

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Навчально-науковий інститут № 5

Кафедра кримінального права та кримінології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ
з навчальної дисципліни Кримінальне право
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Галузь знань – 26 Цивільна безпека
Спеціальність - 262 Правоохоронна діяльність
Кваліфікація – Бакалавр правоохоронної діяльності

Вінниця 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 20.09.2024 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 19.09.2024 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права та кримінології
навчально-наукового інституту №5 ХНУВС (протокол № 1 від 30.08.2024 р.)

Розробники:

1. Професор кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Шульга А. М.
2. Професор кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Ємельянов В. П.
3. Доцент кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Кундеус В. Г.
4. Ст. викладач кафедри кримінального права та кримінології ННІ № 5 ХНУВС Митрофанова Ю.С.

Рецензенти:

1. Професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Храмцов О. М.
2. Професор кафедри кримінального права і кримінології ННІ № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Ященко А. М.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Загальна частина							
Тема № 1. Поняття і система кримінального права	6	2	2			2	
Тема № 2. Закон про кримінальну відповідальність	6	2	2			2	
Тема № 3. Кримінальне правопорушення та його види	6	2	2			2	
Тема № 4. Кримінальна відповідальність та її підстави	4	1	1			2	
Тема № 5. Склад кримінального правопорушення	4	1	1			2	
Тема № 6. Об'єкт кримінального правопорушення	6	1	1			4	
Тема № 7. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення	6	1	1			4	
Тема № 8. Суб'єкт кримінального правопорушення	6	1	1			4	
Тема № 9. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення	6	1	1			4	
Тема № 10. Стадії кримінального правопорушення	4	1	1			2	
Тема № 11. Співучасть у кримінальному правопорушенні	6	1	1			4	
Тема № 12. Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень	4	1	1			2	
Тема № 13. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння	6	1	1			4	
Тема № 14. Звільнення від кримінальної відповідальності	4					4	
Тема № 15. Покарання та його види	4	1	1			2	
Тема № 16. Призначення покарання	4	1	1			2	

Тема № 17. Звільнення від покарання та його відбування	4					4	
Тема № 18. Судимість, її погашення та зняття	5					5	
Тема № 19. Обмежувальні та інші заходи кримінально-правового характеру	4	1	1			2	
Тема № 20. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	4	1	1			2	
Тема № 21. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	6	2	2			2	
Всього за семестр № 3	105	22	22			61	Залік
Семестр № 4							
Особлива частина							
Тема № 1: Поняття Особливої частини Кримінального права, її система та значення. Наукові основи кваліфікації кримінальних правопорушень.	2					2	
Тема № 2: Злочини проти основ національної безпеки.	6	2	2			2	
Тема № 3: Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи.	6	2	2			2	
Тема № 4: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи.	6		2			2	
Тема № 5: Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.	6	2	2			2	
Тема № 6: Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав та свобод людини і громадянина.	6	2	2	2		2	
Тема № 7: Кримінальні правопорушення проти власності.	2	2	2			2	
Тема № 8: Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності.	6	2	2			2	
Тема № 9: Кримінальні правопорушення проти довкілля.	6	2	2			2	
Тема № 10: Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки.	6	2	2			2	

Тема № 11: Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва	2					2	
Тема № 12: Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту.	6	2	2			2	
Тема № 13: Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.	6	2	2			2	
Тема № 14: Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення.	6	2	2			2	
Тема № 15: Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, держаних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.	4	2				2	
Тема № 16: Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів.	6	2	2			2	
Тема № 17: Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	2					2	
Тема № 18: Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.	6	2	2			2	
Тема 19: Кримінальні правопорушення проти правосуддя.	6	2	2			2	
Тема № 20: Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).	2					2	

Тема № 21: Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	5					5	
Всього за семестр № 4:	105	30	30			45	Екзамен

**2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю
	Всього	з них:				
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	
Семестр № 5						
Загальна частина						
Тема № 1. Поняття і система кримінального права	4		1			3
Тема № 2. Закон про кримінальну відповідальність	6	2				4
Тема № 3. Кримінальне правопорушення та його види	6	2				4
Тема № 4. Кримінальна відповідальність та її підстави	5	1				4
Тема № 5. Склад кримінального правопорушення	5	1				4
Тема № 6. Об’єкт кримінального правопорушення	5		1			4
Тема № 7. Об’єктивна сторона кримінального правопорушення	7		1			6
Тема № 8. Суб’єкт кримінального правопорушення	5		1			4
Тема № 9. Суб’єктивна сторона кримінального правопорушення	7		1			6
Тема № 10. Стадії кримінального правопорушення	5		1			4
Тема № 11. Співучасть у кримінальному правопорушенні	7		1			6
Тема № 12. Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень	5		1			4

Тема № 13. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння	5		1			4	
Тема № 14. Звільнення від кримінальної відповідальності	4					4	
Тема № 15. Покарання та його види	5		1			4	
Тема № 16. Призначення покарання	4					4	
Тема № 17. Звільнення від покарання та його відбування	4					4	
Тема № 18. Судимість, її погашення та зняття	4					4	
Тема № 19. Обмежувальні та інші заходи кримінально-правового характеру	4					4	
Тема № 20. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	4					4	
Тема № 21. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	4					4	
Всього за семестр № 5	105	6	10			89	Залік
Семестр № 6							
Особлива частина							
Тема № 1: Поняття Особливої частини Кримінального права, її система та значення. Наукові основи кваліфікації кримінальних правопорушень.	4					4	
Тема № 2: Злочини проти основ національної безпеки.	7	1				6	
Тема № 3: Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи.	5	1				4	
Тема № 4: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи.	5		1			4	
Тема № 5: Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.	5		1			4	
Тема № 6: Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав та свобод людини і громадянина.	7	1				6	
Тема № 7: Кримінальні правопорушення проти власності.	6	1				5	

Тема № 8: Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності.	5		1			4	
Тема № 9: Кримінальні правопорушення проти довкілля.	5		1			4	
Тема № 10: Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки.	5	1				4	
Тема № 11: Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва	4					4	
Тема № 12: Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту.	5		1			4	
Тема № 13: Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.	5		1			4	
Тема № 14: Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення.	6	1				5	
Тема № 15: Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, держаних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.	5		1			4	
Тема № 16: Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів.	5		1			4	
Тема № 17: Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.	4					4	
Тема № 18: Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності,	5		1			4	

пов'язаної з наданням публічних послуг.							
Тема № 19: Кримінальні правопорушення проти правосуддя.	5		1			4	
Тема № 20: Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).	4					4	
Тема № 21: Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	3					3	
Всього за семестр № 6:	105	6	10			89	Екзамен

3. Методичні вказівки до семінарських та практичних занять

Загальна частина кримінального права

Тема № 1. Поняття кримінального права, його ознаки та система

Семінарське заняття: Поняття кримінального права. Загальна характеристика чотирьох значень цього поняття

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття кримінального права, а також загальні характеристики чотирьох значень цього поняття.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Виникнення поняття «кримінальне право» та значення цього поняття.
2. Кримінальне право як галузь законодавства (предмет, метод, завдання та функції кримінального законодавства).
3. Кримінальне право як галузь права. Принципи кримінального права, правозастосування та правотворчість як складові компоненти галузі кримінального права.
4. Наука кримінального права. Предмет і методи науки кримінального права.
5. Кримінальне право як навчальна дисципліна.
6. Кримінальне право та суміжні правові галузі.

Методичні вказівки

Починаючи вивчення цієї теми, студентам слід розуміти, що у навчальній та науковій літературі немає єдності поглядів відносно кількості значень поняття «кримінальне право».

Одні автори розглядають поняття «кримінальне право» у чотирьох значеннях, а саме: 1) кримінальне право як галузь законодавства; 2) кримінальне право як галузь права; 3) наука кримінального права; 4) кримінальне право як навчальна дисципліна.

Розглядаючи *друге* питання, слід зазначити, що кримінальне право як галузь законодавства – це система юридичних норм, прийнятих Верховною Радою України, що

встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, види і розміри покарань за їх вчинення, а також інші кримінально-правові наслідки. Таким чином, *предметом* кримінального права як галузі законодавства є законодавство про кримінальну відповідальність та інші кримінально-правові наслідки. На *метод* кримінального законодавства прямо вказується у ч. 2 ст. 1 КК, відповідно до якої він складається з двох частин: 1) визначення, які суспільно небезпечні діяння є кримінально-протиправними;

2) визначення, які покарання застосовуються до осіб, що вчинили такі діяння.

Завдання кримінального законодавства визначені у ч.1 ст. 1 КК України. З предметом та завданнями тісно пов'язані *функції* кримінального законодавства – охоронна, запобіжна (превентивна) та регулятивна функції.

При розгляді *третього* питання слід мати на увазі, що кримінальне право як галузь права – поняття більш широке, яке охоплює не тільки кримінальне законодавство з його предметом, методом, завданнями та функціями, але й принципи кримінального права, правозастосування та правотворчість.

У *четвертому* питанні, говорячи про науку кримінального права, слід зауважити, що *предмет* науки кримінального права включає: 1) надання коментарів до чинного кримінального законодавства; 2) вивчення історії вітчизняного кримінального законодавства; 3) порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства; 4) дослідження міжнародного кримінального права; 5) вивчення історії та сучасного стану правозастосування; 6) вивчення розробок та поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців; 7) розробка пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства та правозастосовної практики з урахуванням соціальної обумовленості, підстав і принципів криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь.

Методи науки кримінального права – це ті способи, прийоми, за допомогою яких пізнаються явища, що становлять предмет даної науки. Методи поділяють на основні та допоміжні. До основних методів науки кримінального права належать: філософський (або діалектичний) метод пізнання, історико-правовий (або генетичний), логіко-юридичний (або догматичний), порівняльно-правовий (або компаративістський), соціологічний, системно-структурний методи дослідження. В якості наука кримінального права використовує методи математичного моделювання, психологічного аналізу, експертних оцінок тощо.

Розглядаючи *п'яте* питання, слід зазначити, що кримінальне право як навчальна дисципліна – це сукупність навчального матеріалу, в якому розглядаються теоретичні положення, що розкривають зміст кримінально-правових норм. Крім цього навчальна дисципліна включає також ознайомлення з правозастосовною практикою, з положеннями кримінального права зарубіжних країн та з певними науковими розробками.

При розгляді *шостого* питання слід звернути увагу на те, що кримінальне право тісно пов'язане з іншими правовими галузями, особливо такими як конституційне, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче, адміністративне, міжнародне право.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. – ISBN 978-966-610-097-2. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>

3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6(41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов //

Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов’язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations»: conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa: «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL:

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC.

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013.

Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелев К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелев Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга, Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 10.05.2021).

19. Про контророзвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>
37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>
38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>
39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>
40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>
41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 2. Закон про кримінальну відповідальність

Семінарське заняття: Закон про кримінальну відповідальність. Дія Закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

Навчальна мета заняття: з'ясування положень закону про кримінальну відповідальність,

а також його чинності у часі, просторі та колу осіб.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття Закону про кримінальну відповідальність.
2. Структура Кримінального кодексу України.
3. Структура кримінально-правової норми. Види антидиспозицій та санкцій.
4. Поняття та види тлумачення Закону про кримінальну відповідальність.
5. Порядок набрання та втрати чинності законом про кримінальну відповідальність.
6. Дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Зворотна дія закону.
7. Зміст принципів чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі.
8. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, та особи, яка засуджена за вчинення злочину.

Методичні вказівки

Починаючи вивчення цієї теми, студентам слід добре розуміти, що поняття «закон про кримінальну відповідальність» використовується у двох значеннях – широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні цим поняттям охоплюється все кримінальне законодавство в цілому, тобто Кримінальний кодекс України. Саме таке розуміння відбиває, наприклад, назва Розділу II Загальної частини КК України, назва ст. 3 та зміст ч. 1 ст. 3 КК України. У вузькому розумінні цим поняттям визначаються або певні положення Кодексу про відповідальність за ті чи інші види кримінально-протиправних посягань, або знов прийняті закони про кримінальну відповідальність, які згідно з ч. 2 ст. 3 КК включаються до цього Кодексу після набрання ними чинності.

Розглядаючи *друге* питання про структуру кримінального кодексу, слід запам'ятати, що Кримінальний кодекс України містить Загальну та Особливу частини. Норми Загальної частини мають загальне значення; їхня дія поширюється на всі приписи Особливої частини Кодексу.

Сутність і призначення норм Загальної частини Кримінального кодексу виявляються лише в органічній єдності з положеннями його Особливої частини.

Загальна та Особлива частини взаємопов'язані і складають систематизовану єдність. Неможливо застосовувати норми Особливої частини, якщо не звертатись при цьому до Загальної. Загальна та Особлива частини, в свою чергу, поділяються на розділи, а розділи – на окремі статті.

Крім Загальної та Особливої частин, КК України містить Прикінцеві та перехідні положення, які складаються з двох розділів, а також додаток з Переліком майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком.

При розгляді *третього* питання слід засвоїти, що за технікою побудови і способом описування ознак конкретного виду кримінального правопорушення у чинному кримінальному законодавстві розрізняють чотири види антидиспозицій: просту, описову, бланкетну, відсильну.

Варто пам'ятати, що чинне кримінальне законодавство використовує два види санкцій: відносно-визначену та альтернативну.

У *четвертому* питанні слід звернути увагу, що за своїм змістом певні кримінально-правові норми не завжди сприймаються однозначно. Застосування кримінального закону передбачає необхідність його тлумачення, тобто з'ясування волі законодавця, усвідомлення змісту закону, точне пояснення вживаних термінів.

Необхідно засвоїти, що залежно від критерію, покладеного в основу поділу тлумачення на види, наука кримінального права розрізняє тлумачення закону: за суб'єктом; за способом (прийомом); за обсягом.

Під час вивчення *п'ятого* питання студентам слід знати, що питання про час набрання законом чинності врегульоване в ч. 1 ст. 4 КК: «Закон про кримінальну відповідальність набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не

передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». Це положення включено в КК відповідно до ч. 5 ст. 94 Конституції України. На підставі цього можливі три строки набрання новим законом чинності: 1) після десяти днів з дня його офіційного оприлюднення, але не раніше дня його опублікування; 2) з дня його опублікування в офіційному виданні; 3) з того строку, який в ньому зазначений.

При вивченні **шостого** питання студентам необхідно засвоїти, що чинність закону про кримінальну відповідальність у часі припускає усвідомлення таких положень: 1) набрання чинності закону про кримінальну відповідальність; 2) припинення чинності закону про кримінальну відповідальність; 3) зворотну дію закону про кримінальну відповідальність.

Далі необхідно уважно ознайомитися зі ст. 4 КК.

Усунення або встановлення караності діяння, а також пом'якшення або посилення покарання здійснюються шляхом законодавчого виключення чи введення нового складу злочину, шляхом зміни диспозиції або санкції, а також шляхом введення або виключення обставин, які зменшують або збільшують ступінь суспільної небезпеки певного кримінального правопорушення.

Також слід звернути увагу на підстави припинення чинності закону про кримінальну відповідальність.

Належить також запам'ятати, що закон, який скасовує кримінальну протиправність діяння або пом'якшує покарання, має зворотну дію у часі (ч. 1 ст. 5 КК). Той же закон, який встановлює кримінальну протиправність діяння або посилює покарання, не має зворотної сили (ч. 2 ст. 5 КК).

Розкриваючи **сьоме** питання, слід засвоїти, що чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі базується на таких принципах:

- територіальному;
- громадянства;
- космополітичному (універсальному);
- реальному.

При розгляді **восьмого** питання студенти повинні засвоїти, що у ст. 10 КК вперше в історії вітчизняного кримінального законодавства передбачений інститут екстрадиції, тобто видачі особи іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду за кримінальне правопорушення, вчинене поза межами України.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України.

2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6(41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О.

Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations»: conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa: «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC.

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>
21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>
22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>
23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>
24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>
25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>
26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>
27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>
28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>
29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції:

матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право. ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>

38. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 10.05.2021).
19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>
20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 4. Кримінальне правопорушення та його види

Семінарське заняття: Поняття, ознаки, елементи та класифікація кримінальних правопорушень

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття, ознаки, елементи та класифікація кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття кримінального правопорушення.
2. Ознаки та елементи кримінального правопорушення як вольового вчинку людини.
3. Класифікація кримінальних правопорушень.
4. Загальне визначення кримінального правопорушення в законі про кримінальну відповідальність.
5. Кримінально-правове значення правомірного вчинку (правомірної поведінки).

Методичні вказівки

При вивченні цієї теми *перш* за все слід з'ясувати, що кримінальне правопорушення розглядається в юридичній літературі як соціальне і як правове явище, тому ця категорія має два значення: 1) як вчинюване в реальній дійсності суспільно небезпечне діяння, тобто як вольовий вчинок людини, як кримінально-протиправне посягання; 2) як загальне визначення кримінального правопорушення, що має місце в законі про кримінальну відповідальність.

Кримінальне правопорушення як будь-яке вчинюване в реальній дійсності суспільно небезпечне діяння, тобто кримінально-протиправне посягання, є завжди вольовим вчинком людини, якому притаманні об'єктивні та суб'єктивні властивості. Об'єктивно це діяння завжди на щось посягає шляхом вчинення дії або бездіяльності та спричиняє істотну шкоду фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Суб'єктивно воно є проявом свідомості та волі, мотивації та цілеспрямованості поведінки людини, яка здатна зазнавати кримінальну

відповідальність. За своєю суттю реально вчинюване кримінальне правопорушення – це фактична сторона матеріального аспекту (компоненту) єдиної підстави кримінальної відповідальності. Тому в науковій літературі кримінальним правопорушенням визнається конкретний акт вольової суспільно небезпечної поведінки людини, вчинений під контролем її свідомості.

Загальне визначення кримінального правопорушення – це його визначення, що надане у ч. 1 ст. 11 КК України. За своєю суттю – це наукова абстракція, яка надає його загальну характеристику в законі про кримінальну відповідальність.

Отже співвідношення між реально вчинюваним кримінальним правопорушенням та його загальним визначенням в КК України можливо уявити собі, образно кажучи, наприклад, як співвідношення між реально існуючим будинком чи реальним захворюванням та загальним визначенням понять «будинок» чи «хвороба» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови.

При розгляді *другого* питання необхідно звернути увагу на те, що кримінальне правопорушення як вольовий вчинок людини має свої ознаки та елементи.

До *ознак* кримінального правопорушення відносяться: суспільна небезпечність, винність, протиправність, караність. При цьому суспільна небезпечність та винність є сутнісними ознаками, а протиправність і караність – формальними ознаками кримінального правопорушення. Обговорюючи таку ознаку як суспільна небезпечність, треба звернути увагу на характер та ступень суспільної небезпечності. Розглядаючи таку ознаку як винність, слід зазначити, що ця сутнісна ознака кримінального правопорушення характеризує його внутрішній психологічний зміст, вона розкриває психічне ставлення особи до суспільно небезпечного діяння та його наслідків. У цій ознаці відбивається найважливіший принцип кримінального права – принцип суб'єктивного ставлення у провину, тобто відповідальності тільки за наявності вини. Тому одним з компонентів винності є також здатність особи до ставлення у провину. Крім того певний вплив на винність мають також поведінка потерпілого та обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання. Тобто винність може бути визначена як сукупність об'єктивних і суб'єктивних обставин під кутом зору того, як вони відображаються у свідомості та волі особи, що вчинила передбачене кримінальним законом діяння.

Елементи кримінального правопорушення як вольового вчинку людини відображають складові компоненти вчиненого в реальній дійсності суспільно небезпечного діяння. До таких компонентів відносяться: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона кримінально-протиправного посягання. *Об'єкт* кримінального правопорушення – це те, на що кримінально каране діяння посягає та чому спричиняє істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. *Об'єктивна сторона* – це зовнішній прояв діяння, який складають: суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, спосіб, обстановка та засоби вчинення діяння. *Суб'єкт* кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, яка вчинила діяння у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. *Суб'єктивна сторона* – це внутрішній зміст діяння, який складають: вина у формі умислу або необережності, мотив та мета вчинення діяння, а також емоційний стан, потреби та інтереси, які мали місце при вчиненні кримінально-протиправного посягання.

Третє питання стосується класифікації кримінальних правопорушень, тобто поділу їх на види (групи, категорії) залежно від того чи іншого критерію.

Стаття 12 КК України, яка так і називається «Класифікація кримінальних правопорушень», здійснює їх поділ за таким критерієм як ступень тяжкості. Залежно від цього критерію ст. 12 КК поділяє кримінальні правопорушення на кримінальні проступки і злочини. Останні, у свою чергу поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини.

В залежності від особливостей зв'язку структурних елементів кримінальних правопорушень вони поділяються на прості та складні (ускладнені). Прості поділяються на дві категорії: 1) діяння, які складаються з однієї дії чи бездіяльності та одного наслідку

(наприклад, ст. 119 КК); 2) діяння, які складаються з однієї дії та двох або більше наслідків (наприклад, ч.2 ст. 194 КК). Складні (ускладнені) кримінальні правопорушення поділяються на три категорії: триваючі, продовжувані та складені діяння.

Розглядаючи **четверте** питання, слід зауважити, що в історії кримінального законодавства та сучасних кримінальних кодексах зарубіжних країн загальні визначення кримінально-протиправних посягань неоднакові. В залежності від того, чому надається перевага – правовій чи соціальній характеристиці – виділяють три типи загального визначення кримінального правопорушення (злочину) – так звані «формальне», «матеріальне» та «формально-матеріальне» визначення. У цьому зв'язку слід також звернути увагу на положення ч. 2 ст. 11 КК України.

При розгляді **п'ятого** питання слід з'ясувати, що на підставі низці сучасних наукових поглядів та положень чинного кримінального законодавства можливо виокремити такі види правомірного вчинку: 1) звичайна законослухняна поведінка, не пов'язана зі спричиненням будь-якої шкоди охоронюваним кримінальним законом об'єктам; 2) правомірна поведінка, пов'язана зі спричиненням певної шкоди, що поділяється на: а) правомірну поведінку, яка виключає можливість застосування кримінальної відповідальності, б) позитивну посткримінальну поведінку.

При розгляді кожного питання теми студент повинен доповісти рішення практичних завдань, які завчасно призначив викладач. Це рішення повинно бути проаналізоване відповідно до чинного законодавства та практики його застосування, і викладене письмово у зошиті для семінарських і практичних занять.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>

3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків, 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>
7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>
8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6(41). С. 97-102. - DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).
9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.
10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>
11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>
12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>
13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>
14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби:

теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221// URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC.

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С.

310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право, 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України, 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України, 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МБС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право, 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелев К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелев Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурат І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурат // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МБС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МБС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних

«Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 5. Склад кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Склад кримінального правопорушення та його ознаки

Навчальна мета заняття: з'ясувати склад кримінального правопорушення та його ознаки
Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття складу кримінального правопорушення.
2. Класифікація складів кримінальних правопорушень
3. Ознаки складу кримінального правопорушення.
4. Співвідношення елементів кримінального правопорушення як вчиненого в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання та ознак складу кримінального правопорушення.
5. Поняття складу правомірного вчинку (правомірної поведінки) та інших діянь, вчинених за обставин, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.
6. Кваліфікація кримінального правопорушення: поняття, види, підстави кваліфікації та правила кваліфікації при конкуренції та колізії правових норм.

Методичні вказівки

Відповідно до положень ч. 1 ст. 2 КК України якщо вчинене в реальній дійсності кримінально-протиправне посягання є фактичною стороною єдиної підстави кримінальної відповідальності, то склад кримінального правопорушення – юридичною (правовою) стороною цієї підстави. В науковій та навчальній літературі склад кримінального правопорушення визначається як сукупність встановлених в законі про кримінальну відповідальність ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як кримінально-протиправне посягання. За своєю суттю склад кримінального правопорушення – це наукова абстракція, законодавча модель діянь певного виду, яка вміщує в себе всі найсуттєвіші, найнеобхідніші та типові ознаки конкретних діянь, визнаних кримінально караними. Отже,

склад кримінального правопорушення слід відрізняти від кримінального правопорушення, як вчиненого в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання. Кримінальне правопорушення – це конкретний акт вольової поведінки людини, це явище об'єктивної дійсності, яке реально вчиняється у житті людей. Склад кримінального правопорушення – це правова характеристика діянь такого виду, яка надається у кримінальному законодавстві. Таким чином, співвідношення між реально вчинюваним кримінальним правопорушенням і складом кримінального правопорушення можна уявити собі, образно кажучи, наприклад, як співвідношення між реально існуючим будинком і типовим проектом на будинки такого виду, між реальною хворобою та інформацією про неї у медичному довіднику.

Друге питання стосується класифікації складів кримінальних правопорушень, тобто поділу їх на види (групи, категорії) залежно від того чи іншого критерію.

В залежності від ступеня узагальненості ознак складів кримінальних правопорушень їх поділяють на конкретний, родовий та загальний склад.

Конкретний склад – це правова характеристика кримінальних правопорушень певного виду. Ознаки конкретного складу концентруються відповідно до окремих статей Особливої частини КК України.

Родовий склад (родове поняття складу) – це певна група складів кримінальних правопорушень, які схожі за своїм змістом. Така група складів може бути як формально (офіційно) визначеною, так і науково обґрунтованою. Прикладом формального (офіційного) визначення родових складів є поділ Особливої частини КК України на розділи. Крім того, в науковій літературі виділяють родові склади наскрізного характеру, які визначають шляхом зведення в одну групу складів, розташованих у різних розділах Особливої частини КК, але схожих за своїм змістом. (наприклад, родовий склад терористичних злочинів, родовий склад викрадення, родовий склад хуліганських кримінальних правопорушень). У певних випадках у межах родового складу виділяють також *видові* склади кримінальних правопорушень.

Загальний склад (загальне поняття складу) – це сукупність всіх складів кримінальних правопорушень, що містяться в Кримінальному кодексі України.

Конкретні склади кримінальних правопорушень, у свою чергу, також поділяються на певні групи (види) в залежності від того чи іншого критерію.

В залежності від того, чи є настання суспільно небезпечного наслідку такою ознакою, що безпосередньо передбачена у певній статті закону, чи ні, склади кримінальних правопорушень можна поділити на: 1) склади з ознаками наслідків діяння; 2) склади без ознак наслідків діяння.

В літературі їх зазвичай називають як «матеріальні» та «формальні» склади. Однак, така термінологія не відповідає самій суті складу кримінального правопорушення, який не є матеріальною субстанцією, а є науковою абстракцією, що сформульована в законі. Тому за своєю суттю всі склади кримінальних правопорушень є формальними, бо надають формальне визначення кримінально караних діянь, а всі кримінальні правопорушення є матеріальними, оскільки вчиняються у реальному житті. Різновидом складів без ознак наслідків діяння є так звані «усічені» склади, в яких момент закінчення кримінального правопорушення переноситься або на момент замаху на кримінальне правопорушення, або на момент готування до нього.

За ступенем суспільної небезпечності передбачених кримінально караних діянь склади кримінальних правопорушень поділяються на три види: основний, кваліфікований і так званий «привілейований».

Залежно від того, яка за своїм значенням кримінально-правова норма (загальна чи спеціальна) міститься у статті закону, склади також можуть бути загальними (базовими) та спеціальними.

За особливістю передбачення ознак складу кримінального правопорушення в законі вони поділяються на прості та складні. До складних відносяться: 1) склади з ознаками альтернативно визначених діянь; 2) склади з ознаками двох і більше об'єктів; 3) склади з ознаками двох форм вини.

Прості та складні склади кримінальних правопорушень слід відрізняти від простих та складних кримінальних правопорушень як вчинюваних в реальній дійсності кримінально-протиправних посягань.

При розгляді *третього* питання слід зазначити, що всі ознаки складу кримінального правопорушення взаємопов'язані і при вчиненні кримінально караного діяння повинні бути встановлені у повному обсязі. Відсутність у діянні будь-якої ознаки певного конкретного складу свідчить про відсутність у діянні ознак складу кримінального правопорушення в цілому, тобто про неможливість притягнення до кримінальної відповідальності за даним складом або взагалі за будь-яким складом. В науці визнано, що оптимальною є класифікація ознак складу кримінального правопорушення у відповідності з елементами вчинюваного в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання. За цим критерієм всі ознаки складу кримінального правопорушення поділяються на такі чотири групи: 1) ознаки, що характеризують об'єкт; 2) ознаки, що характеризують об'єктивну сторону; 3) ознаки, що характеризують суб'єкта; 4) ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону діяння.

Ознаки складу, які характеризують елементи кримінального правопорушення, в літературі нерідко називають як «елементи складу». Однак, такий термін є неточним, оскільки терміном «елемент» доцільно користуватися, коли йдеться про реалії життя, а терміном «ознаки» - коли йдеться про їх теоретичне визначення чи правову характеристику. Ознаки складів поділяють також на постійні та перемінні, кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі, обов'язкові та факультативні. Поділ ознак на обов'язкові та факультативні можливий лише на рівні загального складу, оскільки у конкретному складі всі ознаки є обов'язковими.

Розглядаючи *четверте* питання, необхідно мати уявлення про співвідношення елементів кримінального правопорушення та ознак складу кримінального правопорушення не тільки тому, що елементи кримінального правопорушення є складовими компонентами вчинюваного в реальній дійсності діяння, а ознаки складу є відповідною характеристикою цих елементів у кримінальному законі, але й тому, що у певних випадках ознаки одного складу можуть охоплювати елементи кількох діянь, і навпаки, елементи одного діяння можуть охоплюватися ознаками кількох складів.

При розгляді *п'ятого* питання слід мати на увазі, що у сучасній літературі поряд з взаємопов'язаними категоріями «кримінальне правопорушення» та «не-кримінальне правопорушення» визначають і такі відповідні ним категорії як «склад кримінального правопорушення» та склад «не-кримінального правопорушення». Під останнім розуміють склад правомірного вчинку (правомірної поведінки), а також інших діянь, вчинюваних за обставин, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

Розглядаючи *шосте* питання, слід констатувати, що кваліфікація кримінального правопорушення – це встановлення відповідності між елементами вчиненого в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання та передбаченими законом про кримінальну відповідальність ознаками складу кримінального правопорушення. Тобто кваліфікація кримінального правопорушення означає, що вчинене винною особою діяння підпадає під ознаки відповідної статті, або частини статті, або відповідного пункту певної частини статті Особливої частини КК України. Також слід звернути увагу на підстави кваліфікації (фактичну та юридичну) та правила кваліфікації при конкуренції та колізії правових норм.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>

3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. //

Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6(41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов’язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations»: conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) /

МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC.

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват.

ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра?/ Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травня 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга, Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від

15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 6. Об'єкт кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Об'єкт кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: з'ясувати об'єкт кримінального правопорушення та його види.
Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття об'єкта кримінально-протиправного посягання та ознак об'єкта у складах кримінальних правопорушень.

2. Види об'єктів кримінально-протиправних посягань та ознак об'єктів у складах кримінальних правопорушень.

3. Предмет кримінального правопорушення та його значення.

4. Потерпілий від кримінального правопорушення.

Методичні вказівки

Об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що кримінально каране діяння посягає та чому спричиняє істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. При цьому кримінальну відповідальність тягне посягання лише на той об'єкт, який знаходиться під охороною кримінального закону. Приблизний перелік таких об'єктів визначений у ч. 1 ст. 1 КК України. Більш детально ознаки об'єктів тих чи інших діянь визначаються у статтях Особливої частини КК. Отже, в якості ознак об'єкта кримінального правопорушення, що вчиняється в реальному житті як кримінально-протиправне посягання, можна визначити такі:

1) це конкретне явище реальної дійсності (життя чи здоров'я особи, права, свободи, довкілля, конституційний устрій, громадська безпека, громадський порядок, мир та безпека людства тощо);

2) цьому об'єкту кримінально-протиправне посягання спричиняє істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди;

3) цей об'єкт знаходиться під охороною закону про кримінальну відповідальність.

Закон про кримінальну відповідальність не містить загального визначення поняття об'єкту кримінального правопорушення. Його намагається дати наука кримінального права, але всі визначення досить суперечливі. Одні автори визнають ним суспільні відносини, інші блага, людей, певні цінності, соціальну оболонку, правоохоронні інтереси тощо. Тут слід зауважити, що фактично дискусія йдеться не про об'єкти реальних діянь, а про те, яким же найбільш загальним терміном можливо охопити всі об'єкти кримінально-протиправних посягань, тобто про ознаки об'єкта у загальному складі кримінального правопорушення.

Починаючи вивчати *друге* питання теми, слід уявити, що традиційно об'єкти кримінальних правопорушень класифікуються за двома критеріями:

1) в залежності від ступеня узагальненості – по «вертикалі» їх поділяють на загальний, родовий та безпосередній і

2) в залежності від важливості безпосереднього об'єкту – по «горизонталі» безпосередні об'єкти поділяють на основний, додатковий обов'язковий та додатковий факультативний. В основу даної класифікації покладена структура чинного КК України, у зв'язку з чим потрібне уточнення у тому плані, а що саме тут піддане класифікації – об'єкти вчинюваних в реальній дійсності діянь чи ознаки об'єктів у відповідних складах кримінальних правопорушень, реальні явища дійсності чи їх теоретичні узагальнення.

Справа в тому, що в реальній дійсності кримінальне правопорушення – це конкретний акт свідомої вольової поведінки людини, тому кримінально-протиправне посягання завжди конкретне і посягає воно на один або декілька конкретних (безпосередніх) об'єктів. Ніякого «родового» чи «загального» кримінального правопорушення у реальному житті не існує, а тому не може бути «родового» чи «загального» об'єкта посягання. Так звані «родовий» чи «загальний» об'єкти – це не реальні об'єкти посягання, а поняття, які узагальнюють ознаки об'єктів конкретних складів кримінальних правопорушень на рівні родового та загального складу. Те ж стосується і класифікації об'єктів по «горизонталі», бо в реальній дійсності винна особа, посягаючи на декілька об'єктів, у своєї свідомості ніяким чином їх не поділяє. Такий розподіл ознак безпосередніх об'єктів здійснює законодавець у конкретному складі кримінального правопорушення, при чому в різні періоди законотворення і в різних державах в одних і тих же статтях закону ознаки основних та додаткових об'єктів ніколи не були постійними, а, навпаки, мали мінливий характер. Таким чином, так звана класифікація об'єктів по «вертикалі» та по «горизонталі» має відношення не до категорії «кримінальне правопорушення», а до категорії «склад кримінального правопорушення».

Розглядаючи *третьє* питання, слід з'ясувати, що поряд з об'єктом кримінального правопорушення у статтях кримінального закону прямо вказується також і на предмет посягання. Тобто предмет кримінального правопорушення є факультативною ознакою загального складу кримінального правопорушення, бо якщо його ознаки прямо передбачені у конкретному складі, то вони автоматично набувають обов'язкових ознак цього складу.

При розгляді *четвертого* питання слід звернути увагу на те, що ознаки потерпілого можуть бути визначені як в основному складі кримінального правопорушення, так і в кваліфікованому складі, при цьому вони можуть бути прямо визначеними або цілком зрозумілими. До того ж особливості потерпілого закон враховує не тільки з позиції того чи іншого його статусу (жінка у стані вагітності, малолітня чи неповнолітня особа тощо), але й з позиції його поведінки, яка сприяє вчиненню проти нього кримінального правопорушення.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В.

Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1(4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221// URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурат, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурат // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>
34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>
35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.
36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>
37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.
38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>
39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>
37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>
38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>
39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

- 40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>
- 41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
- 42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема № 7. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Об'єктивна сторона кримінального правопорушення та ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: з'ясування об'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення як реально вчинюваного кримінально-протиправного посягання та ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
2. Суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність. Властивості, що притаманні вчинюваному в реальній дійсності діянню).
3. Класифікація дій.
4. Суспільно небезпечні наслідки.
5. Причинний зв'язок між діянням та наслідками.
6. Місце, час, спосіб, обстановка та засоби вчинення кримінального правопорушення.

Методичні вказівки

При відповіді на *перше* питання теми, необхідно визначити та розкрити зміст об'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Треба чітко уявити, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення як скоєного в реальній дійсності вольового вчинку людини – це його зовнішній бік (зовнішній вираз). Цей зовнішній вираз проявляється у суспільстві через такі притаманні йому складові компоненти як: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, спосіб, обстановка, засоби вчинення діяння. Всі ці обставини властиві об'єктивній стороні будь-якого кримінального правопорушення як явищу об'єктивної реальності, вони проявляються завжди, коли вчиняється кримінально-протиправне посягання. Тоді як об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв діяння. Всі ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення поділяють на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових відносять діяння у формі дії або бездіяльності, до факультативних – всі інші ознаки об'єктивної сторони, оскільки ознаки діяння передбачаються у всіх статтях Особливої частини КК, а ознаки всіх інших обставин – лише в певних окремих статтях. Але цей поділ можливий лише на рівні загального складу, бо якщо будь-яка ознака прямо передбачена у конкретному складі, то вона автоматично становиться обов'язковою ознакою цього складу.

Розглядаючи *друге* питання слід зазначити, що термін «діяння» використовується в КК України та правозастосовній практиці у двох значеннях – широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні цей термін використовується для визначення поняття «кримінальне правопорушення», тобто як синонім цього поняття. Саме у такому розумінні термін «діяння» використовується у ч. 1 ст. 11 КК України. У вузькому розумінні цей термін визначає діяння як один з компонентів об'єктивної сторони кримінально-протиправного посягання. У цьому розумінні діяння є ключовим компонентом об'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення й обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Діяння визначається в літературі як акт поведінки людини, якому

притаманні такі властивості: 1) суспільна небезпечність, 2) протиправність; 3) конкретність; 4) свідомість; 5) вольове виявлення.

Третє питання стосується класифікації дій за відповідними критеріями. Слід зауважити, що з фізичної сторони дія може бути простою та складною, а залежно від впливу на об'єкт посягання дії поділяють на фізичні та інформаційні.

Щодо суспільно небезпечних наслідків слід зазначити, що будь-яке суспільно небезпечне діяння в реальній дійсності породжує ті чи інші наслідки. Саме визнання діяння кримінальним правопорушенням пов'язується у чинному кримінальному законодавстві зі спричиненням цим діянням істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Тобто наслідки притаманні будь-якому вчиненому в реальній дійсності кримінально-протиправному посягання, незалежно від того, передбачені вони ознаками того чи іншого складу кримінального правопорушення, чи ні. Тому можна стверджувати, що не існує в реальному житті безнаслідкових кримінально-протиправних посягань, а існують в КК України склади кримінальних правопорушень без вказівки на наслідки як обов'язкову ознаку даного складу.

При відповіді на питання про причинний зв'язок, треба мати на увазі, що наука кримінального права і судова практика з кримінальних справ не виробили свого особливого вчення про причинний зв'язок. Вони виходять із загальновизнаних положень філософії про причинність, ураховуючи специфіку кримінального права. Більш обґрунтованою точкою зору в науці кримінального права визнається теорія необхідного спричинення, згідно з якою причинний зв'язок як ознака об'єктивної сторони є закономірним, необхідним зв'язком між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечними наслідками. Слід показати найбільш типові прояви необхідного причинного зв'язку і відокремити його від випадкового зв'язку. На завершення вивчення цього питання необхідно проаналізувати види необхідного причинного зв'язку, які виділяються в науці кримінального права.

Відповідаючи на **останнє** питання теми, слід визначити поняття таких складових об'єктивної сторони кримінального правопорушення, як місце, час, спосіб, обстановка, та засоби вчинення кримінально-протиправного посягання. Необхідно навести конкретні приклади діянь, закріплених в Особливій частині КК України, в яких вказані ознаки виступають в якості обов'язкових ознак складів цих кримінальних правопорушень. На завершення цього питання слід показати значення цих ознак об'єктивної сторони складу для вирішення питання про кримінальну відповідальність: як обов'язкових ознак основного складу, як ознак кваліфікованих складів та як обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання, тобто враховуються на етапі призначення кримінального покарання.

При розгляді кожного питання теми студент повинен доповісти рішення практичних завдань, які завчасно призначив викладач. Це рішення повинно бути проаналізоване відповідно до чинного законодавства та практики його застосування, і викладене письмово у зошиті для семінарських і практичних занять.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>

3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов’язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>
12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations»: conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa: «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>
13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>
14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221// URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>
15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>
16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>
17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>
18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>
19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC
20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>
22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>
23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>
24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>
25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>
26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>
27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>
28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>
29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>
30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>
31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>
32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят //

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внут. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: ракон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства

оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 8. Суб'єкт кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Суб'єкт кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: з'ясування поняття, ознак та видів суб'єкта кримінального правопорушення.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття особи, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкта кримінального правопорушення).

2. Стан осудності суб'єкта кримінального правопорушення.

3. Вік, з якого настає кримінальна відповідальність.

4. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: ознаки та види.

5. Неосудність за кримінальним правом. Формула та критерії неосудності за Кримінальним кодексом України.

6. Поняття обмеженої осудності, критерії та наслідки визнання особи обмежено осудною.

7. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин.

Методичні вказівки

Розглядаючи **перше** питання слід почати з поняття суб'єкта кримінального правопорушення, яке міститься у ч. 1 ст. 18 КК України, засвоїти існуючі точки зору щодо визначення поняття суб'єкта кримінального правопорушення, у загальному вигляді охарактеризувати ознаки.

Друге питання присвячене інституту осудності. При розгляді питання про осудність як обов'язкову ознаку суб'єкта кримінального правопорушення, необхідно звернути увагу на питання про осудність те, що здатність особи під час вчинення діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними відрізняє осудну особу від неосудної. Студенти повинні знати, в яких випадках виникає питання щодо осудності особи та розкрити зміст осудності через її інтелектуальний та вольовий моменти.

В **третьому** питанні слід розглянути вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Навчитись відрізняти загальний вік кримінальної відповідальності від зниженого. Вивчити склади злочинів, за які передбачено знижений вік кримінальної відповідальності.

Розгляд **четвертого** питання необхідно почати з визначення поняття спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Потрібно засвоїти відмінність спеціального суб'єкта від загального шляхом виділення додаткових ознак, що характеризують спеціального суб'єкта.

Аналізуючи **п'яте** питання, необхідно звернути увагу на ч. 2 ст. 19 КК України і засвоїти, що за діючим законодавством неосудність будується на співвідношенні двох критеріїв: юридичного (психологічного) і медичного (біологічного). Під час аналізу медичного критерію неосудності важливо мати на увазі, що він являє собою узагальнений перелік всіх можливих хворобливих розладів психіки людини, які можуть вплинути на свідомість та волю людини і виступати потенційною причиною неосудності. Необхідно розглянути розгорнуту характеристику кожної ознаки медичного критерію неосудності: хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу психічної діяльності, слабоумства, іншого хворобливого стану психіки. Висвітлюючи питання про юридичний (психологічний) критерій неосудності, необхідно враховувати, що він поєднує в собі три ознаки: інтелектуальну, вольову та емоційну. Щодо емоційної ознаки – вона не закріплена у законі, треба визначитись чому. Потрібно детально і послідовно охарактеризувати кожну з цих ознак. При цьому потрібно зупинитися на тому, що розуміється під нездатністю особи усвідомлювати свої дії і в яких випадках правомірно говорити про те, що особа не могла керувати своїми вчинками.

Вивчаючи питання слід пам'ятати, що на практиці мають місце випадки, коли особа під час вчинення злочину була визнана судом осудною, але після винесення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними.

Шосте питання присвячене проблемам обмеженої осудності в кримінальному праві. Тут необхідно розкрити питання, спираючись на ст. 20 КК України, враховуючи, що ця проблема виникає лише в тому випадку, коли серед притягнених до кримінальної відповідальності трапляються особи з психічними розладами, які не виключають осудності. Слід запам'ятати, що існують як прихильники так і противники «обмеженої осудності», необхідно вказати, якими критеріями, на ваш погляд, вона повинна характеризуватися, звернути увагу на те, що визнання особи судом обмежено осудною може бути враховано при призначенні покарання та

на можливість застосування до такої особи примусових заходів медичного характеру.

Щодо **сьоме** питання, то його розгляд необхідно почати з того, що зловживання спиртними напоями, наркотичними чи іншими одурманюючими речовинами знижує самоконтроль людини, у неї проявляється неадекватність сприйняття зовнішньої ситуації, нерозбірливість у виборі засобів для досягнення цілей. Необхідно навчитися розмежувати фізіологічне сп'яніння та патологічне. При фізіологічному сп'янінні не настають ті істотні зміни в психічному стані особи, які характерні для патологічного сп'яніння. З огляду на підвищену небезпечність осіб, необхідно вказати, що п. 13 ч. 2 ст. 67 КК України передбачає сп'яніння як обставину, що при призначенні покарання визнається такою, яка обтяжує вину. Але не зважаючи на це, слід також показати, що деякі закордонні Кримінальні кодекси враховують цю обставину як пом'якшуючу.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
2. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
3. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

4. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
5. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>
6. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>
7. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976)
8. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf
9. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>
10. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>
11. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>
12. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

13. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221// URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

14. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

15. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

16. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

17. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

18. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

19. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

20. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

21. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. № 3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

22. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих

учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

23. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

24. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

25. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

26. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

27. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

28. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

29. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

30. Шевелев К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелев Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

31. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків.

нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

32. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А. М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

33. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

34. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

35. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внут. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

36. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

37. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

38. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.

2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.

3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>
19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>
20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: [http:// www.rada.gov.ua/](http://www.rada.gov.ua/)

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>
38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>
39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>
40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>
41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Тема № 9. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення та ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: з'ясування суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття суб'єктивної сторони кримінального правопорушення як реально вчинюваного кримінально-протиправного посягання та ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
2. Поняття і значення вини.
3. Умисел та його види.
4. Необережність та її види.
5. Мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності особи, яка вчиняє кримінально-протиправне посягання.
6. Мотив та мета як ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Їх значення для кваліфікації та притягнення особи до кримінальної відповідальності.
7. Емоційний стан особи, що вчиняє кримінально-протиправне посягання. Його значення для кваліфікації та притягнення особи до кримінальної відповідальності.
8. Юридична помилка: поняття, види та значення.
9. Фактична помилка: поняття, види та значення.

Методичні вказівки

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це його внутрішня сторона, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Змістом суб'єктивної сторони вчинюваного в реальній дійсності кримінально-протиправного посягання охоплюються такі її складові як: вина у формі умислу або необережності, мотив, мета, а також інші компоненти психічної діяльності, до яких зазвичай відносять емоційний стан, потреби, інтереси особи, яка вчиняє кримінально каране діяння.

Зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення характеризується тим, що вина є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення, а мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності є факультативними ознаками загального складу кримінального правопорушення. У тих же випадках, коли про ці факультативні ознаки загального складу прямо згадується у конкретному складі кримінального правопорушення, то вони набувають значення обов'язкової ознаки цього конкретного складу.

При вивченні *другого* питання основну увагу слід приділити вивченню поняття та значення вини. Поняття вини дається в ст. 23 КК, де вказується, що виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

У зв'язку з тим, що кримінальний закон визначає вину через ставлення винного як до свого діяння, так і до його наслідків, низка вчених дотримуються точки зору, що це стосується тільки тих діянь, які передбачені складами з ознаками наслідків діяння (так званими «матеріальними» складами), у тих же діяннях, які кваліфікуються за складами без ознак наслідків діяння (так званими «формальними» складами), умисел і необережність, на їх думку, мають відношення лише до діяння. Однак, таку позицію не можна вважати вірною, оскільки законодавець дав визначення вини, умислу та необережності не стосовно складу кримінального правопорушення як юридичної конструкції, про яку винна особа може взагалі нічого не знати, а стосовно вчинюваної особою дії чи бездіяльності та її наслідків, тобто кримінально-протиправного посягання, що вчиняється в реальній дійсності. Саме діяння як будь-яке реальне посягання на об'єкт неминуче призводить до тих чи інших наслідків, і у винної особи завжди присутнє якесь психологічне ставлення не тільки до власних діянь, але й до їх наслідків, незалежно від того, передбачені ознаки цих наслідків у відповідних складах кримінальних правопорушень чи ні.

Розглядаючи *третє* питання, обов'язково необхідно засвоїти різницю між прямим та непрямим умислом на підставі їх інтелектуальної та вольової ознак. Не слід забувати про виділення в теорії кримінального права спеціальних видів умислу та їх значення для кримінальної відповідальності.

При розгляді *четвертого* питання необхідно засвоїти різницю між кримінальною протиправною самовпевненістю та кримінальною протиправною недбалістю, а також між непрямим умислом та кримінальною протиправною самовпевненістю на підставі інтелектуальної та вольової ознак.

Розглядаючи *п'яте* питання необхідно звернути увагу на те, що можлива ситуація, коли начебто і скоєно діяння, що потягло шкідливі наслідки, але вести мову про злочин неможливо, оскільки є наявним казус (невинне заподіяння суспільно небезпечних наслідків). Далі рекомендується розглянути види казусу, відмінність казусу від злочинної недбалості та визначити значення казусу для притягнення до кримінальної відповідальності. Загальне правило говорить: при казусі відсутня суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Розглядаючи *шосте* питання, слід з'ясувати, що вина як невід'ємна складова суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та обов'язкова ознака складу кримінального правопорушення не вичерпує змісту суб'єктивної сторони. Важливу роль у характеристиці суб'єктивної сторони діяння відіграють також мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності особи, що вчиняє кримінально-протиправне посягання, до яких в юридичній літературі відносять емоційний стан, інтереси, потреби винної особи.

Засвоюючи *сьоме* питання слід виходити з того, що мотив та мета кримінального правопорушення не тотожні поняття, але вони тісно пов'язані між собою. Необхідно розібратися з видами мотивів та цілей. Особливо слід визначитись з значенням цих двох обставин для притягнення особи до кримінальної відповідальності: в яких випадках вони не беруться до уваги та коли вони впливають на кваліфікацію та призначення покарання. В теорії часто говорять в цьому випадку про трояке значення мотиву та мети кримінально-протиправного посягання.

Розглядаючи *восьме* питання, слід визначити, яким чином і в яких випадках законодавець враховує емоційний стан особи (п. 7 ч. 1 ст. 66, ст. 116, 123 КК).

При розгляді *дев'ятого* та *десятого* питань слід зупинитися на вивченні питання про вплив помилки на притягнення особи до кримінальної відповідальності. При цьому мається на увазі помилка в уяві особи в момент вчинення нею діяння, що викривлює сприйняття суб'єктом адекватно існуючої ситуації. Слід засвоїти види та підвиди помилок. При вивченні питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності при наявності юридичної помилки слід пам'ятати про те, що на перший план виходить об'єктивна сторона, тобто до уваги беруться приписи закону, а при фактичній помилці – суб'єктивна, тобто до уваги береться спрямованість умислу, яка і визначає кваліфікацію.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>
8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).
9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.
10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>
11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>
12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>
13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>
14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>
15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С.

310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право. ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
3. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
8. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

11. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

13. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

14. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

15. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

16. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

17. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

18. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

19. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

20. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

21. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

22. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

23. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

24. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

25. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

26. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

27. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

28. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

29. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

34. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

35. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

36. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

37. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

38. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

39. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

40. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема №10. Стадії вчинення кримінального правопорушення

Семінарське заняття: Поняття, ознаки та види стадій вчинення умисного

кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: з'ясування поняття та видів стадій вчинення умисного кримінального правопорушення.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення.
2. Поняття закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення діянь, що кваліфікуються за складами з ознаками наслідків, без ознак наслідків та усіченими складами.
3. Поняття незакінченого кримінального правопорушення та його види.
4. Поняття готування до кримінального правопорушення, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки.
5. Поняття замаху на кримінальне правопорушення, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Види замаху.
6. Відмежування замаху на кримінальне правопорушення від закінченого кримінального правопорушення та готування до кримінального правопорушення.
7. Особливості кримінальної відповідальності за готування до кримінального правопорушення та замаху на нього.
8. Поняття добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення, її ознаки та правові наслідки.
9. Діяльне каяття, його ознаки та відмінність від добровільної відмови. Правові наслідки діяльного каяття.

Методичні вказівки

При визначенні поняття кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення, суб'єкту кримінального правопорушення законодавець має на увазі закінчене діяння. Однак досить часто трапляються випадки, коли те, що особа задумала не доводиться до кінця в силу певних причин. В цих випадках виникає питання про притягнення до кримінальної відповідальності особи на певних стадіях вчинення кримінального правопорушення, яке має певні особливості порівняно з кримінальною відповідальністю за закінчене кримінальне правопорушення.

Поняття стадій дається наукою кримінального права. Виходячи з того, що фактичною стороною єдиної підстави кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, слід уяснити, що кожна стадія вчинення кримінального правопорушення повинна являти собою саме таке діяння. Тому не визнаються стадіями вчинення кримінального правопорушення той чи інший стан свідомості особи, її думки, наміри, їх формування та виявлення.

Виходячи з визначення поняття стадій вчинення кримінального правопорушення слід мати на увазі, що вони можливі лише в умисних діяннях, які вчиняються з прямим умислом.

При вивченні *другого* питання, слід уяснити, що виділення стадій вчинення кримінального правопорушення зовсім не означає, що кожне кримінально-протиправне посягання обов'язково містить у своєму розвитку всі вказані стадії. Окрім цього, якщо кримінальне правопорушення закінчене, то воно поглинає всі стадії його вчинення і вони не мають самостійного значення і не впливають на його кваліфікацію.

В залежності від конструкції складу кримінального правопорушення, описання ознак діяння в законі момент закінчення кримінально-протиправного посягання є різним. Тому слід визначити з якого моменту вважається закінченими кримінальні правопорушення, що кваліфікуються за складами з ознаками наслідків, без ознак наслідків та усіченими складами.

Це має важливе значення для відмежування цих видів закінчених злочинів від попередньої кримінально-протиправної діяльності.

Вивчаючи *третє* питання студенти повинні розуміти, що незакінчене кримінальне правопорушення в спеціальній літературі називають по-різному: попередньою кримінально-протиправною (злочинною) діяльністю, розпочатим, незавершеним кримінальним правопорушенням тощо. Усі ці поняття стосуються незакінченого діяння. Вивчаючи питання про попередню кримінально-протиправну діяльність слід уяснити, що Кримінальний кодекс не дає визначення поняття незакінченого кримінального правопорушення. Це поняття випливає з поняття закінченого кримінального правопорушення, яке дається в ч. 1 ст. 13 КК. Ч. 2 ст. 13 КК України називає лише два види незакінченого кримінального правопорушення. Інші діяння не можуть визнаватися видами незакінченого кримінального правопорушення.

Розглядаючи *четверте* питання, слід в першу чергу, ознайомитись з визначенням поняття готування до кримінального правопорушення, яке дається у ч. 1 ст. 14 КК України. При готуванні до кримінального правопорушення дії винної особи ще безпосередньо не спрямовані на об'єкт кримінального правопорушення і не ставлять його в безпосередню небезпеку. Суб'єктом кримінального правопорушення ще не виконується діяння, яке є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення і тому готування до кримінального правопорушення характеризується притаманними лише йому об'єктивними та суб'єктивними ознаками. Ці ознаки повинні бути засвоєні при розгляді цього питання.

Також ч. 1 ст. 14 КК закріплює види готування до кримінального правопорушення. Слід встановити, що являє собою кожен з цих видів. Перелік видів готування до кримінального правопорушення є невичерпним і тому слід мати на увазі, що готуванням до кримінального правопорушення можуть бути визнані й інші підготовчі дії. У зв'язку з цим на практиці виникають питання відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення умислу. Поняття виявлення умислу дається теорією кримінального права. Його слід засвоїти та вміти відмежовувати від виявлення умислу, яке не є кримінально караним.

Слід звернути увагу й на принципові положення ч. 2 ст. 14 КК, згідно з якими готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання, не тягне за собою кримінальної відповідальності. Тобто кримінально караним є готування лише до злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк більше двох років. Тому поняття «готування до кримінального правопорушення» і «готування до злочину» можливо використовувати як рівнозначні.

Вивчаючи *п'яте* питання замаху на кримінальне правопорушення, слід в першу чергу, ознайомитись з поняттям замаху, яке дається ч. 1 ст. 15 КК. Вивчивши це поняття слід встановити, які саме об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують замах. Саме ці ознаки відрізняють замах від закінченого кримінального правопорушення та готування до злочину.

Щодо видів замаху на кримінальне правопорушення, слід звернути увагу на розподіл замаху, який дається законом (ч.ч. 2, 3 ст. 15 КК). Важливе значення має встановлення критерію такого поділу. В науці кримінального права немає єдності думок стосовно такого критерію. Вважається, що таким критерієм може бути об'єктивний або об'єктивно-суб'єктивний.

Теорія кримінального права розділяє замах на кримінальне правопорушення і в залежності від придатності об'єкта посягання або засобів посягання. Слід встановити, що являє собою кожен з цих видів замаху.

В цьому ж питанні слід розглянути і значення поділу замаху на види. Цей поділ має значення насамперед для призначення покарання, а також для вирішення питання про добровільну відмову від доведення кримінально-протиправного посягання до кінця.

У *шостому* питанні важливим є відмежування замаху на кримінальне правопорушення від закінченого діяння та готування до злочину. При відмежуванні замаху (як закінченого так і незакінченого) слід виходити саме з об'єктивних ознак, а саме об'єктивної сторони. Саме

вона обумовлює таке відмежування. І від її опису в диспозиції статті закону залежить визнання діяння замахом або закінченим кримінальним правопорушенням. Слід також встановити критерії відмежування замаху на кримінальне правопорушення від готування до злочину. Це відмежування також проводиться за об'єктивними ознаками але має певну особливість. Саме на цю особливість слід звернути увагу.

При вивченні **сьомому** питання студентам слід звернути увагу на те, що існування у кримінальному праві інституту стадій вчинення кримінального правопорушення приводить до деяких особливостей кримінальної відповідальності за незакінчене діяння порівняно із закінченим кримінально-протиправним посяганням. Вивчаючи відповідне питання слід звернути увагу на ці особливості, а саме: готування до яких правопорушень не тягне за собою кримінальної відповідальності, готування та замах на які діяння визнаються в силу ч. 2 ст. 11 малозначними, як враховуються стадії вчинення кримінального правопорушення при кваліфікації та призначенні покарання. Для цього слід ознайомитись зі ст. 16 КК України.

Вивчаючи **останні** питання теми, слід звернути увагу на те, що у особи, яка почала вчиняти кримінально-протиправне посягання, але ще не довела його до кінця є можливість відмовитись від його вчинення, що звільняє особу від кримінальної відповідальності. Таку можливість надає ст. 17 КК України, яка передбачає добровільну відмову при незакінченому кримінальному правопорушенні. Добровільна відмова можлива при наявності всіх її ознак. Тому слід встановити ці ознаки. Слід звернути увагу на те, що відсутність хоча б однієї з ознак добровільної відмови виключає її і особа підлягає кримінальній відповідальності.

Далі слід встановити на яких стадіях можлива добровільна відмова від вчинення кримінального правопорушення, звернути увагу на особливості діянь, в яких можлива добровільна відмова на стадії закінченого замаху на кримінальне правопорушення.

Слід уяснити, що у відповідності зі ст. 17 КК добровільна відмова є самостійною підставою звільнення від кримінальної відповідальності.

Важливим питанням є відмежування добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення від дійового каяття. Слід встановити за якими саме ознаками проводиться таке розмежування і яке правове значення мають кожна з цих обставин.

При розгляді кожного питання теми студент повинен доповісти рішення практичних завдань, які завчасно призначив викладач. Це рішення повинно бути проаналізоване відповідно до чинного законодавства та практики його застосування, і викладене письмово у зошиті для семінарських і практичних занять.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапса Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>
7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>
8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6(41).976)
9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf
10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.:

Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов’язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний

журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної

асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра?/ Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема № 11. Співучасть у кримінальному правопорушенні

Семінарське заняття: Співучасть у кримінальному правопорушенні

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття, ознаки, форми співучасті; види співучасників; спеціальні питання відповідальності за співучасть.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та ознаки співучасті у вчиненні кримінального правопорушення.
2. Види співучасників.
3. Форми співучасті.
4. Особливості відповідальності співучасників.
5. Спеціальні питання відповідальності за співучасть.
6. Поняття й види причетності до кримінального правопорушення, її правові наслідки.

Методичні вказівки

При характеристиці поняття співучасті необхідно, перш за все, ретельно проаналізувати положення, сформульовані в ст. 26 КК України. Для цього слід розкрити *об'єктивні* (участь декількох осіб у вчиненні діяння та спільність їх дій) та *суб'єктивні* (спільність умислу, участь у вчиненні умисного діяння, участь суб'єктів кримінального правопорушення) ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні, а також показати значення цього інституту в кримінальному праві. Особливу увагу потрібно приділити аналізу ознак спільності дій та спільності умислу співучасників кримінального правопорушення.

Висвітлюючи *друге* питання – про види співучасників, потрібно звернутися до ст. 27 КК України, де названі особи, які визнаються співучасниками за кримінальним правом. На підставі закону та за допомогою відповідної літератури слід показати ті критерії, за якими провадиться поділ співучасників на види, а потім послідовно дати характеристику виконавцю (співвиконавцю), організатору, підбурювачу та посібнику в злочині. При цьому необхідно докладно розкрити об'єктивні та суб'єктивні ознаки дії (бездіяльності) кожного з названих співучасників.

Зокрема, аналізуючи поняття виконавця (співвиконавця), особливу увагу слід приділити питанню про те, як розуміти вказівку закону, що виконавцем визнається особа, яка “безпосередньо” вчинила кримінальне правопорушення, а також така, що вчинила діяння “опосередковано”, тобто шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності. При характеристиці видів діянь, які за кримінальним законом (ч. 2 ст. 27 КК) відносяться до виконавських (співвиконавських), слід навести конкретні приклади таких діянь. При характеристиці організатора кримінального правопорушення необхідно зупинитися на формах його кримінально-протиправної діяльності й детально розкрити їх зміст. З'ясовуючи ознаки підбурювача, необхідно звернути увагу на види дій, які він вчиняє, а також на значення вказівки закону на те, що підбурювач “схиляє” іншу особу до вчинення діяння. Характеризуючи ознаки пособника, слід описати об'єктивні та суб'єктивні ознаки пособницьких дій (бездіяльності). Далі необхідно проаналізувати дві форми пособництва – фізичне та інтелектуальне, та провести відмежування підбурювання від інтелектуального пособництва, підкріплюючи висновки відповідними прикладами.

Приступаючи до *третього* питання та аналізу форм співучасті, слід показати на підставі яких критеріїв співучасть поділяється на форми. Аналізуючи форми співучасті за об'єктивними ознаками (за характером ролі, яку виконують співучасники у кримінальному правопорушенні), необхідно докладно охарактеризувати просту співучасть – співвиконавство, враховуючи те, що при цій формі співучасті кожний зі співучасників є виконавцем діяння, тобто своїми безпосередніми діями виконує ознаки об'єктивної сторони конкретного складу кримінального правопорушення. При цьому виконавцем є не тільки той, хто повністю виконує об'єктивну сторону діяння, але й та особа, яка безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчиняє хоча б частину діяння, яке описане у диспозиції статті Особливої частини КК України.

Розглядаючи співучасть з розподілом ролей, слід показати, що тут лише виконавець (співвиконавці) безпосередньо виконує об'єктивну сторону кримінального правопорушення, а інші співучасники (організатор, підбурювач, пособник) діють “через” виконавця, тобто об'єктивізують свій кримінально-протиправний намір у діянні виконавця.

Аналізуючи форми співучасті за суб'єктивними ознаками (за ступенем стійкості зв'язків між співучасниками) треба звернутись до ст. 28 КК України та показати, що, хоча співучасть і передбачає домовленість між співучасниками, однак вона може бути досягнута не тільки перед, але й у процесі вже розпочатого кримінально-протиправного посягання, за відсутності попередньої змови про це (ч. 1 ст. 28 КК).

Розглядаючи співучасть за попередньою змовою (ч. 2 ст. 28 КК), слід зважати на те, що при цій формі співучасті домовленість (змова) про спільне вчинення кримінального правопорушення має відбутися заздалегідь, тобто до початку вчинення кримінально-протиправного посягання. Необхідно з'ясувати, як у теорії кримінального права та судовій практиці визначається поняття “попередня змова”, та в яких формах за об'єктивними ознаками (характером виконуваних співучасниками ролей) може проявлятися ця форма співучасті.

Особливу увагу слід приділити аналізу ознак організованої групи (ч. 3 ст. 28 КК України), враховуючи, що ця форма співучасті має місце лише там, де декілька осіб (три і більше) заздалегідь зорганізувалися у стійке злочинне об'єднання для спільного вчинення одного або кількох злочинів. Далі слід встановити, у чому полягає специфіка цієї форми співучасті. Розкриваючи поняття злочинної організації (ч. 4 ст. 28 КК), треба назвати її ознаки і показати, чим вона відрізняється від інших форм співучасті.

При вивченні *четвертого* питання теми, перш за все слід проаналізувати підстави відповідальності співучасників. Тут принциповим є положення про те, що такою підставою виступає тільки наявність у діянні співучасника складу певного кримінального правопорушення, що вчинений у співучасті. Далі, на підставі вивчення положень, що закріплені в ст. ст. 29, 30 КК України, необхідно розкрити специфіку кваліфікації дій, з одного боку, виконавця (співвиконавця) діяння, а з другого – інших співучасників, та розглянути питання про відповідальність співучасників при різних формах співучасті: показати, як вирішується питання про кваліфікацію дій співучасників при співвиконавстві, співучасті з розподілом ролей, вчиненні діяння за попередньою змовою, групою осіб та вчиненні діяння організованою групою чи злочинною організацією. На завершення потрібно висвітлити питання про призначення покарання співучасникам на підставі вивчення положень, які сформульовані в ч. 2 ст. 68 КК України.

Розкриваючи *п'яте* питання плану, необхідно проаналізувати так звані спеціальні питання відповідальності за співучасть. Зокрема, розкриваючи поняття опосередкованого виконання, слід звернути увагу на поняття виконавця (співвиконавця) кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 27 КК), та проаналізувати випадки, коли виконавець вчиняє кримінально-протиправне посягання шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне. При вивченні питання про співучасть у злочинах із спеціальним суб'єктом, необхідно з'ясувати положення, сформульовані в ч. 2 ст. 18 та ч. 3 ст. 401 КК України, та зробити висновки про можливість співучасті у таких діяннях. Аналізуючи провокацію кримінального правопорушення, потрібно застосовувати загальне визначення підбурювача (ч. 4 ст. 27 КК України) та мати на увазі, що мотиви у співучасників одного й того ж злочину можуть бути різними. Слід навести, як приклади, статті Особливої частини КК, які встановлюють спеціальну відповідальність за провокацію. Розглядаючи спеціальне питання про експес виконавця, слід сформулювати поняття експесу та охарактеризувати його види, підкріплюючи відповідь відповідними прикладами. Аналізуючи безнаслідкову співучасть та невдале підбурювання або пособництво, потрібно провести розмежування між цими спеціальними питаннями відповідальності за співучасть та навести правила кваліфікації. Характеристика добровільної відмови співучасників потребує ретельного вивчення положень, закріплених в ст. ст. 17, 31 КК України. Тут необхідно з'ясувати особливості добровільної відмови від вчинення діяння виконавця (співвиконавця) (ч. 1 ст. 31 КК), з одного боку, та організатора, підбурювача та пособника (ч. 2 ст. 31 КК), з іншого. Окремо слід зупинитися на правилах кваліфікації дій співучасників при добровільній відмові одного з них від вчинення кримінального правопорушення (ч. 1, ч. 3 ст. 31 КК).

Аналізуючи *шосте* питання про причетність до кримінального правопорушення, необхідно дати поняття причетності та з'ясувати, за якими ознаками причетність схожа, а за якими – відрізняється співучасті у кримінальному правопорушенні. Далі, на підставі положень частин 6 і 7 ст. 27 КК, з урахуванням теорії і сформованої практики, слід назвати види причетності до кримінального правопорушення та окремо охарактеризувати кожний вид. Зокрема, при характеристиці приховування злочину необхідно ознайомитися зі змістом ч. 6 ст. 27, ст. 396 КК, та проаналізувати його об'єктивні та суб'єктивні ознаки, а також показати, за якими ознаками приховування відрізняється від інших видів причетності та від співучасті. Аналізуючи придбання чи збут майна, здобутого кримінально протиправним шляхом, слід розкрити ознаки цього виду причетності на підставі вивчення положень ч. 6 ст. 27, ст. 198 КК, та з'ясувати, за якими ознаками відрізняється цей вид причетності від фізичного пособництва. При характеристиці потурання та недонесення необхідно проаналізувати ч. 7 ст. 27 КК та з'ясувати, в яких випадках при цих видах причетності може наставати кримінальна відповідальність.

При розгляді кожного питання теми студент повинен доповісти рішення практичних завдань, які завчасно призначив викладач. Це рішення повинно бути проаналізоване відповідно до чинного законодавства та практики його застосування, і викладене письмово у

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>
7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205.

URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов’язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні /

Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович

Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право. ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>
19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>
20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбuvання покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>
37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>
38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>
39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>
40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>
41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема № 12. Повторність, сукупність і рецидив кримінальних правопорушень

Семінарське заняття: Поняття множинності кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття, ознаки та види множинності.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття множинності кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень.
2. Поняття та ознаки та види повторності кримінальних правопорушень.
3. Поняття, ознаки та види рецидиву кримінальних правопорушень.
4. Поняття ознаки та види сукупності кримінальних правопорушень (складів кримінальних правопорушень).

Методичні вказівки

Розглядаючи *перше* питання, слід звернути увагу на те, що при множинності кримінальних правопорушень чи складів кримінальних правопорушень завжди має місце поєднання в поведінці особи чи співучасників двох або більше кримінальних правопорушень та (або) здійснюється кваліфікація діяння за двома чи більше складами кримінальних правопорушень. В законі про кримінальну відповідальність і в літературі виокремлюється три види множинності кримінальних правопорушень – повторність (ст. 32 КК), сукупність (ст. 33 КК) та рецидив (ст. 34 КК). Але якщо точність понять «повторність кримінальних правопорушень» і «рецидив кримінальних правопорушень» не викликає сумніву, то словосполучення «сукупність кримінальних правопорушень» є неточним і суперечливим. Справа в тому, що відповідно до ст. 33 КК так звана «сукупність кримінальних правопорушень» виникає в результаті кваліфікації кримінально-протиправного посягання за двома чи більше статтями (частинами статей) Особливої частини КК, тобто за відповідними *складами* кримінальних правопорушень. А кваліфікувати кримінальне правопорушення можливо лише за ознаками відповідного складу кримінального правопорушення, бо суть кваліфікації у тому, щоб встановити відповідність між елементами вчиненого в реальній дійсності діяння та ознаками складу кримінального правопорушення (складів кримінальних правопорушень). Тому поширене в літературі словосполучення «кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень» є неточним, а точнішим тут буде словосполучення «кваліфікувати за сукупністю *складів* кримінальних правопорушень». Таким чином, точнішим буде говорити про повторність та рецидив кримінальних правопорушень і сукупність *складів* кримінальних правопорушень.

Починаючи вивчати *друге* питання теми, в першу чергу, слід звернути увагу на визначення поняття повторності, яке дається в ч. 1 ст. 32 КК. Така повторність називається повторністю тотожних кримінальних правопорушень. Кваліфікація повторності тотожних діянь здійснюється за відповідною частиною статті, що передбачає повторність в якості кваліфікуючої ознаки (наприклад, ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 258 КК). Якщо стаття закону не містить такої кваліфікуючої ознаки, то вчинення повторно тотожного діяння може бути визнано судом обставиною, яка обтяжує покарання, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 67 КК. Також слід мати на увазі, що при кваліфікації повторності тотожних діянь нерідко постає питання про відмежування повторності кримінальних правопорушень від продовжуваного кримінального правопорушення. Це питання вирішується у ч. 2 ст. 32 КК. В той же час згідно з ч. 3 ст. 32 КК вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями КК, визнається повторним лише у випадках, прямо вказаних у статтях Особливої частини КК. Така повторність називається повторністю однорідних кримінальних правопорушень і передбачається, наприклад, у п. 1 Примітки до ст. 185, у ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153, ч. 2 ст. 307

КК тощо.

Починаючи вивчати *третє* питання, присвячене рецидиву кримінального правопорушення, слід пам'ятати про те, що він є окремим видом повторності, бо рецидив – це повторність, пов'язана із засудженням за попереднє діяння. Тому при визначенні ознак рецидиву слід вивчити загальне поняття повторності, яке дається у ст. 32 КК, та поняття рецидиву кримінальних правопорушень, яке дається в ст. 34 КК. Слід вивчити також класифікації рецидиву кримінальних правопорушень, їх критерії та встановити яке теоретичне та практичне значення має кожна з них.

При розгляді *четвертого* питання слід мати на увазі, що в науці кримінального права розрізняють два види сукупності – реальну та ідеальну сукупність. *Реальна сукупність* має місце тоді, коли винною особою різними діями вчиняються два або більше кримінальних правопорушень, які кваліфікуються за різними статтями або частинами статей Особливої частини КК. *Ідеальна сукупність* має місце тоді, коли однією і тією ж дією вчиняється таке кримінально-протиправне посягання, яке кваліфікується за двома чи більше складами кримінальних правопорушень, оскільки ознаками жодного конкретного складу, передбаченого Особливою частиною КК, воно не може бути повністю охопленим. Наприклад, розбій, наслідком якого стала смерть потерпілого, кваліфікуватиметься за ч. 4 ст. 187 і п. 6 ч. 2 ст. 115 КК. Таким чином, ідеальна сукупність характеризує не множинність кримінальних правопорушень, а множинність складів кримінальних правопорушень.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і

державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері забезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976)

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584->

48fe-b670-a5a96b7e90c7/download

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aaбec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої

річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелев К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелев Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних

злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005

р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема № 13. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Семінарське заняття: Поняття, ознаки та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття та ознаки обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, а також визначити їх види.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика правового інституту обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.
2. Класифікація обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.
3. Підстави виникнення стану необхідної оборони.
4. Ознаки правомірного заподіяння шкоди в стані необхідної оборони.
5. Перевищення меж необхідної оборони.
6. Підстави виникнення стану уявної оборони.
7. Відмежування уявної оборони від необхідної оборони.
8. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди при затриманні особи, що вчинила кримінальне правопорушення.
9. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності.
10. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди під впливом фізичного або психічного примусу.
11. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди при виконанні наказу або розпорядження.
12. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди при вчинення діяння пов'язаного з ризиком.
13. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації.
14. Підстави та ознаки правомірного заподіяння шкоди при виконанні обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Вивчаючи дану тему потрібно з'ясувати, що саме наука кримінального права та діюче законодавство розуміє під обставинами, що виключають кримінальну протиправність діяння: їх дефініції, підстави та ознаки. Необхідно запам'ятати, що діяння, скоєне за обставин, що розглядаються, не містить в собі складу кримінального правопорушення, в зв'язку з чим відсутня юридична (правова) підстава кримінальної відповідальності особи, що скоїла це діяння. Більш того, соціальна природа цих обставин така, що відповідне діяння є не лише незлочинним, але й вважається суспільно корисним (або суспільно прийнятним).

При вивченні *другого* питання студенти повинні знати класифікацію обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, а також звернути увагу на те, що вказані у Розділі VIII Загальної частини КК обставини є одним з різновидів таких обставин, поряд з такими обставинами як вчинення малозначного діяння (ч. 2 ст. 11 КК), вчинення готування до діяння, що не тягне кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК), вчинення діяння за умови добровільної та правомірної згоди на це «потерпілого», обставини, відсутність яких при вчиненні діяння тягне кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 135, ст. 283, ч. 1 ст. 433 КК).

Починаючи вивчення *третього* питання теми необхідно з'ясувати, що згідно зі ст. 27 Конституції України та ч. 2 ст. 36 КК України кожен має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Воно є природним і невідчужуваним, абсолютним правом людини.

Розглядаючи питання про поняття та ознаки необхідної оборони, необхідно уважно ознайомитися з текстом ст. 36 КК України. Аналізуючи текст даної статті, потрібно зробити висновок про те, що право на необхідну оборону можливе лише за наявності відповідної підстави – вчинення суспільно небезпечного посягання, що викликає у того, хто захищається, необхідність у негайному його відверненні чи припиненні шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди. Інакше кажучи, підстава необхідної оборони складається з двох елементів, а саме: 1) суспільно небезпечного посягання і 2) необхідності в його негайному відверненні чи припиненні. Далі рекомендується детально розглянути ці два елементи підстави необхідної оборони. Особливу увагу слід звернути на те, що посягання повинно бути суспільно небезпечним (при цьому суспільно небезпечним визнається не тільки злочинне посягання), наявним та викликати у того, хто захищається, необхідність у негайному відверненні чи припиненні такого посягання. Таким чином, слід мати на увазі, що заподіяння шкоди тому, хто посягає, за відсутності зазначених двох елементів або хоча б за наявності лише одного з них свідчить про неправомірність дій громадянина, тому що він не знаходиться в стані необхідної оборони. Далі необхідно детально розглянути ознаки необхідної оборони, які визначені в ст. 36 КК України та характеризують: 1) мету оборони; 2) спрямованість (об'єкт) заподіяння шкоди; 3) характер дій того, хто захищається; 4) своєчасність оборони; 5) співрозмірність оборони.

Вивчаючи питання про перевищення меж необхідної оборони, необхідно звернути особливу увагу на ч. 3 ст. 36 КК України, проаналізувавши яку, потрібно з'ясувати що, перевищення меж необхідної оборони це такі дії винного яким притаманні майже усі ознаки необхідної оборони, за винятком того, що порушено ознаку співрозмірності, а саме, завдання тому, хто посягає, тяжкої шкоди (смерті або тяжких тілесних ушкоджень), яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Необхідно вказати два види ексцесу оборони. Для більш детального вивчення цього питання теми рекомендується звернутися до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 1 “Про судову практику у справах про необхідну оборону”. Крім того слід вказати вік з якого може наставати кримінальна відповідальність за перевищення меж необхідної оборони. Також слід враховувати положення ч. 4 ст. 36 КК України. Далі необхідно розглянути, так звані, спеціальні види необхідної оборони, тобто проаналізувати положення ч. 5 ст. 36 КК та зробити висновок про те, що закон передбачає три винятки із загального правила про те, що при необхідній обороні особа, яка захищається, повинна додержуватися визначеної межі, завдаючи шкоду тому, хто посягає.

Розглядаючи **шосте** питання, необхідно ознайомитися з положеннями ст. 37 КК України та п. 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 1 “Про судову практику у справах про необхідну оборону”. Необхідно пам’ятати, що за загальним правилом заподіяння шкоди у стані уявної оборони не звільняє від кримінальної відповідальності. Вказати у яких саме випадках при уявній обороні кримінальна відповідальність за заподіяну шкоду виключається. Далі треба розібратися у особливостях кваліфікації уявної оборони у різних випадках (рекомендується детально проаналізувати ч.ч. 2, 3, 4 ст. 37 КК України).

При вивченні **сьомого** питання - відмежування уявної оборони від необхідної оборони необхідно вказати на критерії за якими відбувається відмежування цих двох понять.

При вивченні **восьмого** питання теми слід розглянути поняття правомірного затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення потерпілим або іншими особами (ч. 1 ст. 38 КК України). Необхідно з’ясувати, що підставою такого затримання служить очевидне для потерпілих або інших осіб кримінально-протиправне посягання на правоохоронювані інтереси (тобто особа, що затримується, вчинила кримінальне правопорушення або замах на нього). Затримання особи за відсутності такої підстави може свідчити про незаконність дій і тягнути за собою відповідальність за ст. 146 КК як за незаконне позбавлення волі. Далі рекомендується детально проаналізувати ознаки затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення, які характеризують: 1) мету затримання; 2) особу, яка підлягає затриманню; 3) характер дій при затриманні; 4) своєчасність затримання; 5) необхідність заподіяння шкоди і, нарешті, 6) співрозмірність шкоди, заподіяної винній особі при її затриманні. Особливу увагу слід приділити аналізу останньої ознаки, оскільки перевищення меж заподіяної особі, що вчинила кримінальне правопорушення, шкоди під час її затримання є неправомірним і означає, що винній особі заподіяна неспіврозмірна шкода. Перевищити зазначені межі – означає заподіяти особі надмірної шкоди, тобто порушити умову про її співрозмірність. Рекомендується проаналізувати ч. 2 ст. 38 КК. При цьому важливо враховувати суб’єктивне відношення того, хто затримує, до шкоди, що ним заподіюється. У яких випадках перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення, тягне за собою відповідальність?

Розглядаючи питання про крайню необхідність потрібно звернутися до тексту ст. 39 КК, де встановлено, що не є кримінальним правопорушенням заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності. Необхідно з’ясувати, що право на заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності є субсидіарним (додатковим) правом. Ним громадянин може скористатися лише в тому випадку, якщо в даній обстановці заподіяння шкоди є вимушеним, крайнім, останнім засобом усунення небезпеки. Потім, аналізуючи поняття крайньої необхідності, потрібно з’ясувати, що право на заподіяння шкоди у цьому стані виникає за наявності відповідної підстави, яка складається з двох елементів: 1) наявності небезпеки, яка безпосередньо загрожує правоохоронюваним інтересам особи, суспільства або держави; 2) неможливості усунення цієї небезпеки іншими засобами, крім заподіяння шкоди цим інтересам.

При розгляді **десятого** питання теми необхідно звернути особливу увагу на положення статті 40 КК України, де визначаються дві самостійні, хоча і подібні обставини: 1) фізичний примус та психічний примус. Далі необхідно ретельно проаналізувати ці дві ситуації.

Вивчаючи наступне, **одинадцятого** питання, слід мати на увазі, що відповідно до ч. 1 ст. 41 КК України дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження. Далі необхідно з’ясувати, що цей законний наказ – необхідна і достатня підстава відповідної дії або бездіяльності, якщо у особи існувала реальна можливість його виконання. Ознаки виконання наказу, що передбачені в ч. 1 ст. 41 КК, визначають його як акт правомірного заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам. Ці ознаки характеризують: суб’єкт виконання наказу; його мету; об’єкт заподіяння шкоди; характер дії (бездіяльності) виконавця наказу. Крім того, варто виділити ще дві ознаки, а саме: своєчасність виконання наказу і межі заподіяння шкоди при виконанні наказу.

При розгляді **дванадцятого** питання, варто звернути увагу на те, що поява ст. 42 у Кримінальному кодексі України обумовлена необхідністю надати статус правомірних діянням, здійснюваним для отримання суспільної користі, але пов'язаним з ризиком заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у разі їх вчинення. Також необхідно враховувати, що дії (бездіяльність), пов'язані з ризиком, найчастіше можуть бути вчинені у виробничій, медичній, науковій діяльності, під час експлуатації чи випробування технічних пристроїв. Рекомендується проаналізувати підстави та ознаки цієї обставини, що виключає злочинність діяння.

Для детального вивчення **тринадцятого** питання даної теми рекомендується звернутися до положень, які закріплені в ст. 43 КК України та ретельно проаналізувати підстави та ознаки які характеризують цю обставину, що виключає кримінальну протиправність діяння. Слід пам'ятати, що підставою заподіяння шкоди у даній ситуації виступає її вимушеність, а заподіяння шкоди на підставі ст. 43 КК має ознаки, що характеризують: 1) суб'єкт заподіяння шкоди; 2) його об'єкт; 3) мету заподіяння шкоди; 4) характер дії (бездіяльності); 5) межі заподіяння шкоди.

При розгляді **чотирнадцятого** питання теми студент повинен зробити юридичний аналіз такої обставини, що виключає кримінальну відповідальність як виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: междунар. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ.

конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері забезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976)

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aaбес963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) /

Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А.

М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>
15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема №15, 16. Покарання та його види. Призначення покарання

Семінарське заняття: Покарання та його види. Призначення покарання

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття, ознаки покарання та його види, а також юридичний механізм призначення покарання.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття, значення та ознаки покарання.
2. Мета покарання.
3. Система покарань.
4. Класифікація покарань.
5. Основні покарання.
6. Додаткові покарання.
7. Покарання, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові.
8. Принципи призначення покарання.
9. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України.
10. Обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання та їх значення для призначення покарання.
11. Призначення покарання за незакінчений злочин та злочин, вчинений у співучасті.
12. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.
13. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та за сукупністю вироків.

Методичні вказівки

Приступаючи до вивчення теми передусім слід розглянути й запам'ятати поняття покарання, сформульоване в ч. 1 ст. 50 КК. Після цього необхідно детально розглянути його ознаки, уяснити зміст кожної з них. Слід з'ясувати соціальну та юридичну природу покарання, його місце в системі державних заходів протидії кримінально-протиправним посяганням. Окремо рекомендується зупинитися на визначенні місця та ролі кари в покаранні, її філософському та юридичному змісті.

Вивчивши указані питання, потрібно перейти до визначення мети покарання – тих результатів, яких прагнуть досягти держава й суспільство, застосовуючи покарання до порушників кримінального закону. Оскільки питання про мету покарання є досить

дискусійним, то для більш глибокого його засвоєння доцільно ознайомитися із розвитком поглядів на цю проблему в історії вітчизняного кримінального законодавства та в науці кримінального права (з абсолютними, відносними та змішаними теоріями цілей покарання), з поглядами на цю проблему видатних філософів та юристів минулого (зокрема, представників класичної школи кримінального права – Беккарія, Канта, Гегеля; М.С. Таганцева, О.Ф. Кістяківського; антропологічної та соціологічної шкіл). Далі, спираючись на зміст ч. 2 ст. 50 КК, слід засвоїти визначену законодавством мету покарання (виправлення засуджених, загальне та спеціальне попередження, кара).

Після цього, вивчаючи *третє* питання - потрібно запам'ятати поняття системи покарань, визначити ознаки й юридичне значення цієї системи. Необхідно ретельно розглянути систему покарань, побудовану у чинному КК (ст. 51 КК), зрозуміти її основи та принципи побудови. Рекомендується приділити увагу питанню про систему покарань в історії кримінального права, проблеми вдосконалення системи покарань.

При розгляді *четвертого* питання необхідно засвоїти поняття і значення класифікації покарань, розглянути цю класифікацію (основні й додаткові, такі, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові; безстрокові і строкові; загальні і спеціальні), критерії такої класифікації.

Вивчаючи *п'яте* і *шосте* питання теми потрібно послідовно й детально розглянути кожен окремий вид покарань. При цьому стосовно кожного виду покарання обов'язково слід засвоїти: його поняття, зміст, місце в системі покарань, підстави та порядок застосування, наслідки застосування, строки застосування (для строкових покарань), запам'ятати, яким особам той чи інший вид покарання не може бути призначений (у випадку, якщо це передбачене законом).

Окрім зазначених загальних ознак кожного покарання, слід вивчити й особливості, що стосуються конкретних видів покарань. Так, зокрема, щодо виправних робіт (ст. 57 КК) слід запам'ятати розмір відрахування із суми заробітку засудженого в доход держави, порядок заміни виправних робіт особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку, а також відмінність між виправними й громадськими роботами; щодо службових обмежень для військовослужбовців (ст. 58 КК) необхідно звернути увагу на розміри відрахувань в дохід держави із грошового забезпечення засудженого як елемент даного виду покарання та його розміри, вплив службового обмеження на підвищення у посаді, військовому званні та на строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання; щодо конфіскації майна (ст. 59 КК) потрібно звернути увагу на її види, на відмінність конфіскації майна як виду покарання від спеціальної конфіскації, а також розглянути, яке майно не підлягає конфіскації; щодо штрафу (ст. 53 КК) – його розміри, особливості призначення як додаткового виду покарання, підстави й порядок заміни штрафу іншими видами покарань.

В *сьомому* питанні необхідно визначити які види покарань, можуть призначатися й як основні, і як додаткові, необхідно обов'язково звертати увагу, в чому полягають особливості призначення їх як основних і особливості призначення як додаткових.

При вивченні *восьмого* питання теми слід розглянути історію розвитку принципів та загальних засад призначення покарання. Слід ознайомитися з точками зору про відмежування принципів від загальних засад призначення покарання. Розкрити зміст принципів законності, справедливості, гуманізму та індивідуалізації призначення покарання.

Вивчаючи *дев'ятого* питання особливу увагу слід приділити характеристиці статті 65 КК України, що визначає загальні засади призначення покарання. Слід враховувати, що загальні засади призначення покарання, як їх закріплено в законі, складаються в своїй сукупності з наступних трьох критеріїв:

- а) суд визначає покарання в межах, встановлених санкцією статті закону, що передбачає відповідальність за це кримінальне правопорушення;
- б) суд визначає покарання у відповідності до положень Загальної частини КК України;
- в) суд визначає покарання, враховуючи тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

При характеристиці першого критерію слід розкрити значення призначення судом покарання лише в межах (рамках) санкції статті Особливої частини КК України, за якою кваліфіковано діяння винного.

При розгляді другого критерію важливо вказати, які принципові положення, що відносяться до кримінального правопорушення, умов відповідальності за нього, призначення покарання, визначення видів покарання та звільнення від покарання, необхідно враховувати в якості передумови застосування покарання. Слід також детально проаналізувати ці передумови застосування покарання.

При висвітленні третього критерію загальних засад призначення покарання особливу увагу слід приділити тяжкості кримінального правопорушення (характер та ступінь суспільної небезпеки). Необхідно розкрити зміст понять «характер» (якісна характеристика) та «ступінь» (кількісна характеристика) суспільної небезпеки діяння, а також назвати об'єктивні та суб'єктивні обставини, що впливають на характер та ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення..

Далі слід розглянути обставини, які характеризують особу винного. В роботі слід проаналізувати дані про особу винного, які враховуються судовою практикою при призначенні покарання: фізичний стан, психічний стан, соціальний статус та правовий статус винного.

Відповідаючи на **десятого** запитання, слід мати на увазі, що у ст.65 КК в якості складової частини загальних засад призначення покарання виступають обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Слід визначити правову природу пом'якшуючих та обтяжуючих обставин і висловити свою думку з приводу того, на що ж вони повинні впливати: на пом'якшення та обтяження покарання, відповідальність, вини, ступеню тяжкості. Необхідно також перерахувати пом'якшуючі та обтяжуючі покарання обставини, що враховуються судом при призначенні покарання. При вивченні даного питання слід зупинитися на двох моментах: про закритий чи відкритий перелік обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, та про врахування цих обставин у випадку, коли їх включено законодавцем в якості ознаки складу злочину. Розглядаючи питання про врахування судом пом'якшуючих та обтяжуючих обставин при призначенні покарання, необхідно засвоїти сам «механізм» такого врахування. При цьому особливу увагу слід приділити мотивуванню покарання у вироку. На завершення, необхідно обґрунтувати положення про те, що обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, повинні розглядатись не ізольовано, а в єдиній сукупності.

При розгляді **одинадцятого** питання необхідно звернути увагу на те, що в ст.68 КК законодавець визначає певні особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та діяння, вчинені у співучасті. Слід пам'ятати, що при призначенні покарання за незакінчене кримінальне правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65-67 КК, враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення кримінально протиправного наміру та причини, внаслідок яких діяння не було доведено до кінця. При призначенні покарання співучасникам кримінального правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65-67 КК, враховує характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінально-протиправного посягання.

Аналізуючи **дванадцяте** питання, слід враховувати, що ст. 69 КК України - це особлива, виключна норма, яка вносить певні корективи у загальні засади призначення покарань. Розглядаючи ст. 69 КК, необхідно детально проаналізувати підстави застосування цієї норми: 1) наявність декількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, 2) особа винного. Необхідно проаналізувати поняття "особи винного" й показати які обставини повинні враховуватись при її оцінці. Слід також розглянути проблему врахування при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, негативних факторів, що характеризують особу винного (наприклад, зміни соціального оточення, негативні характеристики з місця проживання та роботи, та ін.) Необхідно розкрити проблему єдиного врахування двох підстав застосування ст. 69 КК.

Далі слід детально проаналізувати порядок застосування ст. 69 КК, коли суд призначає покарання нижче нижньої межі і коли він приймає рішення про перехід до іншого, більш м'якого покарання. При цьому необхідно мати на увазі, що у першому випадку суд призначає той же вид покарання, який фігурує у санкції, але у нижчих межах. Важливо вказати, до якої межі суд може знизити таке покарання, як застосовується така норма при наявності альтернативних санкцій.

Аналізуючи перехід до іншого більш м'якого покарання, слід вказати коли цей варіант доцільно використовувати суду; які види покарань тут можуть бути призначені.

Особливу увагу слід зосередити на аналізі положень ст. 69 КК стосовно призначення додаткових покарань. Тому необхідно проаналізувати, яким чином додаткові покарання закріплені у санкціях статей Особливої частини КК і як це впливає на специфіку застосування ст. 69 КК. Слід також розглянути проблему звільнення винного від обов'язкового додаткового покарання і пом'якшення такого покарання у порядку ст. 69 КК. Далі необхідно визначити скільки усього є варіантів застосування ст. 69 КК і показати особливості її використання при вчиненні тяжких злочинів; розглянути питання про мотивування у вирокі суду застосування такої виключної норми; розглянути питання про місце ст.69 КК по відношенню до статей Загальної частини КК; особливості використання статті 69 КК при вчиненні особою не одного, а двох чи більше злочинів.

При відповіді на *тринадцяте* запитання, на підставі вивчення ст. ст. 70, 71 КК України слід з'ясувати порядок призначення покарання при вчиненні особою декількох кримінальних правопорушень та за декількома вироками, провести відмінність призначення покарання за сукупністю злочинів та за сукупністю вироків. Визначити принципи визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків: поглинання повного складання, часткового складання. Слід зосередитися на можливості визначення остаточного покарання при сукупності вироків лише у випадках, коли за один зі злочинів призначене довічне позбавлення волі.

При розгляді кожного питання теми студент повинен доповісти рішення практичних завдань, які завчасно призначив викладач. Це рішення повинно бути проаналізоване відповідно до чинного законодавства та практики його застосування, і викладене письмово у зошиті для семінарських занять.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України.

2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>

2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // *Supremația Dreptului* = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>

3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // *Наше право*. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>

4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // *Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>*

5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // *Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>*

6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06e6d/download>*

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6(41).976)

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право*. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>*

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // *International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa :*

«Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб / Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепелицина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепелицина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих

учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра? / Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелєв К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелєв Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право. ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI:

<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Яценко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Яценко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Яценко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-

VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>

26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство

України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>

37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>

39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>

40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>

41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>.

Тема № 21. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Семінарське заняття: Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Навчальна мета заняття: з'ясувати особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Загальні засади кримінальної відповідальності неповнолітніх.
2. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності .
3. Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх та особливості призначення цих покарань.
4. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.
5. Особливості погашення та зняття судимості стосовно неповнолітніх.

Методичні вказівки

Приступаючи до вивчення *першого* та *другого* питання передусім слід звернутися до положень міжнародних документів, спрямованих на захист дитини, та їх імплементації у вітчизняне кримінальне законодавство.

При розгляді *другого* питання про особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності слід звернути увагу на положення статей 97 і 106 КК.

Розглядаючи *третє* питання стосовно видів покарань, що застосовуються до неповнолітніх, та особливостей їх призначення, необхідно вивчити положення статей 98 – 103 КК.

Четверте питання стосовно особливостей звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування розкривається за допомогою вивчення положень статей 104 – 107 КК.

Розгляд *п'ятого* питання стосовно особливостей погашення та зняття судимості щодо неповнолітніх здійснюється за допомогою вивчення положень ст. 108 КК.

Література

Основна література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Харченко В. Б., Житний О. О., Орлов Ю. В. та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. ISBN 978-966-610-097-2. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b73643c-9591-41ba-b399-e15660924037/content>
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca9eb628-ce1a-4764-a173-30f367b9b21e/content>
3. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/430b5cb1-1efb-4e93-a5e5-45ef2d1b1ccd/content>

Додаткова література:

1. Байлов А. В. Напрями вдосконалення системи кримінально-правових заходів протидії насильству в сім'ї / А. В. Байлов, А. А. Васильєв // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 8. С. 24-30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/32e48dcd-802f-442b-abba-86365b505f06/download>
2. Бандурка І. О. Об'єкт неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Supremația Dreptului = Верховенство Права: міжнарод. науч. журн. 2016. № 3. С. 111-115. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/cb919b99-e4aa-4e5f-93a3-02dbe74d3dca/download>
3. Бандурка І. О. Соціально-правове забезпечення як передумова кримінально-правового захисту дітей / Бандурка Ірина Олександрівна // Наше право. 2015. № 5. С. 94-97. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/27ad0590-0b2a-4e2d-8a3a-8a914239c3b8/download>
4. Вапсва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19 / Юрій Альфонсасович Вапса // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 80-82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1ad67492-6b9e-40d9-b35f-324a576f8dab/download>
5. Васильєв А. А. Щодо змісту родового об'єкту складів правопорушень розділу XI Особливої частини КК України / А. А. Васильєв, Д. Ю. Кондратов // Державна політика у сфері убезпечення дорожнього руху: теорія, законодавство, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. харків, 5 листоп. 2021 р.) / НДІ вивч. проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПН України. Харків. 2021. С. 26-29. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/441562d1-7545-446a-9f40-105bfd270dda/download>
6. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : моногр. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2016. 88 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8b8edd39-1f97-4e10-9a63-1d2c95d38521/download>

7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визнання діянь кримінальними проступками / В'ячеслав Павлович Ємельянов // Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінол. асоц. України, проф. Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204-205. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ceb2f802-a119-44db-91c9-eda082b06ebd/download>

8. Ємельянов В. П. Особливості законодавчої конструкції та визначення форми вини кримінальних правопорушень з похідними наслідками / Ємельянов В. П., Харченко В. Б. // Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 6 (41). С. 97-102. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).976](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).976).

9. Ємельянов В. П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину [Електронний ресурс] / В. П. Ємельянов // Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). С. 233-244. Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_14.pdf.

10. Житний О. О. Темпоральні властивості законодавства України про кримінальну відповідальність (національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти регулювання) / Житний О. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 128- 131. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/405de011-b636-47f2-b2bd-fe2a69a312ed/download>

11. Колесник М. О. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, – право чи обов'язок / М. О. Колесник // Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 128-130. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94793a89-d17f-4f18-9820-c1f372f83df5/download>

12. Кундеус В. Г. Кримінальна відповідальність за акти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації // International scientific and practical conference «Legal sciences: research and European innovations» : conference proceedings, April 23–24, 2021. Czestochowa : «Baltija Publishing», 2021. 320 pages. С. 193-196. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6dae9202-501c-4ffc-b60d-841895c1999f/download>

13. Кундеус В. Г. «Наслідки» за кримінальним правом України та в парадигмі забезпечення пріоритету прав людини та перетворення держави на правову / Кундеус В. Г., Лантінов Я. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 012. Вип. 12. С. 285-289. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bc58e4db-0b63-417d-b504-955b2a0145c4/download>

14. Купар Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим за вчинення злочину проти встановленого порядку несення військової служби: теоретико-прикладний аспект / Купар Д. Ю. // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 5, т. 2. С. 215-221 // URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/bb89c762-1584-48fe-b670-a5a96b7e90c7/download>

15. Лизогуб Я. Г. Еволюційний процес міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на волю та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. 2000. № 4. С. 83-94. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/89c00c23-8fa7-49b9-b6c2-83c320d43e92/download>

16. Митрофанова Ю. С. Деяке порівняння положень Стамбульської Конвенції та Кримінального кодексу України щодо криміналізації зґвалтування / Юлія Сергіївна Митрофанова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 15 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 184-189. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0d99cdf3-5584-4495-9831-bcca53788ac5/download>

17. Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб /

Юлія Сергіївна Митрофанова // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 97-99. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/8f1b59d2-b39b-41b8-afab-95debf8d30e8/download>

18. Митрофанова Ю. С. Проблема визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні / Митрофанова Ю. С. // Право і суспільство. 2023. № 2, т. 1. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.34>. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9b8ee0dc-7651-4ddd-a6f4-151c7025a95f/download>

19. Пахнін М. Л. Характеристика окремих організаційно-управлінських факторів криміналізації засобів масової інформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 352-355. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hb9o31EAAAAJ&citation_for_view=Hb9o31EAAAAJ:KlAtU1dfN6UC

20. Перепеліцина С. Д. Проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність / Софія Дмитрівна Перепеліцина // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 415-418. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94549d51-0d0e-469f-957c-0aa699135dde/download>

21. Репчонок А. Ю. Поняття, ознаки та класифікація злочинів у сфері економіки / А. Ю. Репчонок // Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 2 (68). С. 278-284. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.47>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d7da0080-0abd-4202-9f6c-81d0377c8837/download>

22. Суп Є. Ю. Криміналізаційні підстави грубого порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України) / Суп Євген Юрійович // Наше право. 2018. №3. С. 131-137. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ebf87b8a-f4ee-42dd-a158-46033b88126c/download>

23. Титаренко Ю. М. До питання про зниження віку кримінальної відповідальності / Юлія Миколаївна Титаренко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 519-521. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/1773744a-db01-4348-8e0d-8aa6ec963ce7/download>

24. Фіалка М. І. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / М. І. Фіалка // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 310-332. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/fab02b4e-5d15-4f92-98c8-1ab2520ee2f6/download>

25. Харченко В. Б. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій (до п'ятої річниці «гуманізації» відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) / Харченко В. Б., Чорнуха О. С. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2016. Вип. 22. С. 148-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/48de68d4-ce8a-4e5e-a989-eeb1e286ac69/download>

26. Харченко В. Б. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією: заборонено чи все ж таки допустиме? / Харченко В. Б. // Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : зб. матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.) / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 380-384. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/2597fe5f-1c44-423f-8720-e4b9dd9a3574/download>

27. Харченко В. Б. Майно як предмет злочинів проти власності та предмет суспільних відносин права власності на речі та інші речові права / Вадим Борисович Харченко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 2 (16). С. 121-131. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/95568fad-ed5b-4052-b923-d0152c98ab4e/download>

28. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 90-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/f02fc61d-26f7-4472-94f0-6d624e0b68f4/download>

29. Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра?/ Вадим Борисович Харченко // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 107-109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/5231266d-ec31-495c-9f11-00bd0d7d3f43/download>

30. Черевко К. О. Генезис законодавства за незаконне проведення абортів / Черевко К. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право. 2013. Вип. 16. С. 162-165. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/43bfc1a9-0a81-4c12-b273-478c2e384df4/download>

31. Шевелев К. Є. Кримінально-правові аспекти визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 175 КК України / Шевелев Костянтин Євгенович, Авдєєв Олександр Олександрович // Право.ua. 2016. № 3. С. 147-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/6eec5776-0af8-427b-be73-45229d74b7ea/download>

32. Шкурят, І. О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України / Іван Олексійович Шкурят // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 603-606. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/4ebe280e-a205-40d0-b42e-cfe7813fb22e/download>

33. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Монографія / А.М. Шульга. Х.: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/download>

34. Шульга А. Встановлення заборони злочинних посягань на земельні ресурси України / Андрій Шульга // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 275-280. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.46>

35. Шульга А. М. Загально-теоретична парадигма визначення земельних злочинів [Електронний ресурс] / Шульга А. М. // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 6. С. 205-208. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/6_2016/57.pdf.

36. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. ISBN 978-966-2526-61-5. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9648708d-498b-4fd9-ad85-84fdb8e76969/download>

37. Шульга А. М. Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони земельних ресурсів України / Шульга А. М. // Право і суспільство. 2020. № 1, ч. 2. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-2.23>.

38. Ященко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації / А. М. Ященко // Юридична наука. 2011. № 1. С. 139-144. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/d858fb47-100e-4706-b9fe-6fa218cfc904/download>

39. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості / Ященко Світлана Олександрівна // Наше право. 2016. № 1. С. 120-128. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dbced34-a456-46ae-89fb-82af2197886c/download>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL:

<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

10. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>

15. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

18. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

20. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
21. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
22. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
23. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
24. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>
26. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>
27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>
29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
32. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
33. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
34. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
36. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua/>
37. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>

38. Офіційний сайт МВС України URL: <http://www.mvs.gov.ua>
39. Офіційний сайт Верховного Суду URL: <http://www.supreme.court.gov.ua/supreme>
40. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ URL: <http://www.lbi.ua>
41. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
42. Юридична бібліотека URL: <http://www.pravo.biz.ua>

Особлива частина кримінального права

Тема № 1. Загальна характеристика Особливої частини кримінального права України. Наукові основи кваліфікації кримінальних правопорушень

Семінарське заняття: Поняття, ознаки та система Особливої частини кримінального права України. Наукові основи кваліфікації кримінальних правопорушень та її особливості

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про співвідношення Загальної та Особливої частини КК України, визначити структуру Особливої частини КК України, критерій за допомогою якого виділяються окремі розділи Особливої частини КК України, вивчити поняття кваліфікації кримінальних правопорушень та окремі питання кваліфікації, визначити етапи, стадії та правила кваліфікації.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття і система Особливої частини кримінального права України.
2. Співвідношення Особливої та Загальної частин кримінального права України та її значення.
3. Поняття та стадії кваліфікації кримінальних правопорушень.
4. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, та незакінчених кримінальних правопорушень.
5. Кваліфікація множинності кримінальних правопорушень та кваліфікація за конкуренцією кримінально-правових норм.

Методичні вказівки:

У вступній частині заняття формулюється його мета та визначаються навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошуються завдання (казуси), аналіз яких забезпечує досягнення навчальної мети.

Перше питання теми присвячене розумінню Особливої частини кримінального права України через його поняття та ознаки. Доцільно проаналізувати історію виникнення, становлення та дослідження конституційних засад її розвитку та систематизації як всього національного кримінального законодавства так і Особливої частини окремо. Визначення Особливої частини кримінального права України можливо на підставі з'ясування її призначення і побудови. Студентам необхідно враховувати, що поділ як кримінального права на частини так і Особливої частини КК України здійснено для підвищення ефективності кримінального законодавства, яке у свою чергу, відповідно ст. 1 КК України має своїм завданням правове забезпечення охорони найбільш важливих об'єктів (суспільних відносин) та запобігання кримінальним правопорушенням. Відповідно до цього головним призначенням

Особливої частини є представлення окремих складів кримінальних правопорушень і кореспондуючим ним санкцій.

Особлива частина кримінального права України є законодавчо визначеною системою правових норм, які визначають ознаки кожного кримінального правопорушення, а також від та межі покарання, що можуть бути призначені за їх вчинення.

Друге питання заняття присвячене аналізу співвідношення Особливої та Загальної частин кримінального права України та її значення. Досліджуючи систему Особливої частини КК України слід визначити критерій за допомогою якого було здійснено її систематизацію. Таким критерієм виступає родовий об'єкт, з урахуванням якого згруповані окремі склади кримінальних правопорушень у розділи, на які поділяється Особлива частина КК України. З'ясування структури Особливої частини КК України є дуже важливим, і вона повністю підлягає запам'ятовуванню, разом із структурою кримінально-правової норми-заборони.

Враховуючи співвідношення окремої статті Особливої частини КК України і кримінально-правової норми необхідно з'ясувати співвідношення Особливої і Загальної частин КК України, що утворює надійні підвалини для засвоєння всього курсу і напрацювання надійних практичних навичок.

Третє питання теми розкриває поняття та стадії кваліфікації кримінальних правопорушень. Вивчаючи поняття кваліфікації кримінальних правопорушень слід спочатку зрозуміти, що кваліфікація є процесом зіставлення ознак суспільно небезпечного діяння з ознаками окремого складу кримінального правопорушення, результатом чого є визначення переліку статей (частин статей), що розкриває характер суспільної небезпечності діяння, що розглядається. Отриманий перелік статей (частин статей) є формулою кваліфікації. Разом з цим, слід пам'ятати, що визначення кваліфікації кримінальних правопорушень є вельми дискусійним питанням, тому рекомендується ознайомитися з науковими працями з цієї тематики.

Четверте питання присвячене особливостям кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, та незакінчених кримінальних правопорушеннях. Для цього студентам необхідно звернутися до інституту співучасті у кримінальному праві, а також стадій у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Та відповідно, поєднати процес кваліфікації з цими кримінально-правовими інститутами.

П'яте питання теми присвячене розкриттю питання кваліфікації при наявності множинності кримінальних правопорушень та кваліфікації за конкуренцією кримінально-правових норм. У цьому випадку студент має знати що таке множинність кримінальних правопорушень, а також, що собою представляє конкуренція кримінально-правових норм та її види.

В заключній частині заняття підводяться підсумки щодо розгляду теми «Поняття Особливої частини Кримінального права, її система та значення. Наукові основи кваліфікації злочинів.», визначаються помилки, які були допущені при її розгляді, визначаються методи їх усунення.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.
9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>.
11. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95>.
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
13. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
14. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>. (дата звернення: 10.05.2021).
15. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.
16. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>.
17. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
18. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
19. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.

20. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.

21. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>.

22. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>.

23. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>.

25. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

26. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.

27. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

28. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

29. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS02020>.

30. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>.

31. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URL : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М.,

Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М. С., Столітній А. В., Шмаленя С. В., Снігар М. І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Берзін П. С., Коротюк О. В. Кримінальне законодавство України XIX – XXI століть. Збірник нормативно-правових актів у 6-ти томах. Київ : ОВК, 2020. 2568 с.
2. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
3. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
4. Панов М. І. Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення : наук. ст. Харків : Право, 2018. 48 с.
5. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія ; В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків : Право, 2017. 400 с.
6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.. ; Нац. Акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. 1064 с.
7. Панов М. І. Загальні засади кваліфікації злочинів : лекція. Харків: Право, 2016. 104 с.
8. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації кримінальних правопорушень : підручник / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко. К. : Алерта, 2012. 316 с.
9. Кваліфікація злочинів: Навч.посіб. / За ред.. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. К.: Істина, 2010. 430 с.
10. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. 2-ге вид., К.: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
11. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
12. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: Монографія. К.: Атіка, 2003. 144 с.
13. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : Навч. посібник . Вид.2-ге. К.: Атіка, 2002. 640 с.
14. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч.посіб. / І. О.Зінченко, О. О.Володіна ; за заг. ред.. М. І. Панова. - Харків: Право, 2019 - 296 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KKPPZhZO.pdf.
15. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с. URI : <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/2239/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B0%20fin.pdf>.
16. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249–259. URI : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6311>.
17. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с. URI : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/08-Zaoh_norm_krim_zakon-Hrapinskiy.pdf.
18. Ященко А. М. Обставини, що виключають застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру / Андрій Миколайович Ященко // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 1 (15). С. 178-187. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1894>.
19. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2009. 736 с.
20. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
21. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.

22. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с. URI : http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.
23. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с. URI : <https://dSPACE.nlu.edu.ua/handle/123456789/6916>.
24. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
25. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.
26. Хряпінський П. В., Чус. О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ, ДГУ Літограф, 2015. 245 с.
27. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. URI : <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1684/1/Monohrafiya.pdf>.
28. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростиленко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижов; за ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
29. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с. URI : <http://dSPACE.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1783>.
30. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти) : монографія. Київ : Видавничий дім «Артек», 2016. 450 с. URI : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6198/1/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB.pdf>.
31. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
32. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / В. В. Шаблистий, О. А. Галемін ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с. URI : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/596/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84.pdf.
33. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
34. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
35. Самотієвич В. О. Відмежування кваліфікованих від самостійних складів кримінальних правопорушень // Публічне право. 2021. № 1. С. 147–154. URL : <http://dSPACE.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10938>.
36. Крижановський М. В., Ященко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.
37. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. посібник. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с. URL : <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10293/porad-statevi.pdf?jsessionid=4D37DBAC7DE8D0F66E8818A3B9A200F9?sequence=1>.
38. Митрофанова Ю. С. Проблеми визначення статі потерпілої особи у зґвалтуванні // Право і суспільство. 2023. № 2. С. 228–234. URL : <https://dSPACE.univd.edu.ua/handle/123456789/17248>.

39. Митрофанова Ю. С. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості (статті 152 та 153 КК України) // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2023. № 61. С. 1.1–1.14. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16720>.

40. Лантінов Я. О. Методологічні й загальнотеоретичні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони громадянського суспільства України : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 123 с.

41. Харітонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, Право, 2018. 328 с. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18989>.

42. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законодавстві: монографія. Харків : Право, 2013. 528 с.

43. Шульга, А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А. М. Шульга; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2012. 192 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7117>.

44. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

45. Шульга, А. М. Кримінально-правова охорона земельних ресурсів України: теоретико-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук (д-ра наук) : 12.00.08 / Андрій Михайлович Шульга; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 525 с. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6708>.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadjzen/>.

6. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 2. Злочини проти основ національної безпеки України

Семінарське заняття: Кримінально-правова характеристика злочинів проти основ національної безпеки України

Навчальна мета заняття: з'ясування кримінально-правової характеристики злочинів проти основ національної безпеки України

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та види злочинів проти основ національної безпеки України.
2. Злочини проти конституційних основ національної безпеки України.

3. Злочини проти основ зовнішньої безпеки України.
4. Злочини проти основ внутрішньої безпеки України.

Методичні вказівки:

У **першому** питанні, слід звернути особливу увагу на поняття національної безпеки України, яке визначено у п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII, де національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Під національними інтересами цей же Закон (п. 10 ч. 1 ст. 1) розуміє життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян. Що ж стосується видів цих злочинів, то в літературі немає єдності щодо їх класифікації. Вважається, що найбільш вдалою є класифікація їх на такі три види: 1) злочини проти конституційних основ національної безпеки України (статті 109, 110, 110-2, 112 КК); 2) злочини проти основ зовнішньої безпеки України (статті 111, 111-1, 111-2, 114 КК), 3) злочини проти основ внутрішньої безпеки України (статті 113, 114-1, 114-2 КК).

При розкритті **другого** питання слід звернути увагу на особливості конструкції відповідних статей закону. Особливість ст. 109 КК полягає в тому, що вона у частинах 1 і 2 містить ознаки самостійних складів злочинів, а у ч. 3 ст. 109 КК кваліфікуючі ознаки передбачені лише до складу злочину, що міститься у ч. 2 ст. 109 КК. Стаття 110 КК, навпаки, має традиційну конструкцію: у ч. 1 міститься диспозиція, у частинах 2 і 3 – кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки. Конструкція ст. 110-2 КК у частинах 1 і 2 містить самостійні склади злочинів, але на відміну від ст. 109, передбачені у частинах 3 і 4 кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки стосуються обох складів злочинів, що мають місце у частинах 1 і 2 ст. 110-2 КК. Стаття 112 КК містить тільки одну частину. Обов'язковою ознакою передбаченого нею злочину є потерпілий. Диспозиція ст. 112 КК містить вичерпний перелік державних чи громадських діячів, які можуть бути визнані потерпілими. Якщо потерпіла особа не підпадає під цей перелік, то діяння кваліфікуватиметься за іншими відповідними статтями КК України, які містять ознаки спеціальних складів посягання на життя певних осіб (статті 348, 348-1, 379, 400, 443, ч. 5 ст. 404 КК) або загального складу умисного вбивства певних осіб (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК).

У **третьому** питанні слід розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів, що передбачають відповідальність за державну зраду (ст. 111 КК), колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК) та шпигунство (ст. 114 КК). При розгляді ознак державної зради доцільно звернути увагу на визначення поняття «період збройного конфлікту», а також на відмежування шпигунства як однієї їх із форм державної зради від шпигунства, передбаченого ст. 114 КК.

Висвітлюючи **четверте** питання, слід розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів, що передбачають відповідальність за диверсію (ст. 113 КК), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК) та несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК). При цьому звернути увагу на відмежування диверсії від терористичного акту, умисного знищення або пошкодження майна чи заподіяння іншої шкоди способом, небезпечним для життя багатьох осіб, при розгляді положень ст. 114-1 КК – на зміст поняття «особливий період», а при розгляді положень ст. 114-2 КК – на зміст поняття «несанкціоноване поширення інформації».

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : закон України від 21.10.1993 року № 3543-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T354300?an=1>.
8. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : закон України від 3.03.2022 року № 2114-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.
9. Про національну безпеку України : закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
10. Про Раду національної безпеки і оборони України : закон України від 05.03.1998 року № 183/98-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Стратегія національної безпеки України : указ Президента України від 14.09.2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>.
12. Стратегія воєнної безпеки України : указ Президента України від 25.03.2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>.
13. Стратегія кібербезпеки України : указ Президента України від 26.08.2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>.
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
15. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>.
16. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
17. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
18. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.

19. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

20. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

21. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.

22. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>.

23. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>.

25. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>.

26. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

27. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.

28. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text.

29. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.

30. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

31. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.

32. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

33. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

34. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

35. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб

проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

36. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>. 37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г. В., Нікітін Ю. В., Мірошніченко С. С., Курбатова І. С., Бодунова О. М., Гмирін А. А., Завидняк І. О., Лугіна Н. А., Мудряк Т. О., Топчій В. В., Драган О. В. ; За загальною редакцією Топчія В. В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.]; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М. С., Столітній А. В., Шмаленя С. В., Снігар М. І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Кваліфікація та розслідування окремих видів злочинів проти основ національної безпеки та воєнних злочинів [Текст] : навч. посіб. / [О. Ф. Бантишев та ін.] ; за заг. ред. В. А. Колесника ; Нац. акад. Служби безпеки України. Київ : НА СБУ, 2022. 356 с.
2. Воєнні злочини: навч. посіб. / І. В. Авдошин, О. І. Заболотний, О. Ю. Звонарьов, С. В. Клименко, О. О. Книженко, В. В. Малюк, М. М. Стецюк, А. М. Черняк, О. В. Швидкова; Національна академія Служби безпеки України. Київ: 7БЦ, 2023. 279 с.
3. Злочини проти інформаційної безпеки держави: поняття, виявлення, досудове розслідування: монографія / І. В. Гора, В. А. Колесник, В. В. Малюк, В. О. Ходанович, А. М. Черняк, Л. І. Щербина; ред.: В. А. Колесник; Національна академія Служби безпеки України. Київ, 2023. 511 с.
4. Носач А. В. Захист державного суверенітету і територіальної цілісності України: кримінологічне дослідження : монографія. Харків : Панов, 2020. 372 с.
5. Янко В. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ суверенітету українського народу: монографія. Сєверодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 235 с.
6. Панов М. І. Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення : наук. ст. Харків : Право, 2018. 48 с.
7. Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики : монографія. Одеса : Фенікс, 2017. 362 с.
8. Науково-практичний коментар до розділу І Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України) / В. В. Сичевський, Є. І. Харитонов, Д. О. Олейніков. Харків: Право, 2016. 232 с.
9. Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України : монографія. Харків : Право, 2016. 286 с.
10. Томчук І. О. Порівняльно-правова характеристика відповідальності за злочини проти національної безпеки за вітчизняним та зарубіжним кримінальним законодавством. Право і суспільство. 2015. №4(3). С. 189-194.
11. Шлапаченко В. М. Кримінальна відповідальність за шпигунство : монографія. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 347 с.
12. Бантишев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : монографія. 3 е вид., перероб. та доп. Луганськ, ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.
13. Матвійчук В. К. Злочини проти основ національної безпеки: поняття та загальна характеристика. Юридична наука. 2013. № 9. С. 80-87.
14. Каштелян С. О. Сутність та зміст поняття "безпека" у контексті забезпечення

національної безпеки України у прикордонній сфері. Честь і закон. 2013. № 1. С. 17-21.

15. Вовк О. О. Поняття та зміст зовнішньої безпеки: теоретико-правовий аналіз. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 8. С. 11-18.

16. Борисова Л. В. Інформаційна безпека як визначальний компонент національної безпеки України. Право і безпека: Юриспруденція. Економіка. Техніка. Психологія. Соціологія. 2013. № 1 (48). С. 39-42.

17. Чорний Р. Проблеми кримінально-правової охорони національної безпеки України. Право України. 2013. № 10. С. 257-264.

18. Шлапаченко В. М. Кримінальна відповідальність за шпигунство в законодавстві держав-членів НАТО: Навч. посіб. К.: Національна академія Служби безпеки України, 2007. 57 с.

19. Ліпкан В. А., Діордіца І. В. Національна безпека України: кримінально-правова охорона: навч. посібник. К.: КНТ, 2007. 292 с.

20. Кучера А.В. Злочини проти основ національної безпеки України. Івано-Франківськ: Сімік, 2003. 72 с.

21. Хавронюк М. І. Злочини проти основ національної безпеки // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Каннон, 2001. С. 243-271.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadjzen/>.

6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 3. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Навчальна мета заняття: з'ясування кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та ознаки кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.
2. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.
3. Кримінальні правопорушення проти життя особи: поняття, характеристика, види.
4. Кримінальні правопорушення проти здоров'я особи: поняття, характеристика, види.
5. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи.

Методичні вказівки:

Перше питання теми присвячене з'ясуванню загально-правового визначення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Для цього студент має звернутися до законодавчого визначення поняття кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 11 КК України. Також, виходячи із загального законодавчого визначення цієї групи кримінальних правопорушень, потрібно виділити основні їх ознаки (суспільну небезпеку, винність, протиправність та наявний суб'єкт).

Розглядаючи **друге** питання студенти мають проаналізувати загальну характеристику складів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, а це: об'єкт правопорушення (родовий та безпосередній); об'єктивна сторона (вид складу кримінального правопорушення); суб'єкт (його вік); суб'єктивну сторону (форму та вид вини). Також у цьому питанні необхідним є поділення всього комплексу кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи на види, залежно від видового об'єкту.

Третє питання теми присвячене юридичному аналізу групи кримінальних правопорушень проти життя особи. У цьому аспекті потрібно розглянути поняття цієї підгрупи кримінальних правопорушень в системі кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, а також виділити їх суттєві ознаки. Далі потрібно зробити кримінально-правову характеристику цієї підгрупи кримінальних правопорушень, а також розглянути окремі склади кримінальних правопорушень, що входять до кримінальних правопорушень проти життя (різного виду вбивства тощо).

У **четвертому** питанні необхідно також розглянути наступні позиції щодо кримінальних правопорушень проти здоров'я особи: їх поняття, юридична характеристика складів цих кримінальних правопорушень, а також їх види. При розгляді поняття кримінальних правопорушень проти здоров'я особи треба звернутися до загального визначення кримінальних правопорушень передбаченого ч. 1 ст. 11 КК України. Характеризуючи цю підгрупу кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи студенти мають проаналізувати об'єктивні та суб'єктивні елементи складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи. Нарешті, потрібно розкрити сутність окремих видів кримінальних правопорушень проти здоров'я особи (різного виду тілесних ушкоджень тощо).

П'яте питання присвячене визначенню поняття кримінальних правопорушень, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи, а також з'ясуванню об'єктивних і суб'єктивних елементів складів цих кримінальних правопорушень, як юридичної підстави настання кримінальної відповідальності. Також має бути розглянуті окремі склади кримінальних правопорушень, що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995-015. Голос України. 2008. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 № 995_004. Офіційний Вісник України. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
9. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4.04.1997 № 994_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.
10. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 № 995_085. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
11. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.12.1987 № 995_068. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068/card2#Card.
12. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
13. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.
14. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
15. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
16. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
17. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Смельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошниченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М.,

Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Авраменко О. В. Стан сильного душевного хвилювання за кримінальним правом України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 244 с.
2. Алфьоров С. М., Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за погрози застосування фізичного насильства : монографія. Запоріжжя: ФОП Зеленкевич Л. П., 2011. 212 с.
3. Андрушко А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги: монографія. Ужгород: «РІК-У», 2019. 227 с.
4. Бабаніна В. В. Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці: Дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 238 с.
5. Балабко В. В. Злочини проти життя та здоров'я особи: кримінальна відповідальність медичних працівників: монографія. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2017. 287 с.
6. Баулін Ю. В., Рогожин Б. А., Вишневська І. А. Убезпечення праці медичних працівників в умовах пандемії Covid-19: правовий аспект. Конституційні засади захисту прав пацієнтів у період пандемії: матеріали IV Медико-правового форуму (м. Харків, 11 грудня 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 18.
7. Борисов В.И., Куц В.Н. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации. Харьков. Наукова думка, 1995. 389 с.
8. Брич Л. П. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю людини. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 60 с.
9. Бурдін В. М., Сибаль О. Б. Кримінально-правова характеристика заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом: монографія. Київ: Центр уч. літ., 2015. 200 с.
10. Ганова Г. О. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство, вчинене групою осіб за попередньою змовою: Дис. ... канд. юрид. наук. К., 2012. 221 с.
11. Гороховська О. В. Вбивство через необережність: проблеми кримінальної відповідальності: Монографія / Наук. ред. А. А. Музика. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2007. 180 с.
12. Гринчак С. В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини : монографія. Харків : Право, 2011. 296 с.
13. Грищук В. К., Маковецька Н. Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів: монографія. Хмельницький : Хмельницьк. у-нт управління та права, 2012. 368 с.
14. Грищенко О. В. Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 191 с.
15. Данилевський А. О. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи. Проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів: наук.-практ. посіб. / А.О. Данилевський, Г.Є. Болдарь; МВС України, Луганський державний у-нт внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 152 с.
16. Дудоров О. О. Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2019. 228 с.
17. Злочини проти здоров'я населення, що порушують право на якісне забезпечення лікарськими засобами: монографія / Є. Л. Стрельцов, І. І. Митрофанов, А. М. Притула; за загальною редакцією Є. Л. Стрельцова. Одеса: Фенікс, 2015. 157 с.
18. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики : монографія / К. В. Катеринчук. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 408 с.

19. Каранікола О. П. Умисне вбивство заручника або викраденої людини: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та протидія : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 16 с
20. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною: монографія / В. М. Куц, С. В. Гізімчук, В. О. Єгорова. Харків: Юрайт, 2012. 304 с.
21. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч. посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна ; за заг. ред.. М. І. Панова. Харків : Право, 2019.
22. Кучер В. І. Кримінально-правові проблеми вчинення злочинів способом особливо жорстокого поводження: монографія. К.: Азимут-Україна, 2004. 120 с.
23. Литвин О. П. Злочини проти життя: Навч. посібн. К.: Європейський університет, 2002. 202 с.
24. Марадіна Ю. С. Катування: соціальна обумовленість і склад злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків :, 2018. 20 с.
25. Саинчин А .С. Убийство по заказу (уголовно-правовой, криминалистический и криминологический аспекты). Одесса: Юридическая литература, 2003. 245 с.
26. Сотула О. С. Кримінально-правова охорона життя людини у країнах романо-германської правової сім'ї: ретроспектива, компаративістика, моделювання. Харків.: Видавець Іванченко І. С., 2015. 429 с.
27. Триньова Я. О. Кримінально-правова оцінка позбавлення життя іншої людини з жалю до неї: монографія. К., 2008. 261 с.
28. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності: монографія. К.: КНТ, 2011. 616 с.
29. Харитонova О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрямки реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Науково-практичний посібник. Харків: ТОВ «Вид-во «Права людини», 2018. 344 с.
30. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.
31. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: монографія / Є. В. Фесенко Київ: Атіка, 2004. 280 с.
32. Черевко К. О. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика незаконного проведення абортів : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 196 с.
33. Шевченко О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 215 с.
34. Юрченко О. М. Злочини проти життя та здоров'я особи / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін; наук.-практ. коментар до Розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2013. 176 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 4: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак окремих кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
2. Кримінально-правова характеристика окремих кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.

Методичні вказівки:

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи входять до групи кримінально протиправних посягань на особу. *Перше* питання семінарського заняття присвячене визначенню поняття та загальні характеристики кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. Для розуміння цих кримінальних правопорушень потрібно, насамперед, з'ясувати визначення цієї групи кримінальних правопорушень проти особи та розглянути суттєві їх ознаки (суспільну небезпеку, винність, протиправність, суб'єкт). Також обов'язковим для розуміння юридичної сутності кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи є здійснення характеристики загального складу цієї групи кримінальних правопорушень (об'єкт кримінального правопорушення, його об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона).

Друге питання теми повністю присвячене юридичному аналізу окремих складів кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи та їх кваліфікуючих ознак, а також особливостям їх кваліфікації.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : закон України від 11.12.2003 року № 1382-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.
7. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.
8. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень : закон України від 17.06.2015 р. № 525-VIII / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-19#Text>.
9. Про протидію торгівлі людьми : закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
10. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995-015. Голос України. 2008. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 № 995_004. Офіційний Вісник України. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
13. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4.04.1997 № 994_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.
14. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 № 995_085. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
15. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
16. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text.
17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
18. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28 червня 1930 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_136#Text.
19. Конвенція про рабство від 25 вересня 1926 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_857#Text.
20. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина). 11.V.2011 / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e/>
21. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.
22. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.12.1987 № 995_068. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068/card2#Card.
23. Декларація о защите всех лиц от насильственных исчезновений, принята резолюцией 47/133 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1992 года / Организация Объединенных Наций. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/enforced_disappearances.shtml.
24. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

25. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства від 7 вересня 1956 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text.

26. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.

27. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

28. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.

29. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

30. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.

31. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

32. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Топчія; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

7. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

8. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
10. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
11. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
12. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
13. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
15. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
16. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
17. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
18. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
19. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
20. Шульга А. М., Павліківський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
21. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Андрушко А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги: монографія. Ужгород: «РІК-У», 2019. 227 с.
2. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ : Ваїте, 2020. 560.
3. Андрушко А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги: монографія. Ужгород: РІК-У, 2019. 228 с.
4. Акімов М. О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2009. 209 с.
5. Ахтирська Н. М. Торгівля людьми в Україні: про що свідчить судова практика. Київ: Академія суддів України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні, 2006. 82 с.
6. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Харків : Золота миля, 2017. 432 с.

7. Батиргареева В. С., Борисов В. І., Голіна В. В. Злочини проти особистої волі людини та їх попередження (науково-практичний посібник). Харків: Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України, 2002. 123 с.
8. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФО-П Макаренко, 2014. 360 с
9. Борисов В. І. Злочини проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості (Лекція 6 та 7). Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2008. 32 с.
10. Бортник В. А. Кримінально-правова охорона честі та гідності особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 19 с.
11. Вербенський М. Г., Мінка Т. П., Негодченко Д. О. Протидія торгівлі людьми в Україні: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 236 с.
12. Володіна О. О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини. Харків : СПД-ФО Мальцев О. В., 2005. 221 с.
13. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Київ : Атіка, 2007. 432 с.
14. Гришук В. К., Луцький Т. М., Пасека О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.
15. Даценко Є. В. Кримінально-правова характеристика підміни дитини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 225 с.
16. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
17. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посібник / за ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. Київ: Міленіум, 2005. 210 с
18. Іващенко В. О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби). Монографія. Київ: Атіка, 2004. 112 с.
19. Калмиков Д. О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей: Монографія; наук. ред. д-р юрид. наук, проф. М. І. Хавронюк; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 560 с.
20. Козак В. А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми (аналіз складу злочину): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 196 с.
21. Лизогуб Я. Г., Яценко С. С. Протидія торгівлі людьми: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Навчальний посібник / Наук. ред. д-р юрид. наук, проф. С.С. Яценко. К.: Атіка, 2005. 240 с.
22. Наден О. В. Торгівля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності. Монографія. Київ: Атіка, 2004. 288 с.
23. Науково-практичний коментар до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» / Кол. авторів; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. К.: Агентство «Україна», 2013. 182 с.
24. Насильницькі зникнення в Україні та зникнення безвісти під час воєнного конфлікту. Харків, 2018. 48 с.
25. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2011. 225 с.
26. Небитов А. А. Торгівля людьми: стан, тенденції та запобігання: монографія. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. 224 с.
27. Небитов А. А. Сексуальна експлуатація в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: монографія. Київ: Освіта України, 2016. 464 с.
28. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми. Х.: СІМ, 2005. 180 с.

29. Субботенко О. С. Охорона честі та гідності особи кримінально-правовими засобами (досвід країн СНД та ЄС): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 221 с.

30. Паньчук О.В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2008. 20 с.

31. Протидія організованій злочинності у сфері торгівлі людьми / за заг. ред. акад. Академії правових наук, д. ю. н., проф. В. І. Борисова та д. ю. н., проф. Н. О. Гуторової. Харків : Одісей, 2005. 288 с

32. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadžhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 5: Кримінальні правопорушення проти статеві свободи та статеві недоторканості особи

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти статеві свободи та статеві недоторканості особи

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, що посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак згвалтування та сексуального насильства; сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак таких кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканості як примушування до вступу в статевий зв'язок, статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку та розбещення неповнолітніх, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканості особи.
2. Кримінальні правопорушення, що посягають на статеву свободу і статеву недоторканість особи.
3. Кримінальні правопорушення, що посягають на нормальний фізичний і моральний розвиток дітей і підлітків.

Методичні вказівки:

Кримінальні правопорушення проти статеві свободи та статеві недоторканості особи входять групи кримінальних правопорушень проти особи. Відповідно, **перше** питання теми присвячене розумінню цієї групи кримінальних правопорушень через їх поняття та загальну характеристику. Для визначення поняття кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканості особи необхідно звернутися до загального законодавчого визначення кримінального правопорушення, що закріплене у ч. 1 ст. 11 КК України. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що кримінальними правопорушеннями проти статеві свободи та статеві недоторканості особи є суспільно небезпечні винні діяння, передбачені Розділом IV Особливої частини, які вчинюються відповідним суб'єктом й посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи.

Окремо треба розкрити об'єктивні та суб'єктивні ознаки загального складу кримінальних правопорушень цієї групи.

При розкритті **другого** питання теми, здобувачам потрібно акцентувати свою увагу на розумінні групи кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, що характеризується самостійним видовим об'єктом – статеву свободу і статеву недоторканість особи. Необхідно з'ясувати особливості безпосередніх об'єктів та того, хто ж може бути потерпілим від цих правопорушень.

Третє питання теми присвячене кримінальним правопорушенням, що посягають на нормальний фізичний і моральний розвиток дітей і підлітків. Треба зазначити, що ця група кримінальних правопорушень також відноситься до кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканості особи. Тому тут як і в попередньому питанні треба зосередитися на загальному розумінні цих кримінальних правопорушень, а також зробити юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї групи правопорушень.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
7. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
10. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних

«Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>.

11. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995-015. Голос України. 2008. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 № 995_004. Офіційний Вісник України. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

14. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4.04.1997 № 994_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.

15. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

16. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850___246915.

17. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.

19. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

20. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text>.

21. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

22. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

23. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : закон України від 19.12.2019 р. № 409-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#Text>.

26. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального

наси́льства (Ланцаротської конвенції): Закон України від 18.02.2021 р. №1256-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереща Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М. С., Столітній А. В., Шмаленя С. В., Снігар М. І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ.

ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Бандурка І. О. Злочини проти моральності у сфері статевих стосунків : монографія. Х.: Золота миля, 2012. 222 с.

2. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2015. 403 с.

3. Брич Л. П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 84 с.

3. Джу́жа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством : монографія. Київ : Атіка, 2009. 240 с.

4. Дудоров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : наук. практ. посіб. / МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 352 с.

5. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєвєродонецьк : РВВЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.

6. Кримінальна відповідальність за зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом : монографія / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, Д. П. Москаль, М. В. Сийплові ; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джу́жи. Ужгород : ТОВ «ІВА», 2012. 272 с.

7. Лисько Т. Д. Кримінальна відповідальність за зґвалтування (порівняльно-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2008. 201 с.

8. Москаль Д. П. Кримінально-правова характеристика зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 224 с.

9. Омецинська В. Ю. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, ЛДУВС, 2019. 19 с.

10. Психолого-правові аспекти кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : монографія / Видання друге, доповнене та перероблене; за ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка Нац. акад. правових наук України, засл. юриста України О. М. Бандурки / Кол. авт. Харків : Факт, 2022. 276 с.

11. Чугуніков І. І. Система статевих злочинів за кримінальним законодавством України: проблеми вдосконалення. Сучасне кримінальне право України: наукові нариси: монографія / за ред. Н.А. Мирошніченко, Є.Л. Стрельцова. Одеса: Юридична література, 2017. С. 323–348.

12. Шеремет А. П. Злочини проти статевої свободи : монографія. Чернівці : Наші книги, 2007. 216 с.

13. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.

14. Хряпінський П. В., Чмут С. В., Світличний О. О. Протидія ненасильницьким злочинам

проти статевої недоторканості неповнолітніх у сучасному кримінальному праві України : монографія. Запоріжжя – Дніпро. Літограф, 2014. 582 с.

15. Хряпінський П. В. Чмут С. В. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 184 с.

16. Хряпінський П. В., Світличний О. О. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх : монографія. Дніпро : НГУ, 2013. 265 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
  2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
  3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
  4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
  5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
  6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
  7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
  8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
- Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 6: Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав та свобод людини і громадянина

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав та свобод людини і громадянина

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, що посягають на виборчі, трудові та інші особисті права та свободи людини і громадянина; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, їх класифікація.
2. Характеристика окремих кримінальних правопорушень проти особистих прав і свобод людини і громадянина.
3. Характеристика окремих кримінальних правопорушень проти політичних прав і свобод громадян.
4. Характеристика окремих кримінальних правопорушень проти соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина.
5. Характеристика окремих кримінальних правопорушень проти культурних прав і свобод людини і громадянина.

Методичні вказівки:

Щодо *першого* питання теми. Родовим об'єктом, передбачених Розділом V Особливої частини КК України, виступають права і свободи людини і громадянина. Як правило, всі права та свободи людини і громадянина поділяють на декілька основних груп: особисті

(громадянські), політичні (виборчі), соціально-економічні та культурні. Враховуючи цей поділ, а також в залежності від групового (видового) об'єкта всі кримінальні правопорушення, передбачені цим розділом Особливої частини КК України, можна поділити на наступні підвиди види: кримінальні правопорушення проти особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінальні правопорушення проти політичних прав і свобод громадян; кримінальні правопорушення проти соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина; кримінальні правопорушення проти культурних прав і свобод людини і громадянина.

При вивченні цієї теми слід звернути увагу на те, що більшість кримінальних правопорушень передбачених цим розділом відносяться до правопорушень з формальним складом, однак деякі склади є правопорушеннями з матеріальним складом (наприклад, ст.ст. 158-1, 166, 176–179, 181 КК України тощо). Наслідок, як обов'язкова ознака складу кримінального правопорушення передбачено також деякими кваліфікованими складами (наприклад, ч. 3 ст. 161, ч. 2 ст. 168 КК України). Додатковими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони може виступати спосіб вчинення діяння (наприклад, у ст. 157 КК України – підкуп, обман або примушування; у ст. 174 КК України – застосування насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій та ін.).

Суб'єктивна сторона даних правопорушень виражається в умисній формі вини. Додатковими обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони можуть виступати мотив (наприклад, у ст. 172 КК України – особисті мотиви) або мета (наприклад, у ст. 167 КК України – корисна мета).

Суб'єктом цих правопорушень, у більшості випадків, є загальний суб'єкт – фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Але в деяких складах злочину передбачено вчинення злочинів спеціальним суб'єктом – службовою особою (наприклад, член виборчої комісії (ст.ст. 158–159 КК України), член комісії з проведення референдуму (ст. 160 КК України), особа, яка має право прийому та звільнення працівника з роботи (ст. 172 КК України), виплати заробітної плати (ст. 175 КК України) та ін.).

Друге питання теми присвячене характеристиці окремих кримінальних правопорушень проти особистих прав і свобод людини і громадянина. Конкретно, потрібно з'ясувати поняття цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, а також їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Третє питання теми присвячене характеристиці окремих кримінальних правопорушень проти політичних прав і свобод громадян. У цьому питанні потрібно з'ясувати поняття цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, а також їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Четверте питання заняття присвячене характеристиці окремих кримінальних правопорушень проти соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина. У цьому питанні потрібно з'ясувати поняття цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, а також їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Нарешті, п'яте питання теми присвячене характеристиці окремих кримінальних правопорушень проти культурних прав і свобод людини і громадянина. Тут також потрібно з'ясувати поняття цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, а також їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Наприкінці заняття необхідно зробити обґрунтовані висновки щодо кожного розглянутого питання.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
7. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
9. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
10. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: закон України від 16.11.1992 № 2782-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
11. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
14. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>.
15. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
16. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
17. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
18. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

19. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
20. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995-015. Голос України. 2008. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
21. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 № 995_004. Офіційний Вісник України. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
22. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України;

Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Андрушко П. П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика. Київ : КНТ, 2007. 328 с.

2. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні. Київ : Форум, 2004. 161 с.

3. Бахуринська О.О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України): дис. ... канд. юрид. наук. К., 2007. 235 с.

4. Горпинюк О.П. Інформаційна приватність та її захист від злочинних посягань в Україні: Монографія. Львів: БОНА, 2014. 324 с.

5. Гальцова В. В. Кримінальна відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння). Монографія. Харків: Право, 2015. 248 с.

6. Готін О. М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : навч. посіб. 2-е вид. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 192 с.

7. Євтєєва Д. П. Кримінально-правова характеристика зловживання опікунськими правами: соціальна обумовленість та склад злочину. Харків : Право, 2015. 264 с.

8. Залеська А. С. Кримінально-правова охорона права на отримання освіти монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2015. 203 с.

9. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 320 с.

10. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 192 с.

11. Коваль А. М. Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав: теорія та практика. Київ : Юстініан, 2005. 320 с.

12. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав / М. І. Мельник. К. : Атіка, 2005. 142 с.
13. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав / П. П. Андрушко, І. О. Зінченко, С. Я. Лихова та ін. ; за заг. ред. В. П. Тихого. Харків : Кроссрод, 2008. 344 с.
14. Куцевич М. П. Проблеми захисту трудових прав працівника засобами кримінального права: дис. докто-ра юрид. наук: 12.00.05, 12.00.08. Одеса, 2018. 460 с.
15. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Київський університет, 2006. 573 с.
16. Мазур М. В. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдумних прав громадян: Монографія. – Луганськ: Елтон–2, 2012. 218 с.
17. Мельник М. І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав. Київ : Атіка, 2005. 144 с.
18. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : монографія. Хмельницький : Хмельницьк. ун-т управління та права, 2010. 192 с.
19. Охорона праці в галузі юриспруденції: посіб. для студ. вищ. навч. закл. /П. Д. Пилипенко, О. І. Жолновим, З. Я. Козак та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. К.: Ін Юре, 2013. 272 с.
20. Павликівський В. І. Практика захисту трудових прав громадян кримінальним законодавством : наук.-практ. посіб. Харків : Харків юридичний, 2005. 224 с.
21. Расизм і ксенофобія в Україні: реальність та вигадки. Харків: Права людини, 2009. 192 с.
22. Семенов І. В. Відповідальність за ухилення від утримання дітей або батьків: кримінальноправові аспекти /І. В. Семенов, О. О. Житний ; за заг. ред. О. О. Житного. Харків : Панов, 2015. 256 с.
23. Топчій В. В. Кримінально-правова характеристика невиконання зарплати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України): монографія. Львів: ЛДУВС, 2010. 260 с.
24. Фоменко М. В. Кримінально-правова характеристика перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України) : монографія. Харків : Константа, 2018. 228 с.
25. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 480 с.
26. Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори народних депутатів України / За ред. О. Л. Копиленка. К.: Парламентське вид-во, 2007. 96 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 7: Кримінальні правопорушення проти власності

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти власності

Навчальна мета заняття: студенти повинні отримати та сформулювати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти власності; поглибити та закріпити знання щодо корисливих та ненасильницьких корисливих кримінальних правопорушень проти власності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності. Види кримінальних правопорушень проти власності.
2. Корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з викраденням або заволодінням чужим майном.
3. Корисливі кримінальні правопорушення, не пов'язані з викраденням або заволодінням чужим майном.
4. Некорисливі кримінальні правопорушення проти власності.

Методичні вказівки:

Перше питання теми присвячене загально-правовому розумінню кримінальних правопорушень проти власності. У цьому питанні здобувачам необхідно визначити поняття кримінальних правопорушень проти власності, а також на підставі цього виділити їх основні суттєві ознаки.

Окремо, але у цьому питанні потрібно з'ясувати об'єктивні й суб'єктивні ознаки загального складу кримінальних правопорушень проти власності. Тут також необхідно вирішити питання класифікації кримінальних правопорушень проти власності на види й короткої охарактеризувати з огляду на їх видовий об'єкт.

Друге питання заняття присвячене визначенню корисливих кримінальних правопорушень, пов'язаних з викраденням або заволодінням чужим майном, а також їх кримінально-правовій характеристиці. Окремо потрібно розглянути склади кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти власності.

Третє питання теми присвячене визначенню корисливих кримінальних правопорушень, не пов'язаних з викраденням або заволодінням чужим майном, а також їх кримінально-правовій характеристиці. Окремо потрібно розглянути склади кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти власності.

Нарешті, *четверте* питання заняття присвячене визначенню некорисливих кримінальних правопорушень проти власності: їх кримінально-правовій характеристиці та загальному складу кримінального правопорушення. Окремо потрібно розглянути склади кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти власності.

Наприкінці заняття необхідно підбити підсумки засвоєння студентами знань теоретичного матеріалу.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 9.11.2023 р. № 3460-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.
10. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
11. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
12. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
13. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
14. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
15. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.
17. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків: Право, 2018. 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності в Україні : матеріали для вивчення спецкурсу для студ. юрид. ф-ту / Н. О. Антонюк. Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2011. 454 с.

2. Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності : навч. посіб. / Н. О. Антонюк ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 514 с.

3. Белинський А. Ф. Корислива злочинна діяльність / А. Ф. Белинський, М. І. Коржанський. Київ : Генеза, 1998. 358 с.

4. Бучко М. Б. Методологічні аспекти сучасної корисливої злочинності в Україні / М. Б. Бучко. URL : <http://lawdiss.org.ua/books/738.doc.html>.

5. Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності : монографія / І. Б. Газдайка-Василишин ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2012. 211 с.

6. Гуня І. І. Насильницькі злочини проти власності. Алчевськ : СПД Бондаренко С. О., 2013. 208 с.

7. Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика. Харків : Право, 2013. 752 с.

8. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.

9. Дудоров О. О. Відповідальність за злочини проти власності : навч. посіб. / О.О. Дудоров. Бердянськ : АРІУ при ЗДУ, 2000. 148 с.

10. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 400 с.

11. Дячкін О. П. Кримінальна відповідальність за посягання на електричні мережі, кабельні лінії зв'язку та їх обладнання / О. П. Дячкін ; за заг. ред. В. П. Ємельянова. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2007. 116 с.

12. Емельянов В. П. Защита права собственности уголовным законодательством / В. П. Емельянов. Харьков : Рубикон, 1996 269 с.

13. Ємельянов В. П. Кваліфікація злочинів проти власності : навч. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків, 1996. 112 с.

14. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: Харків : Право, 2014. 176 с.

15. Кузнецов В. В. Кримінально-правові норми про відповідальність за крадіжку як інститут кримінального законодавства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.В. Кузнецов ; Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2000. 19 с.

16. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за крадіжки: монографія. К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. 158 с.
17. Кундеус В. Г. Кримінально-правова характеристика викрадення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.Г. Кундеус ; Нац. ун-т внутр. справ України. Харків, 2004. 20 с.
18. Куц В. М., Кириченко Ю. В. Кримінальна відповідальність за незаконне використання електричної або теплової енергії: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 160 с.
19. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матышевский. Киев : Юринком, 1996. 240 с.
20. Мовчан Р. О., Незнайко С. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : монографія. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2018. 224 с.
21. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : монографія / А. С. Нерсисян. Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2010. 192 с.
22. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : монографія. Харків, 2011. 208 с.
23. Основи інтелектуальної власності : монографія / за ред. П. М. Цибульова. Київ : К.І.С., 2005. 448 с.
24. Панов М. І. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : монографія / М. І. Панов ; наук. ред. В. І. Борисов. Харків : Право, 2009. 184 с.
25. Панов Н. И. Квалификация преступлений, совершаемых путем обмана. Х.: Юридический институт, 1980. 88 с.
26. Панов Н. И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. Харьков : Вища шк., 1977. 128 с.
27. Пинаев А. А. Уголовно-правовая борьба с хищениями. Х.: Вища шк., 1975. 189 с.
29. Романов С. Ю. Криминальный обман: монография. Харьков: ООО «Прометей-Прес», 2005. 272 с.
30. Савченко А. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство в Україні та за кордоном: порівняльно-правове дослідження : монографія / А. В. Савченко, Ю. Л. Шуляк. Київ : Інтерсервіс, 2013. 216 с.
31. Соловйова А. М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження : монографія. Вінниця, 2018. 459 с.
32. Філей Ю. В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ю. В. Філей. Львів, 2006. 18 с.
33. Хряпінський П. В., Чус О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ : НГУ Літограф, 2015. 245 с.
34. Швець А. Ю. Предмет злочинів проти власності у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук / А. Ю. Швець. Київ, 2011. 240 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadjzen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 8: Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності; про їх поняття і види; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.
2. Кримінальні правопорушення проти системи грошового обігу, валютного регулювання, валютного контролю та фондового ринку.
3. Кримінальні правопорушення проти системи мобілізації коштів до бюджетів та державних цільових фондів.
4. Кримінальні правопорушення проти системи розподілу і використання бюджетних коштів.
5. Кримінальні правопорушення проти системи розподілу і використання бюджетних коштів та приватизації державного та комунального майна.
6. Кримінальні правопорушення проти забезпечення свободи господарської діяльності, недопущення монополізму і недобросовісної конкуренції.
7. Кримінальні правопорушення проти прав і законних інтересів кредиторів, споживачів товарів і послуг.
8. Кримінальні правопорушення у сфері виготовлення і використання документів у господарській діяльності.
9. Кримінальні правопорушення проти порядку зайняття господарською діяльністю.

Методичні вказівки:

Розгляд *першого* питання слід розпочати із з'ясування в якому значенні у відповідних статтях КК вжиті терміни «господарська діяльність» і «підприємницька діяльність» та похідні від них – «суб'єкт господарської діяльності» і «суб'єкт підприємницької діяльності», «громадянин», «громадянин-підприємець» і «засновник», «власник» чи «службова особа» суб'єкта господарської або підприємницької діяльності тощо, оскільки від правильного розуміння значення цих термінів у конкретних статтях КК залежить вирішення питання щодо наявності чи відсутності ознак складу кримінального правопорушення.

При цьому треба мати на увазі, що господарська діяльність – це діяльність фізичних і юридичних осіб, пов'язана з виробництвом чи реалізацією продукції (товарів), виконанням робіт чи наданням послуг з метою одержання прибутку (комерційна господарська діяльність) або без такої мети (некомерційна господарська діяльність). Підприємницька діяльність є одним із видів господарської діяльності, обов'язкові ознаки якої – безпосередність, систематичність її здійснення з метою отримання прибутку.

Далі слід визначити поняття господарського кримінального правопорушення, з'ясувати

його ознаки.

Розгляд загальної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності слід розпочати із визначення родового та безпосередніх об'єктів цих правопорушень. Приділити увагу розгляду предмету кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності передбачених ст.ст. 199–201, 203-1–204, 207–217, 220–227, 229–235 КК, оскільки відповідальність за окремі кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності законодавець пов'язує не тільки із самим предметом, але і з його розміром (вартістю).

Далі слід з'ясувати об'єктивну сторону кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Слід пам'ятати, що диспозицій статей, що встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, є банкетними, тому встановлення ознак об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень передбачає звернення до низки законодавчих та інших нормативних актів інших галузей права (наприклад, підприємницького, банківського, митного, податкового, валютного тощо).

При розгляді суб'єктивних ознак студенти повинні приділити увагу з'ясуванню вини, мотивів та мети вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Суб'єкт цих кримінальних правопорушень може бути як загальним, так і спеціальним, тому встановленню ознак спеціального суб'єкту господарських кримінальних правопорушень слід приділити особливу увагу.

Після з'ясування об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, на підставі безпосереднього об'єкту слід визначити види цих кримінальних правопорушень та з'ясувати їх видові ознаки. Слід пам'ятати, що розподіл господарських кримінальних правопорушень на конкретні види залишається питанням дискусійним і вирішується у навчальній та науковій літературі по різному.

Розгляд **другого** питання, перш за все, передбачає з'ясування ознак кримінальних правопорушень у сфері грошового обігу, валютного регулювання, валютного контролю та фондового ринку (ст.ст. 199, 200, 209, 209-1 КК). Слід обов'язково визначити диспозиції цих кримінальних правопорушень, з'ясувати їх зміст. Далі слід визначити об'єктивні та суб'єктивні ознаки, кваліфікуючи ознаки кримінальних правопорушень цього виду та з'ясувати їх кваліфікацію. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **третього** питання передбачає з'ясування ознак кримінальних правопорушень у сфері мобілізації коштів до бюджетів та державних цільових фондів (ст.ст. 204, 212, 212-1 КК). Слід обов'язково визначити диспозиції цих кримінальних правопорушень, з'ясувати їх зміст, та зміст понять: господарська та підприємницька діяльність, ліцензія, ліцензування, підакцизні товари, податки тощо. Далі слід визначити об'єктивні та суб'єктивні ознаки, кваліфікуючи ознаки кримінальних правопорушень цього виду та з'ясувати їх кваліфікацію. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **четвертого** питання перш за все, передбачає з'ясування ознак кримінальних правопорушень у сфері розподілу і використання бюджетних коштів та приватизації державного та комунального майна (ст. ст. 210, 211, 233 КК).

Слід визначити та з'ясувати зміст диспозиції цих кримінальних правопорушень, дослідити об'єктивні ознаки. Особливу увагу приділити з'ясуванню понять: бюджетна система України, бюджетні кошти, нормативно-правові або розпорядчі акти, які змінюють доходи і видатки бюджету. Далі слід дослідити суб'єктивні ознаки та кваліфікуючи ознаки. З'ясувати кваліфікацію кримінальних правопорушень цього виду. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **п'ятого** питання передбачає з'ясування ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що відносяться до кримінальних правопорушень у сфері забезпечення свободи господарської діяльності, недопущення монополізму і недобросовісної конкуренції (ст. ст. 206, 229, 231, 232, 232-1, 232-2 КК).

Перш за все, слід визначити та дослідити зміст диспозиції цих кримінальних правопорушень, з'ясувати юридичний зміст понять: господарська діяльність, конкуренція,

відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю, інсайдерська інформація тощо. Далі слід визначити об'єктивні та суб'єктивні ознаки, кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень цього виду та з'ясувати їх кваліфікацію. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **шостого** питання передбачає з'ясування ознак кримінальних правопорушень прав і законних інтересів кредиторів, споживачів товарів і послуг (ст. ст. 219, 222, 227 КК).

Перш за все, слід визначити та з'ясувати зміст антидиспозиції цих кримінальних правопорушень, дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки. По-друге, з'ясувати юридичні ознаки понять: банкрутство, субсидії, субвенції, дотації, кредити тощо. З'ясувати кваліфікацію цих кримінальних правопорушень. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **сьомого** питання передбачає з'ясування кола кримінальних правопорушень сфері виготовлення і використання документів у господарській діяльності (ст.ст. 216, 223-1, 223-2 та 224 КК). Слід визначити диспозиції цих кримінальних правопорушень, дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки, кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень цього виду та з'ясувати їх кваліфікацію. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Розгляд **восьмого** питання передбачає з'ясування кола кримінальних правопорушень проти порядку зайняття господарською діяльністю (ст.ст. 203-1, 203-2, 205, 213 КК).

Перш за все, слід визначити антидиспозиції цих кримінальних правопорушень. Обов'язково дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих кримінальних правопорушень, та з'ясувати їх кваліфікацію. Вміти розмежовувати від суміжних кримінальних правопорушень.

Слід наголосити на тому, під час що дослідження кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності студенти обов'язково повинен з'ясувати зміст антидиспозицій статей розділу VII Особливої частини КК з урахуванням положень чинного законодавства України, визначити та дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів цих кримінальних правопорушень, опрацювати кваліфікуючі ознаки. Крім того, враховуючи специфіку цих кримінальних правопорушень студенти повинні ретельно з'ясовувати, які законодавчі акти регулюють відповідні відносини, та вміло їх застосовувати при розгляді об'єктивних та суб'єктивних ознак цих кримінальних правопорушень.

Нарешті, у **дев'ятому** питанні студент має з'ясувати кримінально-правову характеристику кримінальних правопорушень проти порядку зайняття господарською діяльністю.

Наприкінці заняття викладач разом із здобувачами повинен підбити підсумки щодо засвоєного матеріалу.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство

України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

8. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

10. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

12. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 9.11.2023 р. № 3460-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.

13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

14. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850__246915.

15. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.06.2005 № 8 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05>.

16. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 № 3 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va003700-03>.

17. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 № 5 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05>.

18. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

19. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

20. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

21. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>.

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року: Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

23. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 р. №

270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: закон України від 15.11.2011 р. № 4025-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>.

25. Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 р. № 669. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-%D0%BF#Text>.

26. Кодекс України з процедур банкрутства : Кодекс України від 18.10.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#top>.

27. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 № 16/98-ВР / Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121.

28. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top>.

29. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

30. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#top>

31. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#top>.

32. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 29.09.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#top>

33. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції : Закон України від 14 січня 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14#top>.

34. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

35. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30.10.1996 року в редакції Закону України від 19 червня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

36. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

37. Про державні лотереї : Закон України від 06.09.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17#top>.

38. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

39. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#top>.

40. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Міністерства економіки України від 19 січня 206 року № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text>.

41. Про затвердження Правил подання звітності учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та визнання такими, що втратили чинність, рішень виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09 липня 2012 року № 4 і 5 від 18 червня 2020 року № 1158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-20#Text>.

42. Про затвердження Правил формування та ведення баз даних про вкладників : Рішення Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 9 липня 2012 року

№ 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-12>.

43. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.

44. Про металобрухт : Закон України від 05.05.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-14#Text>.

45. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#top>.

46. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text>.

47. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів Закон України від 08.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15#Text>.

48. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

49. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.

50. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

51. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

52. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#n137>.

53. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.

54. Про ринок природного газу : Закон України від 09.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#top>.

55. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.01.2006 р в редакції Закону України від 3 січня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

56. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.01.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#n745>.

57. Про товарні біржі : Закон України від 10.12.1991 р. в редакції Закону України від 19 червня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошниченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А.

Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Андрушко П. П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: кримінально-правова характеристика / П. П. Андрушко, М. Є. Короткевич. Київ : Юрисконсулт, 2005. 292 с.

2. Бантишев О. Ф., Романюк Б. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності в Україні: умови, порядок та перспективи розвитку цього тубінституту : монографія. Київ : Крок, 2019. 343 с.

3. Берзін П. С. Злочини у сфері господарської діяльності: методика обчислення

матеріальної шкоди. К.: Юрисконсульт, 2005.

4. Волинець Р. А. Кримінально-правова охорона фондового ринку: сучасний стан та перспективи вдосконалення : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 452 с.

5. Гармаш Д. О. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом: підстава криміналізації та склад злочину : моногр. Х., 2011.

6. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.

7. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : Юридична практика, 2003. 924 с.

8. Дудоров О. О. Ухилення від сплати податків: Кримінально-правові аспекти : монографія. К. : Істина, 2006. 648 с.

9. Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України : дис. ... докт. юрид. наук. Луганськ, 2007. 513 с.

10. Дудоров О. О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2022. 632 с.

11. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

12. Дунас М. О. Кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, які вчиняються службовими особами : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2019. 220 с.

13. Каменський Д. В. Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні: порівняльно-правове дослідження : монографія / передне слово д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1128 с.

14. Кашкаров О. О. Проблеми кваліфікації злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів : монографія. Харків : Формат плюс, 2008. 186 с.

15. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів: міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні: підруч. / Користін О. Є., Аркуша Л. І., Беніцький А. С., Герасименко Л. В., Свиридюк Н. П., Чернявський С. С. та ін. ; за ред. Користіна О. Є. Одеса: Фенікс, 2015. 984 с.

16. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах) : навчальний посібник / [А. О. Винник, О. З. Мармура, О. Ф. Пасека]; за ред. О. Ф. Пасеки. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 160 с.

17. Марко С. І. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2009. 220 с.

18. Мойсик В. Р. Кримінальна відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами в Україні: аналіз правотворчості та правозастосування : моногр. К., 2010. 244 с.

19. Олійниченко В. В. Звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ч. 4 та ч. 5 ст. 212 КК України: монографія. Харків: Право, 2019. 256 с.

20. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : монографія. Х. : Право, 2009. 184 с.

21. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю : монографія. Х.: Ксілон, 2008. 202 с.

22. Сингаївська І. В. Фальшивомонетництво в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти : монографія. Луганськ, 2010. 358 с.

23. Таций В. Я. Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система / В. Я. Таций. Харьков : Вища школа, 1984. 240 с.

24. Топчій В. В. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : навч. посіб. / В. В. Топчій, Г. В. Дідківська, Т. О. Мудряк ; Держ. фіскальна служба України ; Ун-т ДФС України ; Союз юристів України ; ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Вінниця : Твори, 2019. 320 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadžhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 9: Кримінальні правопорушення проти довкілля

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти довкілля

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти довкілля; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак окремих складів кримінальних правопорушень; розглянути питання правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти довкілля та їх відмежування від інших правопорушень.

Кількість годин 2 г.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти довкілля.
2. Кримінально-правова характеристика окремих видів кримінальних правопорушень проти довкілля:
  - 2.1. Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення екологічної безпеки.
  - 2.2. Кримінально-карані посягання на живу природу.
  - 2.3. Кримінально-карані посягання на об'єкти неживої природи.
  - 2.4. Кримінальні правопорушення, що порушують правові норми у сфері екології.

Методичні вказівки:

Перше питання теми присвячене загальній характеристиці кримінальних правопорушень проти довкілля, а саме визначенню поняття цієї групи кримінальних правопорушень проти довкілля; з'ясуванню ознак цих кримінальних правопорушень; встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак загального складу кримінальних правопорушень проти довкілля; класифікації цих кримінальних правопорушень залежно від їх видового об'єкта.

Друге питання присвячено з'ясуванню видів кримінальних правопорушень проти довкілля, їх кримінально-правовій характеристиці. Студенти на занятті мають проаналізувати

склади кримінальних правопорушень у сфері забезпечення екологічної безпеки, сфері охорони живої природи, у сфері охорони об'єктів неживої природи, а також кримінальних правопорушень, що порушують правові норми у сфері екології.

Наприкінці семінарського заняття викладач та студенти мають підвести підсумки вивчення цієї теми.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254-к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Водний кодекс України : Закон України від 6 червня 1995 року. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 року № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лютого 1995 року № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 року № 36-37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення . Закон України від 24 лютого 1994 року № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>.
9. Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами : Закон України від 14 вересня 2000 року № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1947-14#Text>.
10. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>.
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
12. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.
13. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 2 березня 1995 року № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Про приєднання України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Закон України від 12 липня 1996 року № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/96-%D0%92%D0%A0#Text>.
15. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою : Закон України від 4 липня 2002 року № 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_839#Text.
16. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року : Закон України від 3 червня 1999 року № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>.
17. Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : Закон України від 6 липня 1999 року № 832-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832-14#Text>.
18. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2893-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text>.

19. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
20. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 2006 року № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
21. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : Закон України від 31 травня 2007 року № 1103-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>.
22. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання : Закон України від 14 січня 1998 року № 15/98-ВР. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/z980015?an=1&ed=1998_01_14.
23. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>.
24. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10 січня 2002 року № 2918-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>.
25. Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30 червня 1995 року № 255/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
26. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.
27. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 липня 2000 року № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>.
28. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
29. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.
30. Про екологічну мережу України : Закон України від 24 червня 2004 року № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>.
31. Про екологічний аудит : Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>.
32. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 175 від 13 квітня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>.
33. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 167 від 04 квітня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>.
34. Порядок визначення шкоди і збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України № 326-2022-п від 20 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.
35. Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : Постанова Кабінету Міністрів України № 575-2022-п від 10 травня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text>.
13. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.
14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
16. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

17. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Основна література:

1. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. і допов. К.: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
8. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
9. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
10. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. Київ : Істина, 2010. 430 с.
11. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
12. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: Навчальний посібник / За заг. ред. В.В. Коваленка; за наук. ред.. О.М. Джузи та А.В. Савченка. К.: Атіка, 2011. 648 с.
13. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред.. М. І. Панова. 2-е вид. доп. та випр. Харків : Право, 2017. 360 с.
14. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Ващишин М. Я. Правове забезпечення формування та функціонування екомережі України : теоретичні та практичні аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. 416 с.
2. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні (проблеми теорії, застосування розвитку кримінального законодавства). Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 633 с.
3. Дейнега М. А. Природоресурсне право : проблеми формування і розвитку : монографія / за заг. ред.. В.М.Єрмоленка . Київ : НУБіП України, 2019. 340 с.

4. Довкілля як об'єкт кримінально-правової охорони : навч. посіб / С. В. Діденко, С. В. Крючек, Г. С. Поліщук [та ін.] ; МВС України, Херсон. юрид. ін-т Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Харків : Харків юрид., 2009. 184 с.
5. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2005. 848 с.
6. Екологічне право України. Академічний курс : підручник. [за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. [2-е вид.]. Київ : Юрид. думка, 2008. 720 с.
7. Екологічне право: Навчальний посібник. За редакцією к.ю.н., доцента Устименко Т.П. Київ : Алерта, 2016. 290 с.
8. Екологічне право України : навчальний посібник / за ред.. проф. І. І. Каракаша, д.ю.н. Т. Є. Харитоновой, к.ю.н. А. І. Черемнової; вид. 1-е. Одеса : Гельветика, 2018. 408 с.
9. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика: практ. посіб. / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, М. В. Комарницький, Р. О. Мовчан ; за ред. О. О. Дудорова ; МВС України, ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 616 с.
10. Максименцев М. Г. Протидія злочинності у сфері надрокористування : монографія. Харків, 2019. 544 с.
11. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Київ : Азимут Україна, 2005. 464 с.
12. Матвійчук В. К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища : монографія. Київ : Нац. акад. управління, 2011. 368 с.
13. Митрофанов І. І., Притула А. М. Злочини проти довкілля : навч. посіб. Суми : Університ. кн., 2010. 205 с.
14. Митрофанов І. І., Локтіонова В. В. Довкілля під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Кременчук : Видавець ПП Щербатих О. В., 2011. 420 с.
15. Природоресурсове право України : навч. посібник / [за ред. І. І. Каракаша]. Київ : Істина, 2005. 234 с.
16. Право довкілля (екологічне право) : навч. посібник для студ. ВНЗ / [Пилипенко П. Д., Федорович В. І., Ващишин М. Я. та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. Київ : Ін Юре, 2010. 400 с.
17. Правові форми екологічного контролю : навч. посібник / [Краснова М. В., Позняк Е. В., Коваленко Т. П. та ін.] ; за ред. М. В. Красновой. Київ : Алерта, 2012. 760 с.
18. Турлова Ю. А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади протидії : монографія. Київ : Знання України, 2018. 459 с.
19. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науковопрактичне видання. Харків : НикаНова, 2012. 192 с.
20. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Верховний суд України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>.

Тема № 10: Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну

небезпеку кримінальних правопорушень проти громадської безпеки; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак кримінальних правопорушень пов'язаних із створенням злочинної організації, терористичної групи та інших злочинних об'єднань, участь в них та у злочинах, що вчинюються ними чи пов'язаних з ними.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.
2. Кримінальні правопорушення, пов'язані зі створенням стійких злочинних об'єднань або участю у них.
3. Терористичні кримінальні правопорушення.
4. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю та іншими небезпечними предметами.
5. Кримінальні правопорушення, що порушують правила, які забезпечують громадську безпеку.

Методичні вказівки:

Розглядаючи *перше* питання теми треба зупинитися на загальній характеристиці кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, а саме з'ясувати поняття та суттєві ознаки цієї групи кримінальних правопорушень. Після цього необхідним є аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак загального складу кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Обов'язковим є ділення всіх кримінальних правопорушень, що закріплені у Розділі IX Особливої частини КК України на підвиди.

Друге питання теми присвячене кримінальним правопорушенням, пов'язаним зі створенням стійких злочинних об'єднань або участю у них. У цьому питанні студенти мають здійснити кримінально-правову характеристику цих кримінальних правопорушень, тобто дати визначення цих кримінальних правопорушень та їх ознак, а також здійснити юридичний аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Третє питання теми присвячене терористичним кримінальним правопорушенням. У цьому питанні студенти мають здійснити кримінально-правову характеристику цих кримінальних правопорушень, тобто дати визначення цих кримінальних правопорушень та їх ознак, з'ясувати, що таке «тероризм», «терористична злочинність», «терористична діяльність» тощо, а також здійснити юридичний аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Четверте питання теми присвячене кримінальним правопорушенням, пов'язаним з незаконним поводженням із зброєю та іншими небезпечними предметами. При цьому потрібно з'ясувати, що відноситься до зброї та інших небезпечних предметів. У цьому питанні студенти мають здійснити кримінально-правову характеристику цих кримінальних правопорушень, тобто дати визначення цих кримінальних правопорушень та їх ознак, а також здійснити юридичний аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Нарешті, *п'яте* питання теми присвячене кримінальним правопорушенням, що порушують правила, які забезпечують громадську безпеку. У цьому питанні студенти мають здійснити кримінально-правову характеристику цих кримінальних правопорушень, тобто дати визначення цих кримінальних правопорушень та їх ознак, а також здійснити юридичний аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Вивчення конкретних складів кримінальних правопорушень здійснюється через

дослідження їх об'єктивних, суб'єктивних та кваліфікуючих ознак. При цьому в ході опанування теми важливо звертати увагу на особливості складів кримінальних правопорушень, які обумовлені приналежністю діяння до тієї чи іншої групи в зазначеній вище класифікації.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про Службу безпеки України Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
9. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
11. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03. 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
12. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>.
13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
14. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.
15. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text.
16. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.
17. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.

18. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
19. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
20. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
21. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
22. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.
23. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
24. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text>.
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.
26. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 р. № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
27. Про затвердження Інструкції про організацію обліку, зберігання і видачі стрілецької зброї та боєприпасів у Збройних Силах України : наказ Міністра оборони України від 29.06.2005 р. № 359 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0933-05#Text>.
28. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ Міністерства внутрішніх справ від 21.08.98 р. № 622. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
29. Про затвердження Інструкції з придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання зброї, боєприпасів закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ від 13.04.2021 р. № 266 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0760-21#Text>.
30. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 02.10.1992 р. № 576 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.

Основна література:

1. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
7. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.]; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
8. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
9. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
10. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
11. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
12. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
13. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
15. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
16. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Антипов В. И. Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с посягательствами на общественную безопасность. Киев, 1987. 88 с.

2. Бантишев О. Ф., Журавльов В. П., Калюжний Р. А., Коваленко В. В., Колосков В. В. Тероризм: сучасний стан та міжнародний досвід боротьби: Посібник. / Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України; Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. / Я. Ю. Кондратьєв (ред.), Б. В. Романюк К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 451 с.

3. Бедриківський В. В., Литвинов О. М. Бандитизм: соціально-правовий і кримінологічний аналіз: монографія / За наук. ред. професора О. Н. Ярмиша. Харків: Вид-во ХНУВС, 2009. 163 с.

4. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнепальної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ. Київ : BeeZone, 2004. 464 с.

5. Бондаренко Н. А., Дзюба В. Т. Квалификация преступлений против общественного порядка и общественной безопасности : учеб. пособие. Киев, 1980. 172 с.

6. Велика українська юридична енциклопедія. У 20-ти томах. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.

7. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ. : Нац. акад. внутр. справ. 2015. 192 с.

8. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

9. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове та кримінологічне дослідження: монографія. Харків: Регіон-інформ, 2004. 212 с.

10. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія : монографія. Харків : Золота миля, 2018. 478 с.

11. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації. Харків: СПД ФО ВАПНЯРЧУК Н.М., 2005. 256 с.

12. Демидова Л. М., Попович О. С. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: терористичний акт: монографія; за заг. ред. Л. М. Демидової. Харків: Право, 2021. 400 с.

13. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование : монография. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. 291 с.

14. Емельянов В. П., Иманлы М. Н., Рыжов И. Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму : монография. Харків : Право, 2014. 88 с.

15. Емельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.

16. Зеленецький В. С., Емельянов В. П., Настюк В. Я. та ін. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України / За заг. ред. Зеленецького В. С., Емельянова В. П.: монографія. Харків: Право, 2008. 96 с.

17. Зеркалов Д. В. Общественная безопасность : монография. Киев : Основа, 2012. 626 с.

18. Іваненко І. В. Бандитизм: кримінологічне та кримінальноправове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2003. 19 с.
19. Ізотов А. Е. Втягнення у вчинення терористичного акту: кримінально-правове дослідження: Монографія. Харків: Право, 2010. 174 с.
20. Кириченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.
21. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 19 с.
22. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : монографія / В. В. Голубош. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 340 с.
23. Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 285 с.
24. Міняйло Н. Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінальноправове та кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.
25. Навроцький В. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я : лекції для студентів юридичного факультету. Львів, 1997. 26 с.
26. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. 31 трав. 2001 р. Офіційний вісник України. 2013. № 54. Ст. 1991.
27. Радіонов І. І. Кримінальна відповідальність за бандитизм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 19 с.
28. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.
29. Сарнавський О. М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 193 с.
30. Семикін М. В. Створення терористичної групи чи терористичної організації: кримінально-правове дослідження : монографія / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. П. Ємельянова. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 145 с.
31. Степанченко О. О. Протидія етнорелігійному тероризму : монографія. Харків : Константа, 2018. 492 с.
32. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.
33. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростилєнко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижов та ін. ; за заг. ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
34. Тихий В. П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки : конспект лекцій. Харків, 1996. 69 с.
35. Тихий В. П. Злочини проти громадської безпеки: наук.- практ. коментар / АПН України; Ін-т вивчення проблем злочинності; СБ України; Ін-т дослідження проблем державної безпеки. Київ, 2010. 71 с.
36. Тихий В. П. Ответственность за хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1972. 20 с.

37. Тихий В. П. Уголовно-правовая ответственность за незаконное владение оружия. Харьков : Харьков. юрид. ин-т, 1978. 262 с.

38. Шамара О. В., Бантишев О. Ф., Чорний Р. Л. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові аспекти) : монографія. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. 160 с.

39. Щербакова А. К., Литвинов О. М. Механізм індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє бандитизм : характеристика та протидія : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2015. 240 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadjzen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 12: Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак кримінальних правопорушень пов'язаних із злочинним порушенням правил, що діють на транспорті; сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень пов'язаних із пошкодженням чи знищенням транспортних засобів, їх частин або комунікацій, кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним заволодінням або блокуванням транспортних засобів чи комунікацій, а також інших кримінальних правопорушень, що вчинюються на транспорті, їх кваліфікації та відмежування від суміжних складів.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.
2. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.
3. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, пов'язані з пошкодженням шляхів сполучення, транспортних засобів, їх угоном, захопленням або іншими умисними діями, що дезорганізують роботу транспорту.

4. Кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту.

5. Інші кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням чинних на транспорті правил.

Методичні вказівки:

Приступаючи до вивчення теми слід в першу чергу з'ясувати зміст родового об'єкта – безпеки руху та експлуатації транспорту. Далі необхідно розглянути види транспорту, безпека руху якого охороняється статтями розділу XI Особливої частини КК України, а також визначити поняття транспортного засобу (визначене в примітці до ст. 286 КК України, а також в інших нормативних актах – Правилах дорожнього руху тощо).

У зв'язку з тим, що диспозиції багатьох норм розділу XI Особливої частини КК України (ст. 286, 288 та ін.) є бланкетними, при вивченні об'єктивної сторони багатьох кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, для визначення характеру та змісту діянь слід звертатися до нормативних актів інших галузей права, які регулюють відносини по забезпеченню безпеки руху та експлуатації транспорту. Слід приділити увагу способу вчинення окремих кримінальних правопорушень, який має значення для їх кваліфікації. У зв'язку з тим, що більшість складів кримінальних правопорушень цієї групи є матеріальними, важливо з'ясовувати зміст суспільно небезпечних наслідків, передбачених відповідними статтями розділу.

Необхідно звернути увагу, що суб'єкт у цих кримінальних правопорушеннях може бути як загальним, так і спеціальним. У цьому зв'язку слід аналізувати ті ознаки, які характеризують спеціального суб'єкта цих правопорушень.

Вивчаючи суб'єктивну сторону складів кримінальних правопорушень, що аналізуються, в багатьох випадках важливо звернутися до змішаної (подвійної форми) форми вини, яка властива деяким правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

У *другому* питанні потрібно розглянути кримінально-правову характеристику кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.

Третє питання теми присвячене кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, пов'язані з пошкодженням шляхів сполучення, транспортних засобів, їх угоном, захопленням або іншими умисними діями, що дезорганізують роботу транспорту. У цьому питанні прискіпливу увагу необхідно звернути на об'єктивну сторону цієї підгрупи кримінальних правопорушень.

Четверте питання заняття присвячене кримінально-правовій характеристиці окремих складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. Важливим у цьому питанні є чітке визначення суб'єкта цих кримінальних правопорушень.

Нарешті, у *п'ятому* питанні потрібно розглянути інші кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням чинних на транспорті правил.

На завершенні заняття підводять підсумки щодо знань студентами питань теми.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Про Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>.
8. Про дорожній рух : закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>.
9. Про автомобільний транспорт : закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.
10. Про автомобільні дороги : закон України від 08.09.2005 р. № 2862-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text>.
11. Повітряний кодекс України : закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
12. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації : закон України від 21.03.2017 р. № 1965-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19#Text>.
13. Про внутрішній водний транспорт : закон України від 03.12.2020 р. № 1054-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1054-20#Text>.
14. Кодекс торговельного мореплавства України : закон України від 23.05.1995 р. № 176/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Міжнародний кодекс з охорони суден і портових засобів : Кодекс від 12.12.2002 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU02257>.
16. Про залізничний транспорт : закон України від 04.07.1996 р. № 273/96-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
17. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
18. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
19. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
20. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
21. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про

адміністративні правопорушення на транспорті : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text>.

22. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.

24. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 р. № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.

25. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства охорони здоров'я від 09.10.2015 р. № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>.

26. Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2008 р. № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF#Text>.

27. Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони : постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1994 р. № 198 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-94-%D0%BF#Text>.

28. Про Правила поведінки громадян на залізничному транспорті : постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.1995 р. № 903 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-95-%D0%BF#Text>.

29. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 р. № 1388 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>.

30. Про затвердження Порядку переобладнання транспортних засобів : постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2010 року № 607 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2010-%D0%BF#Text>.

31. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006 р. № 1196 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07#Text>.

32. Про затвердження Порядку перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 05.08.2008 р. № 974 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE15485>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Авраменко О. В., Бурда С. Я., Сас М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту: навч. посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 36 с.

2. Бабанін С. В. Кримінальна відповідальність за порушення чинних на транспорті правил : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. В. Бабанін. - Дніпропетровськ, 2008, - 238 с.

3. Борисов В. И., Гизимчук С. В. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения: Монография. Харьков: Консум, 2001. 160 с.

4. Віскунов В. В. Кримінальна відповідальність за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу : монографія / В. В. Віскунов. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – 224 с.

5. Ємельяненко В. В. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2009. 20 с.

6. Злочини і адміністративні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту: Офіційне видання / за ред. П. П. Пилипчука. Київ : Істина, 2011. 416 с.

7. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. А. Мисливий ; Київський національний ун-т внутрішніх справ України. Київ : 2005. 36 с.

8. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту : монографія / В. І. Осадчий. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2011. 150 с.

9. Касинюк В. І., Білоконев В. М. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення правил водіння або експлуатації машин. Запоріжжя. Видавець : Глазунов С. О., 2011. 232 с

10. Кримінальна відповідальність за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту : навч.-практ. посіб. - комент. / Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. ; [наук. ред. М. В. Костицький]. Київ : Крок, 2015. 201 с.

11. Коржанський М. Й., Мисливий В.А. Кваліфікація автотранспортних злочинів. Київ: Юрінком, 1996. 80 с.

12. Матвійчук Я. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту (порівняльно-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08/ Я. В. Матвійчук. Київ, 2009. 249 с.

13. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: Монографія. Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. 380 с.

14. Назимко Є. С., Пилипенко Є. О., Лосич С. В., Печук І. С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері безпеки дорожнього руху : навч. посіб. Донецьк : Цифрова типографія, 2013. 178 с.

15. Осадчий В. І. Злочини проти безпеки та експлуатації транспорту: монографія. К.: Вид-во Європейського університету, 2011. 151 с.

16. Щупаківський Р. В. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння чужим транспортним засобом: монографія / Р. Щупаківський. К. : Атіка, 2007. 160 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.

4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.

6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>

8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>

9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 13: Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, їх кваліфікації та відмежування від суміжних складів.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.
2. Характеристика кримінальних правопорушень проти громадського порядку.
3. Характеристика кримінальних правопорушень проти моральності.

Методичні вказівки:

Під час розгляду *першого* питання цієї теми необхідно охарактеризувати громадський порядок і моральність як родові об'єкти складів кримінальних правопорушень, здійснити загальну характеристику й розкрити види кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності за чинним кримінальним законодавством України.

Доцільно розподілити кримінальні правопорушення, що вивчаються, на групи, залежно від безпосереднього об'єкта: кримінальні правопорушення проти громадського порядку (ст.ст. 293-296 КК України) та кримінальні правопорушення проти моральності (ст.ст. 297-304 КК України). Після цього здійснюється аналіз об'єктивних та суб'єктивних і кваліфікуючих ознак конкретних складів кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XII Особливої частини КК України.

Друге питання теми присвячене аналізу кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Тут потрібно уважно з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки конкретних кримінальних правопорушень, що входять до означеної групи.

Третє питання заняття присвячене кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень проти моральності. Тут також потрібно уважно з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки конкретних кримінальних правопорушень, що входять до означеної групи.

Наприкінці заняття викладач разом із студентами має підбити підсумки та оцінити відповіді активних учасників дискусії.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: закон України від 15.04.2008 № 270-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270-17>.
10. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 № 2789-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
11. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>.
12. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-BP // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95>.
13. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів : закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>.
14. Про пробачення : закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
15. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>.
16. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

17. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
19. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
20. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
21. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.
22. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>.
23. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.
24. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року. Закон України від 23.02.2014 р. № 767-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-18#Text>.
26. Directive 2010/63/EU of the European Parliament and of the Council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AL%3A2010%3A276%3A0033%3A0079%3Aen%3APDF2>.
27. Директива Ради 98/58/ЄС стосовно захисту тварин, що утримуються для сільськогоспо-дарських потреб від 20 липня 1998 року URL: <https://ciwf.in.ua/wp-content/uploads/2015/03/direktivu.pdf3>.
28. Директива 91/628/ЄС, узгоджена з Директивою 95/29/ЄС захист тварин під час перевезення (транспортування). URL: https://ciwf.in.ua/wp-content/uploads/2015/06/directiva_transport.pdf.
29. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами : Міжнародний документ від 02.12.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М.,

Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.

17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.

18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Артюхова В. В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 313 с.
2. Бандурка І. О. Злочини проти моральності у сфері статевих стосунків: монографія / І.О. Бандурка. Харків: Золота миля, 2012. 222 с.
3. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
4. Гапончук В. В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 272 с.
5. Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Головка Ірина Анатоліївна. К., 2010. 256 с.
6. Горб Н. О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Запорізьк. юрид. ін-т МВС України. Запоріжжя, 2005. 240 с.
7. Демчишин Д. А. Кримінологічна характеристика та запобігання хуліганству в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Маріуполь, 2021. 286 с
8. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
9. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: монографія / Д. О. Калмиков, А. О. Данилевський. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 615 с.
10. Кузнецов В. В. Злочини проти громадського порядку та моральності. Київ : Вид. Паливода А.В., 2007. 160 с.
11. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: Монографія. К.: Інтерсервіс, 2012. 908 с.
12. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : дис. ...док. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 473 с.
13. Кузнецов В. В., Бабаніна В. В., Кузнецова Л. О. Кримінальна відповідальність за хуліганство: національний та зарубіжний досвід: Монографія. К.: Інтерсервіс, 2013. 268 с.
14. Кучанська Л.С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеса, 2007. 212 с.
15. Ландіна А. В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2005. 227 с.
16. Ландіна А. В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України: монографія. К.: Вид-во «Юридична думка», 2013. 204 с.
17. Міщенко М. О. Кримінально-правова охорона культурних цінностей в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2014. 20 с.
18. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : монографія. Харків: Харків юридичний, 2009. 252 с.
19. Одайник Б. М. Кримінальна відповідальність за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 19 с.
20. Олійничук Р. П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 251 с.
21. Організація охорони публічного порядку : навч. посібник / за ред. В. А. Кулікова. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 164 с.
22. Плотнікова А. В. Кримінальна відповідальність за організацію заняття проституцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. – 20 с.
23. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2003. 20 с.

24. Савченко А. В., Репецкий С. П. Суспільна моральність як об'єкт злочинних посягань: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 280 с.

25. Семчук Н. О. Кримінально-правовий захист моральності неповнолітніх: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 224 с.

26. Сердюк П. П. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 20 с.

27. Топольськова І. О. Боротьба із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність : монографія / І. О. Топольськова. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. 184 с.

28. Топузян А. Р. Кримінально-правова охорона моральності неповнолітніх в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 249 с.

29. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / В. В. Шаблистий, О. А. Галемін ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>

Тема № 14: Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення; про їх поняття, і види, об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти здоров'я населення.

2. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення.
3. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення.
4. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу.
5. Інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення.

Методичні вказівки:

Вивчення теми «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення» слід розпочати зі з'ясування змісту родового об'єкта. Важливо при цьому відрізнити цей об'єкт від іншого, який охороняється нормами Розділу II Особливої частини КК України – здоров'я особи.

У зв'язку з тим, що переважна більшість складів кримінальних правопорушень, описаних у Розділі XIII Особливої частини КК України обов'язково містять предмет, слід обов'язково дослідити ознаки кожного з таких предметів: наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, снотворний мак, коноплі, обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, отруйні, сильнодіючі речовини тощо. Важливо звернути увагу на класифікацію наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, вплив на кваліфікацію відповідних правопорушень характеристик предмету залежно від шкідливості їх впливу на організм людини, а також в залежності від кількості відповідної речовини.

У першу чергу увагу слід дослідити ознаки кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст.ст. 305-320 КК України). З'ясовуючи ознаки їх об'єктивної сторони необхідно обов'язково виявити зміст таких діянь, як «виробництво», «виготовлення», «зберігання», «збут», «обіг» предметів, зазначених в наведених статтях. Ознака «незаконність» багатьох передбачених розділом діянь та банкетний характер диспозицій деяких з наведених норм (зокрема, ст. 319, 320 КК України) передбачає визначення встановленого законом порядку обігу цих предметів.

При характеристиці суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення, слід визначити, які з них вчиняються умисно, а які передбачають як умисну, так і необережну форму вини. Для розмежування правопорушень, передбачених ст. 307 та ст. 309 КК України необхідно обов'язково з'ясувати зміст спеціальної мети збуту, яка передбачена ст. 307 КК України.

В ході дослідження суб'єктів правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів необхідно визначити, які з них передбачають загального, а які – і спеціального суб'єкта.

Важливо звернути увагу на зміст спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення деяких кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIII Особливої частини (ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321 КК України).

Друге питання теми потребує з'ясування складів кримінальних правопорушень, що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення. Також тут потрібно розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, що входять до цієї підгрупи.

Третє питання заняття присвячене кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень, що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення. У контексті цього питання студенти мають показати знання складу кримінального правопорушення.

Четверте питання теми присвячене кримінальним правопорушенням що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу. У цьому питанні потрібно ретельно з'ясувати окрім об'єктивних та суб'єктивних ознак ще й предмети означених складів кримінальних правопорушень.

Останнє питання заняття присвячене усім іншим кримінальним правопорушенням проти здоров'я населення.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254-к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Всесвітній антидопінговий кодекс від 01.01.2009 р. URL: http://nadc.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/WADA-Code_UA.pdf.
5. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними : Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про схвалення Концепції створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2011 р. № 1193-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-2011-%D1%80#Text>.
9. Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 589. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/589-2009-%D0%BF#Text>.
10. Про внесення зміни до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з культивування рослин, включених до таблиці І переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного переліку : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452-2022-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Порядку придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2013 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2013-%D0%BF#Text>.
12. Про затвердження Порядку перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на території України та оформлення необхідних документів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2008 р. № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2008-%D0%BF#Text>.
13. Деякі питання видачі дозволу на використання об'єктів і приміщень, призначених для

провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2011-%D0%BF#Text>.

14. Деякі питання ліцензування господарської діяльності з культивування рослин, включених до таблиці І переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного переліку : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.2016 р. № 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282-2016-%D0%BF#Text>.

15. Про затвердження переліку лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, щодо яких може встановлюватись особливий режим у сфері виробництва та реалізації під час запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. № 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128-2016-%D0%BF#Text>.

16. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібної торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) та у сфері контролю якості лікарських засобів і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з лікарських засобів та контролю за наркотиками : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2019-%D0%BF#Text>.

17. Про затвердження гранично допустимої кількості наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що містяться в препаратах: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2007 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2007-%D0%BF#Text>.

18. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>.

19. Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 01.08.2000 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00#Text>.

20. Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.08.2015 р. № 494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-15#Text>.

21. Про затвердження Порядку проведення замісної підтримувальної терапії осіб з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання опіоїдів : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 27.03.2012 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0889-12#Text>.

22. Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і медичні вироби, Порядку відпуску лікарських засобів і медичних виробів з аптек та їхніх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 19.07.2005 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>.

23. Інструкція про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення у системі МВС України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 04.11.2003 р. № 1296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-04#Text>.

24. Про затвердження Вимог до об'єктів і приміщень, призначених для здійснення

діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зберігання вилучених з незаконного обігу таких засобів і речовин : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.01.2018 р. № 52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0208-18#Text>.

25. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.

26. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text>.

27. Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 16. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/312519_312584.

28. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

29. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_02_07_2020.pdf.

30. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99#Text>.

31. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин : Міжнародний документ ООН. Дата підписання Україною: 16 березня 1989 р. Набуття чинності для України: 27 листопада 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.

32. Единая конвенция о наркотических средствах 1961 года с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 года о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 года Статус Конвенции см. (995_i36) (Нью-Йорк, 30 марта 1961 года) (в ред. Протокола от 25.03.1972). URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id210846>.

33. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.]; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Бабенко А. М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ. К., 2007. 263 с.
2. Баулин Ю. В., Орлов П. И., Перепелица А. И., Устименко В. В. Уголовная ответственность за незаконное обращение с наркотическими средствами: учебное пособие. Киев, 1988. 80 с.

3. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Дорош Л. В. та ін. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / За заг. ред. Бауліна Ю.В., Дорош Л.В.: Монографія. Харків: Право, 2005. 256 с.
4. Бублейник В. А. Кримінально-правова характеристика незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: навчально-практичний посібник. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2007. 152 с.
5. Гладкова Є. О. Стратегія й тактика протидії наркозлочинності в Україні : монографія. Харків : Діса плюс, 2019. 464 с.
6. Дидковская С. П., Фесенко Е. В., Гарницкий С. П. Наркомания: уголовноправовые и медицинские проблемы. К.: Вища школа, 1989. 159 с.
7. Женунтій В. І. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічні аспекти, запобігання: монографія / В. І. Женунтій, А. М. Бабенко. Донецьк: Вебер (Донецька філія), 2009. 222 с.
8. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення : проблеми кримінально-правової кваліфікації : практичний посібник / Ю. О. Данилевська, Д. В. Каменський. Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2013. 286 с.
9. Злочини проти здоров'я населення, що порушують право на якісне забезпечення лікарськими засобами : монографія / [Є. Л. Стрельцов, І. І. Митрофанов, А. М. Притула] ; за загальною редакцією Є. Л. Стрельцова. Одеса: Фенікс, 2015. 157 с.
10. Козаченко А. В., Мирошніченко Н. А. Предмет наркотизма. Николаев–Одесса: Тетра, 1999. 64 с.
11. Козаченко О. В. Кримінально-правові проблеми боротьби з розповсюдженням наркоманії / О. В. Козаченко, Н. А. Мирошніченко. Одеса : Юрид. л-ра, 2005. 156 с.
12. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти: посібник/А. В. Савченко, О. М. Стрільців; за ред. ректора Нац. акад. внутр. справ, д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. Нац. акад. прав. наук України, генерал-лейтенанта міліції Коваленка В. В.; Нац. акад. внутр. справ. Київ: НАВС, 2014. 145 с.
13. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка легалізації наркодоходів / О. М. Лемешко. Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2004. 121с.
14. Мирошніченко Н. А., Музыка А. А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией: монография. К.; Одесса: Вища школа, 1988. 208 с.
15. Музыка А. А. Квалификация органами внутренних дел преступлений, совершаемых на почве наркомании: учебное пособие. Киев, 1988. 89 с.
16. Музыка А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів / А. А. Музыка. Київ : Логос, 1998. 323 с.
17. Музыка А. А., Доброрез І. О., Горох О. П. Злочини проти здоров'я населення: кримінологічна характеристика, аналіз складів злочинів, призначення покарання: навчальний посібник / За заг. ред. Гуторової Н. О. Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2013. 168 с.
18. Наден О. В. Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Харків : Право, 2003. 224 с.
19. Наркотизм и преступность. К.: Наукова думка, 1994. 344 с.
20. Савченко А. В., Осадчий В. І., Бульба В. В. Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: навчальний посібник. К.: Вид-во ПАЛИВОДА А. В., 2004. 112 с.
21. Павленко Р. М. Попередження незаконного виробництва наркотичних засобів і психотропних речовин підрозділами Міністерства внутрішніх справ України: монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. 276 с.

22. Протидія незаконному обігу наркотиків: історія, практика, законодавство: навчальний посібник / [Никифорчук Д. Й., Стрільців О. М., Хруппа М. С. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джузи. Київ: КНТ, 2006. 240 с.

23. Розкриття, розслідування та попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у світлі нових викликів та загроз: навч.-практ. посіб./Літвін В. В., Борідько О. А., Вартузов В. В., Литвинов О. М. Херсон, 2012. 206 с.

24. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: монографія / Є. В. Фесенко Київ: Атіка, 2004. 280 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadžhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>.

Тема № 16: Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак окремих складів кримінальних правопорушень; розглянути питання правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та їх відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів.
2. Характеристика окремих кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері належного ставлення та використання державних символів.

3. Кримінальні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності організацій та об'єднань громадян.

4. Характеристика окремих кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів та інших осіб, що здійснюють охорону правопорядку, а також журналістів.

5. Характеристика окремих кримінальних правопорушень у сфері використання документів і засобів отримання інформації.

6. Інші кримінальні правопорушення проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян.

Методичні вказівки:

Перше питання теми присвячене поняттю та загальній характеристиці та видам кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів.

Загальна характеристика кримінальних правопорушень, що охоплюються статтями Розділу XV Особливої частини КК України починається зі з'ясування суспільної небезпечності цих посягань, визначення їх родового об'єкту та здійснення класифікації цих діянь. Оскільки ці діяння є досить різномірними, в ході їх вивчення доцільно класифікувати їх на певні групи.

Друге питання заняття потребує від студентів здійснити кримінально-правову характеристику окремих кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері належного ставлення та використання державних символів. Особливу увагу у цьому питанні необхідно приділити визначенню та видам державних символів України.

Третє питання теми присвячене розумінню кримінальних правопорушень, що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності організацій та об'єднань громадян. У цьому питанні студенти мають показати знання вчення про склад кримінального правопорушення, а також про кваліфікацію кримінальних правопорушень.

Четверте питання заняття присвячене з'ясуванню кваліфікації кримінальних правопорушень, що входять до підгрупи кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів та інших осіб, що здійснюють охорону правопорядку, а також журналістів. Тут також необхідно проявити знання складу кримінального правопорушення та його кваліфікуючих ознак.

У **п'ятому** питанні здобувачі мають показати вміння розкривати склад кримінальних правопорушень, що відносяться до підгрупи кримінальних правопорушень у сфері використання документів і засобів отримання інформації. Окрім об'єктивних та суб'єктивних ознак треба визначитися з предметами цих кримінальних правопорушень.

Нарешті, **шосте** питання теми присвячене з'ясуванню об'єктивних та суб'єктивних ознак, а також кваліфікуючих ознак інших кримінальних правопорушень проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян.

Наприкінці заняття підбиваються підсумки роботи студентів.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254-к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984

р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

4. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4127>.

5. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

6. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку : Закон України від 16.12.2021 р. № 1971-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>.

7. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.

8. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

12. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

13. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23.09.2021 р. № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

14. Про Державний Гімн України : Закон України від 06.03.2003 р. № 602-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-IV#Text>.

15. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

16. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>.

17. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

18. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>.

19. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text>.

20. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

21. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.

22. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

23. Про джерела фінансування органів державної влади : Закон України від 30.06.1999 р. № 783-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-14#Text>.

24. Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні : Постанова Верховної Ради України від 16.02.1999 р. № 430-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-14#Text>.

25. Про затвердження Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2021 р. № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2021-%D0%BF#Text>.

26. Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-2019-%D0%BF#Text>.

27. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на яких не поширюється законодавство про державну службу : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1087. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2017-%D0%BF#Text>.

28. Про внесення зміни до пункту 7 Порядку доступу посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адвокатів, нотаріусів до Єдиного державного реєстру Міністерства внутрішніх справ стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їх власників : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.10.2016 р. № 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2016-%D0%BF#Text>.

29. Про затвердження Порядку передачі місцевим державним адміністраціям повноважень органів виконавчої влади вищого рівня та їх повернення : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2013 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2013-%D0%BF#Text>.

30. Про затвердження Порядку координації головами місцевих державних адміністрацій діяльності територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та забезпечення сприяння у виконанні покладених на зазначені органи завдань : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2013 р. № 667 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2013-%D0%BF#Text>.

31. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-%D0%BF#Text>.

32. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.

33. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text>.

34. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.06.1999 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text>.

35. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

36. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99#Text>.

37. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

38. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

39. ЗБІРНИК ДОКУМЕНТІВ РАДИ ЄВРОПИ. БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТІВ. URL: <https://rm.coe.int/final-collection-of-documents-safety-of-journalists-ukr/16809e458c>.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Яценко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.

14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.

16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / І. В. Арістова ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
2. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2013. 231 с.
3. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 269 с.
4. Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : монографія / К. М. Буряк ; за загальною редакцією Н. С. Юзікової ; Міністерство освіти і науки України, Дніпровський гуманітарний університет. Дніпро : Т. К. Середняк, 2018. 249 с.
5. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.
6. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.
7. Ізай І. М. Кримінально-правова протидія втручання в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.
8. Кирбят'єв О. О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів: дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2021. 446 с.
9. Коваленко А. В. Розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів: монографія. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 268 с.
10. Лосич С. В. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча в кримінальному праві України : науково-практичний посібник / С. В. Лосич, Є. С. Назимко, В. В. Питула. Харків : Золота миля, 2014. 192 с.
11. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. К. : Атіка, 2004. 336 с.
12. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні : монографія. Харків : Панов, 2016. 488 с.
13. Соловйова А. М. Кримінально-правова характеристика примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Соловйова ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. Л. : 2005. 18 с.
14. Стрельцов Є. Л., Митрофанов І. І. Кримінально-правове забезпечення охорони законної професійної діяльності журналіста: монографія / за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса: Фенікс, 2017. 302 с.
15. Тімошенко Н. О. Кримінальна відповідальність за підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут та використання : монографія / Н. О. Тімошенко. Донецьк : Цифрова

типографія, 2013. 212 с.

16. Чуб І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця : монографія / І. М. Чуб. Харків : Право, 2017. 230 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provadžhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>.

Тема № 18: Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Семінарське заняття: Поняття, загальна характеристика, види та кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, службової недбалості та кримінальних правопорушень, пов'язаних з неправомірною вигодою.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.
2. Кримінально-правова характеристика окремих видів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Методичні вказівки:

Треба зазначити, що у Розділ XVII КК України були включені не всі кримінальні правопорушення, що можуть бути вчинені службовими особами, а лише ті, що є загальними для більшості випадків, тобто можуть бути вчинені будь – якою службовою особою, незалежно від її відомчої приналежності, виконуваних функцій тощо.

При вивченні теми, необхідно враховувати, що підвищена суспільна небезпечність так званих службових кримінальних правопорушень полягає в тому, що вони заподіюють або

здатні заподіяти істотну шкоду суспільним відносинам, що забезпечують нормальне функціонування державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності.

Слід звернути особливу на те, що відповідно до змін в законодавство про боротьбу з корупцією від 2011 р. внесені суттєві зміни у Розділ XVII Особливої частини КК України. Зокрема, відносно окремих злочинів виділені спеціальні види службових осіб, а саме: службові особи, що виконують функції представника влади або організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції на державних або комунальних підприємствах, а також службові особи юридичних осіб приватного права.

У *другому* питанні характеризуючи окремі кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг необхідно акцентувати увагу на ознаках їх об'єктивної сторони – її конструкцію, сутність суспільно небезпечного діяння, вид і розміри суспільно небезпечних наслідків, наявність причинного зв'язку і особливості його встановлення. Так, відповідно до п. 3 примітки до ст. 364 КК України, Істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Наслідки також можуть бути нематеріального характеру тобто якщо шкода полягала у порушенні та обмеженні конституційних (виборчих, трудових та ін.) прав і свобод людини та громадянина, підриві авторитету та престижу органів державної влади і місцевого самоврядування, в порушенні громадського порядку та громадської безпеки та ін. Істотність шкоди вирішується у кожному окремому випадку з урахуванням конкретних обставин справи.

Розглядаючи суб'єктивні ознаки цих кримінальних правопорушень необхідно з'ясувати форму і зміст вини. Особливу увагу слід приділити наявності чи відсутності корисливого чи іншого мотиву в якості обов'язкової ознаки діяння.

Визначаючи суб'єкта кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, необхідно керуватися п. 1 примітки до ст. 364 КК України, де вказано, що службовими особами у статтях 364, 368, 368-5, 369 цього Кодексу є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Для цілей статей 364, 368, 368-5, 369 КК України до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

Щодо спеціального суб'єкта – службової особи у пункті 2 примітки до ст. 364 КК України зазначається, що службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Наприкінці заняття відбувається підведення підсумків засвоєння студентами знань теоретичного матеріалу, практичних вмінь і навичок їх використання під час розгляду питань теми.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254-к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4127>.
5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
6. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
8. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
9. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
13. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.
14. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23.09.2021 р. № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.
15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
16. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
17. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
18. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.
19. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
20. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text>.
21. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
22. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

23. Про джерела фінансування органів державної влади : Закон України від 30.06.1999 р. № 783-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-14#Text>.

24. Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2019 р. № 952. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2019-%D0%BF#n78/>

25. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF#n10>.

26. Про затвердження Порядку укладення контрактів про проходження державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2020 р. № 494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494-2020-%D0%BF#n8>.

27. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження стосовно міністрів та їх заступників, керівників інших центральних органів виконавчої влади та їх заступників, керівників місцевих органів виконавчої влади та їх заступників, на яких не поширюється законодавство про державну службу : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1087. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2017-%D0%BF#Text>.

28. Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2016 р. № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-%D0%BF#n18>.

29. Про затвердження Порядку передачі місцевим державним адміністраціям повноважень органів виконавчої влади вищого рівня та їх повернення : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2013 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2013-%D0%BF#Text>.

30. Про затвердження Порядку координації головами місцевих державних адміністрацій діяльності територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та забезпечення сприяння у виконанні покладених на зазначені органи завдань : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2013 р. № 667 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2013-%D0%BF#Text>.

31. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-%D0%BF#Text>.

32. Про затвердження Порядку надання державним службовцям матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 р. № 500. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2016-%D0%BF#n8>.

33. Про затвердження Типового положення про преміювання державних службовців органів державної влади, інших державних органів, їхніх апаратів (секретаріатів) : Наказ Міністерства соціальної політики від 13.06.2016 р. № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-16#n13>.

34. Про затвердження Типового положення про службу управління персоналом державного органу : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 р. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-16#n13>.

35. Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків : Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.06.2016 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16#n13>.

36. Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента : Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 р. № 451/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-21#n15>.

37. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ

(уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції : Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2021 р. № 277/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21#n14>.

38. Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками : Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.12.2021 р. № 830/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#n9>.

39. Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0958-16#Text>.

40. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.

41. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#Text>.

42. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.06.1999 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

43. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

44. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99#Text>.

45. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

46. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

47. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 11.12.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

48. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 12.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

49. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. № ETS173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

50. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

51. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції : Лист Міністерства юстиції України від 22.06.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11#Text>.

52. Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_369#Text.

53. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб : ООН; Міжнародний документ від 23.07.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.
6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.
11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171>.
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.

20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності : навч. посіб. / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. Київ : Юрисконсульт, 2006. 342 с.
2. Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. Київ : Атіка, 2012. 332 с.
3. Бантишев О. Ф. Злочини у сфері службової діяльності (питання кваліфікації): Навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 128 с.
4. Бантишев О. Ф., Рибачук В. І. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності: Питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України. Київ : Концерн «Видавничий Дім Ін Юре», 2003. 116 с.
5. Бантишев О. Ф., Кузьмін С. А. Хабарництво: кваліфікація та документування. Практичний посібник. Київ : Паливода, 2009. 118 с.
6. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : наук.-практ. посіб. / Ольга Сергіївна Бондаренко, Ольга Володимирівна Кришевич, Володимир Васильович Пахомов ; Сум. держ. ун-т ; ред. Н. З. Ключко. Суми : Сум. держ. ун-т, 2019. 312 с.
7. Борисов В. І. Службова злочинність: теоретичні та практичні питання запобігання і протидії : монографія / В. І. Борисов, О. Г. Кальман, Г. Ю. Дарнопих та ін. Харків : Ін-т вивч. пробл. злочинності АПрН України, 2006. 222 с.
8. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : [монографія]. Х. : Право, 2010. 143 с.
9. Грудзур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 229 с.
10. Задоя К. П. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Київ, 2009. 16 с.
11. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. Харків : Право, 2014. 232 с.
12. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Основні склади злочинів за Розділом XVII Особливої частини КК : альбом схем / А. В. Байлов, Я. О. Лантінов / За заг. ред. Я. О. Лантінова. Харків : Харків юридичний, 2012. 32 с.
13. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України/За аг. ред. д.ю.н., проф. В.І. Шакуна. Київ: Алерта, 2012. 160 с.
14. Камлик М. І. Корупція в Україні. Київ : Знання, 1998. 186 с.
15. Кашуба Я. М. Корупція та відповідальність за корупційні діяння / Я. М. Кашуба / Ін-т соціогум. проблем людини Захід. наук. центру НАН України і МОН України. Львів : ПАІС, 2007. 110 с.
16. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. Харків : Право, 2013. 424 с.
17. Клименко В. А. Уголовная ответственность за должностные преступления/ В. А. Клименко, Н. И. Мельник, Н. И. Хавронюк. Київ : БлицИнформ, 1996. 198 с.
18. Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів: монографія. Київ: Атіка, 2012. 204 с.
19. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
20. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування /За

ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О. М., 2019. 464 с.

21. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової діяльності (питання кваліфікації): навч. посіб. / Є. І. Моршнєв, І. М. Жаровська. Львів : Видавець ПП Лукашук В.С., 2008. 109 с.

22. Кочерова Н. О. Зловживання впливом : соціальна обумовленість криміналізації та характеристика складу злочину: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н. О. Кочерова. – Київ, 2013. – 20 с.

23. Клімова С. М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова, М. О. Тучак. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. 200 с.

24. Кримінальна відповідальність за окремі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. Ю.В. Ударцова. К.: Правова єдність: Алерта, 2013. 179 с.

25. Кузнецов В. В., Грудзур О. М., Кузнецова Л. О. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини. Альбом схем: навч. посіб. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2017. 82 с.

26. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: [монографія] / Р. Л. Максимович. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 304 с.

27. Марін О. К. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг: Навчальний посібник. Київ: Дакор, 2021. 272 с.

28. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. Київ : Парламентське вид-во, 2000. 255 с.

29. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 305 с.

30. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.

31. Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2017. 582 с.

32. Навроцький В. О. Посадові злочини: Лекції для студ. юрид. фак. Львів, Юридичний факультет ЛНУ ім. Івана Франка, 1997. 28 с.

33. Настюк В. Я. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева, О. М. Лемешко. Харків : Право, 2010. 152 с.

34. Невмержицький Є. В. Корупція і національна безпека : навчальний посібник / за ред. Є. В. Невмержицького, Ф.П. Шульженко. Київ : КДАУ, 2000. 194 с.

35. Невмержицький Є. В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю та корупцією : навч. посіб. / Є. В. Невмержицький. Київ : АПСВ, 2005. 415 с.

36. Ніколенко Р. О. Кримінально-правова протидія зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 20 с.

37. Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. Нуруллаєв. Київ : Правова Єдність, 2009. 160 с.

38. Осадчий В. І. Корупційні злочини: монографія. Київ: Видво Європ. ун-ту, 2016. 81 с.

39. Полянський Т. Т. Феномен зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження). Львів: Галиц. друкар, 2012. 456 с.

40. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження: монографія. Ужгород: Ліра, 2011. 368 с.

41. Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг: Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / А. В. Савченко, О. В. Кришевич; [за ред. В. І. Шакуна]. Київ : Алерта, 2012. 160 с.

42. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика). ЦУЛ, 2016. 168 с.

43. Слущка Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності : навч. посіб. / Т. І. Слущка. Київ : КНТ, 2007. 168 с.
44. Слущка Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 232 с.
45. Стеценко С. Г. Корупція в органах внутрішніх справ: проблеми протидії : монографія / С. Г. Стеценко, О. В. Ткаченко. Київ : Алерта : КНТ, Центр учб. л-ри, 2008. 168 с.
46. Тіньков А. Л. Запобігання та протидія політичній корупції в системі державного управління України : дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.02 ; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2013. 222 с.
47. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.
48. Шиманський Ф. В. Хабарництво: кримінально-правовий аналіз одержання, давання і провокації хабара / Ф. В. Шиманський. Одеса : Фенікс, 2004. 180 с.
49. Юрченко О. М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. Київ : Паливода А. В., 2012. – 60 с.
50. Ярош В. В. Кримінально-правові санкції за злочини у сфері службової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015. 225 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>.

Тема 19: Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Семінарське заняття: Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Навчальна мета заняття: поглибити та закріпити знання студентів про суспільну небезпеку кримінальних правопорушень проти правосуддя; про їх поняття і види, конструктивні ознаки і особливості кваліфікації; виробити вміння та навички визначення юридичних ознак окремих складів кримінальних правопорушень; розглянути питання правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя та їх відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2 г.

Навчальні питання:

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти правосуддя.

2. Характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються службовими особами, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя, а також на яких покладено обов'язки зі сприяння у здійсненні правосуддя.

3. Характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються загальним суб'єктом та перешкоджають здійсненню правосуддя, посягають на життя, здоров'я, власність та особисту безпеку осіб, які здійснюють чи беруть участь у здійсненні правосуддя.

4. Характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються підозрюваними й обвинуваченими, а також особами, які відбувають покарання, примусові заходи медичного характеру чи примусове лікування.

Методичні вказівки:

Щодо *першого* питання теми, то визначаючи правосуддя як родовий об'єкт кримінальних правопорушень, описаних в Розділі XVIII Особливої частини КК України слід звернути увагу, що в цьому випадку воно розглядається в «розширеному» аспекті – суспільні відносини, які охороняються цими нормами, безпосередньо стосуються діяльності не лише суду, але й суб'єктів, які забезпечують здійснення правосуддя (органи дізнання, досудового слідства, виконання покарань) а також поведінки суб'єктів, що беруть участь у юридичному процесі (свідок, експерт, потерпілий, позивач тощо).

Класифікацію цих кримінальних правопорушень рекомендується здійснювати за їх безпосереднім об'єктом: кримінальні правопорушення які вчиняються службовими особами, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя, а також на яких покладено обов'язки зі сприяння у здійсненні правосуддя; кримінальні правопорушення проти правосуддя, які вчиняються загальним суб'єктом та перешкоджають здійсненню правосуддя, посягають на життя, здоров'я, власність та особисту безпеку осіб, які здійснюють чи беруть участь у здійсненні правосуддя; кримінальні правопорушення проти правосуддя, які вчиняються підозрюваними й обвинуваченими, а також особами, які відбувають покарання, примусові заходи медичного характеру чи примусове лікування.

Досліджуючи конкретні склади кримінальних правопорушень необхідно аналізувати їх об'єктивні, суб'єктивні, кваліфікуючі ознаки. Важливо звернути увагу, що протиправний характер діянь в значній кількості норм, які вивчаються, визначаються порушенням конституційних норм, процесуальних приписів (КПК, ЦПК) або інших нормативних актів.

Друге питання теми присвячене з'ясуванню сутності та кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються службовими особами, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя, а також на яких покладено обов'язки зі сприяння у здійсненні правосуддя. У цьому контексті потребує уваги видовий об'єкт цієї підгрупи кримінальних правопорушень. Також необхідним є аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що включені до цієї підгрупи.

Третє питання заняття присвячене з'ясуванню сутності та кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються загальним суб'єктом та перешкоджають здійсненню правосуддя, посягають на життя, здоров'я, власність та особисту безпеку осіб, які здійснюють чи беруть участь у здійсненні правосуддя.

Тут також маємо звернути увагу на видовий об'єкт цієї підгрупи кримінальних правопорушень. Обов'язковим також є аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що включені до цієї підгрупи, а саме об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Четверте питання теми присвячене з'ясуванню сутності та кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень проти правосуддя, які вчиняються підозрюваними й обвинуваченими, а також особами, які відбувають покарання, примусові заходи медичного характеру чи примусове лікування.

У цьому питанні студенти мають звернути увагу на видовий об'єкт цієї підгрупи кримінальних правопорушень. Обов'язковим також є аналіз окремих складів кримінальних правопорушень, що включені до цієї підгрупи, а саме об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Наприкінці заняття відбувається підведення підсумків засвоєння студентами знань теоретичного матеріалу, практичних вмінь і навичок їх використання під час розгляду питань теми.

Література

Нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254-к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 3.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>.
8. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>.
9. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
10. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.
11. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.
12. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.
13. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
14. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
15. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>.
16. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.
17. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції : Закон України від 12.08.2014 р. № 1632-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1632-18#Text>.
18. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
19. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23.09.2021 р. № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.
20. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
21. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

22. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.
23. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
24. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
25. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.
26. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text>.
27. Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких тимчасово здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 874. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2020-%D0%BF#Text/>.
28. Деякі питання оплати праці державних службовців судів, органів та установ системи правосуддя : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 358. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/358-2017-%D0%BF#Text>.
29. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023—2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-antykoriuptsiinoi-prohramy-na-20232025-t40323>.
30. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>.
31. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.
32. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. URL: <https://cedem.org.ua/library/postanova-plenumu-verhovnogo-sudu-ukrayiny-pro-zastosuvannya-konstytutsiyi-ukrayiny-pri-zdijsnenni-pravosuddya/>.
33. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93#Text>.
34. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text>.
35. Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-96#Text>.
36. Про незалежність судової влади : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>.
37. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
38. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99#Text>.
39. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.
40. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

41. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (Перша світова конференція з незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 рік). URL: <http://www.judges.org.ua/article/d5.htm>.

42. Основні принципи незалежності судових органів : схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та від 13 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text.

43. Рекомендації щодо ефективного впровадження основних принципів незалежності судових органів : схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року. URL: <http://www.judges.org.ua/article/d4.htm>.

44. Модельний кодекс : Рада Європи; Записка, Модель, Кодекс від 10.07.1998. р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a46#Text.

45. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63#Text.

46. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/eu_standarts_book_web-1.pdf.

Основна література:

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. URI : ХНУВС, 2023. 520 с. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16894>.

2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація. Х. : Право, 2021. 768 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Конспект лекцій / Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С., Бодунова О.М., Гмирін А.А., Завидняк І.О., Лугіна Н.А., Мудряк Т.О., Топчій В.В., Драган О.В. ; За загальною редакцією Топчія В.В. Ірпінь, 2021. 206 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

5. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10088>.

6. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. – 204 с. URI : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17552>.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.

9. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

10. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с. URI : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4447>.

11. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
12. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду : станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 976 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 04 січня 2022 року. / Під ред. І. Копотун. Київ : Професіонал, 2022. 784 с.
14. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р. В., Карпунцов В. В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.
15. Туркот М.С., Столітній А.В., Шмаленя С.В., Снігар М.І. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини. Київ : Норма права, 2022. 1104 с.
16. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини: правові норми, судова практика : наук.-практ. ком. Харків : Право, 2019. 1200 с.
17. Ємельянов, В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. – Харків: Право, 2018. – 142 с. [URI : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1171).
18. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
19. Шульга А. М., Павліковський В. І., Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
20. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Додаткова література:

1. Абламський С. Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні : монографія / за заг. ред. проф. О. О. Юхна. Харків : Панов, 2015. 240 с.
2. Алексєєва Н. Ю. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них: дис. к.ю.н. за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2017. 223 с.
3. Бажанов М. І. Злочини проти правосуддя: конспект лекцій. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 1996. 29 с.
4. Бершов Г. Є. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2014. 228 с.
5. Беніцький А. С. Причетність до злочину : проблеми кримінальної відповідальності : монографія / А. С. Беніцький ; Міністерство внутрішніх справ України, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Луганськ : В. С. Резніков, 2014. 551 с.
6. Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарань, не пов'язаних з ізоляцією особи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 304 с.
7. Вакулик О. О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. О. Вакулик / Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2011. 19 с.
8. Вітольд Кулеша. Кримінальна відповідальність суддів та прокурорів за злочини проти правосуддя за Нюрнберзькими законами, німецьким, австрійським та польським законодавством. Лодзь. Видавництво Лодзинського університету. 2013. 520 с.
9. Городовенко В. В. Принципи судової влади : монографія. Харків : Право, 2012. 448 с.
10. Гришук О. В., Добош З. А. Конвергенція справедливості і права: філософсько-

правовий аспект : монографія. Хмельницький : Хмельн. ун-т управл. та права, 2013. 268 с.

11. Даневский В. П. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа. Киев: Семенко Сергей, 2003. 142 с.

12. Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. Є. Дідик / Ін-т держави і права ім. В. М.Корецького НАН України. Київ, 2009. 16 с.

13. Дудоров О. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації : монографія. Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. 360 с.

14. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 756 с.

15. Жаровська І. М. Доступність права: теоретико-правові проблеми. Львів : Вид-во ЛКА, 2007. 208 с.

16. Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / З. В. Журавська / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2010. 18 с.

17. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. За заг. ред. проф.. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. Харків : Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. 160 с.

18. Ігнатов О. М. Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.М. Ігнатов / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2007. 20 с.

19. Калініченко Ю. В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину : монографія / Ю. В. Калініченко ; Національна академія правових наук України, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса. Харків : Право, 2018. 251 с.

20. Карпова Н. Ю. Кваліфікація злочинів проти правосуддя. Курс лекцій. Київ : Юрінком Інтер. 2019. 180 с.

21. Квасневська Н. Д. Кримінальна відповідальність судді за неправосуддя в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 192 с.

22. Котович О. Л. Охорона права на справедливий суд в Україні (кримінально-правовий та кримінологічний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 218 с.

23. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за притягнення завідомо невинуватої особи : монографія / В. В. Кузнецов, М. В. Сийплові / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. І. Шакуна; передмова Г. О. Усатого. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 284 с.

24. Лагода К. О., Орлов Ю. В. Невиконання судового рішення: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Харків : В деле, 2016. 240 с.

25. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / О.А. Мартиненко / Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2007. 36 с.

26. Мартіросян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 17 с.

27. Мельник Р. І. Кримінально-правова характеристика завідомо незаконних затримання, приводу, арешту та тримання під вартою (ст. 371 КК України) : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Р.І. Мельник / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2008. 20 с.

28. Мірошніченко С. С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії : монографія / С. С. Мірошніченко. Київ: ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 432 с.

29. Мульченко В. В. Кримінально-правова охорона недоторканності судді в Україні : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2015. 248 с.

30. Навроцький В. О. Злочини проти правосуддя: Текст лекції для студ. юрид. ф-ту / В. О. Навроцький. Львів: Вид. ЛДУ, 1997. 48 с.
31. Назаренко Д. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. О. Назаренко / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпр, 2008. 20 с.
32. Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 624 с.
33. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : монографія. Київ : НВТ «Правник», НАВСУ, 1999. 239 с
34. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. Київ : Атіка, 2004. 336 с.
35. Осадчий В. І. Злочини проти правосуддя : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 200 с.
36. Орел Ю. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти нормальної діяльності органів і установ пенітенціарної служби України : монографія. Харків : В справі, 2016. 416 с.
37. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя / Л.М. Палюх. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 744 с.
38. Плужник О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.І. Плужник / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2003. 20 с.
39. Прокопенко О. Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації : монографія. Харків : ФІНН, 2011. 248 с
40. Сас В. А. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими до позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. А. Сас / Нац. акад. внутр. справ України МВС України. Київ, 2004. 18 с.
41. Сийпловіч М. В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. В. Сийпловіч / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. 20 с.
42. Сміх В. В. Кримінальна відповідальність за порушення права особи на правову допомогу : монографія / В. В. Сміх. Київ : Атіка-Н, 2012. 200 с.
43. Смирнов А. М. Правовий статус жертв правосуддя та зловживання владою як особливий вид правового статусу людини : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. М. Смирнов / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 19 с.
44. Сокурєнко О. М. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. М. Сокурєнко / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.
45. Фулей Т. І. Застосування Європейської конвенції з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні : навч.- метод. посіб. для суддів / Акад. суддів України. Київ : Гештальт Консалтинг Груп : Прок-Бізнес, 2009. 200 с.
46. Чернишова Н. В. Судова влада в Україні : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 104 с.
47. Чуб І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця : монографія / І. М. Чуб. Харків : Право, 2017. 230 с.
48. Шепітько М. В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання : монографія / М. В. Шепітько ; за ред. проф. В. І. Борисова ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т вивч. пробл. злочинності. Харків: Апостіль, 2012. 258 с.
49. Шепітько М. В. Злочини у сфері правосуддя : еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії : монографія. Харків : Право, 2018. 408 с.
50. Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Реєстр кримінальних проваджень. URL: <http://rrg.gp.gov.ua/reestr-kriminalnih-provazhen/>.
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
9. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>.

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Загальна частина

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп 2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004 URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Основна література

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
2. Смелянов В. П. Кримінальне право України. Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : науково-практичний посібник. Харків : Право, 2018. 142 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв; наук. ред. В. А. Клименко та М. І. Мельник. Київ : Правові джерела, 2002. 432 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
5. Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2006. 568 с.
6. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
7. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та допов. / відп. ред. С. С. Яценко. Київ : А. С. К., 2005. 848 с.
9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-ге вид., переробл. та допов. / за ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 6-те вид., переробл. та допов. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юридична думка, 2009. 1236 с.

Додаткова література

1. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія. Київ : Атіка, 2005. 332 с.
2. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249 – 259.
3. Хряпінський П. В. Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація) : науковий нарис. Запоріжжя : ТОВ «КСК-альянс», 2008. 110 с.
4. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 192 с.
5. Яценко А. М. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності. Політика у сфері боротьби зі злочинністю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 9 – 10 грудня 2016 р.). Івано-Франківськ, 2017. С. 140–145.
6. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу. Київ : Атіка, 2008. 352с.
7. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 120 с.
8. Ємельянов В. П., Коростилєнко А. В. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів. Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 255–259.
9. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2009. 736 с.
10. Магарін С. С., Бараненко Д. В. Суб'єкт злочину за новим кримінальним законодавством України : монографія / за ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса: Астропринт, 2001. 104 с.
11. Дудоров О. Проблема юридичної особи як суб'єкта злочину та її вирішення у проектах КК України. Вісник Академії правових наук України. 1999. № 2. С. 133 – 141.
12. Гуренко Д. Ю., Ємельянов В. П. Актуальні питання щодо вирішення суб'єкта злочинів. Часопис Київського університету права. 2015. № 2. С. 280 – 283.
13. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
14. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину. Київ : Атіка, 2009. 176 с.
15. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. Київ : Атіка, 2002. 144 с.
16. Тихий В. П. Панов М. І. Злочин, його види та стадії : наук.-практ. комент. Київ : Прометей, 2007. 40 с.
17. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.

18. Митрофанов І. І. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.
19. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : монографія. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. 256 с.
20. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
21. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину. Харків : ФІНН, 2003. 160 с.
22. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2008. 336 с.
23. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ : Атіка, 2004. 208 с.
24. Куц В. М., Ященко А. М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект) : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 328 с.
25. Маляренко В. Т. Про покарання новим Кримінальним кодексом України : монографія. Київ : Фонд «Правова ініціатива», 2003. 156 с.
26. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України : монографія. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. 240 с.
27. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз. Запоріжжя : КПУ, 2007. 288 с.
28. Музика А. А. Примусові заходи медичного характеру : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 1997. 125 с.
29. Крижановський М. В., Ященко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб : монографія. Харків : Право, 2020. 264 с.
30. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія. Київ : Атіка, 2004. 240 с.
31. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

Особлива частина

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03. 2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15.12.1997 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

13. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

18. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

19. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

20. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

21. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Затверджені наказом МОЗ від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>.

22. Інструкція про порядок визначення критеріїв живонародженості, мертвонародженості та перинатального періоду. Затверджена наказом МОЗ від 29.03.2006 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text>.

23. Постанови Пленуму Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/.

24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

25. Практика Європейського суду з прав людини у справах фізичних та юридичних осіб проти України // <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>.

26. Рішення Європейського Суду з прав людини від 17.07.2014. Справа «Омельченко проти України» (Заява № 34592/06) URL : <http://ovu.com.ua/articles/24103-sprava-omelchenko-proti-ukrayini-zayava-34592-06>.

27. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість). Справа № 1-15/99. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Основна література:

1. Кримінальне право України. Особлива частина навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.
2. Кримінальне право. Особлива частина : підручник / О. О. Дудоров, Є. О. Письменський. Т.2. Луганськ: Вид-во «Елтон-2», 2012. 780 с.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
5. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 416 с.
6. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
7. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та допов. / відп. ред. С. С. Яценко. Київ : А. С. К., 2005. 848 с.
9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-ге вид., переробл. та допов. / за ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 6-те вид., переробл. та допов. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юридична думка, 2009. 1236 с.
11. Тихий В. П. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки : науково-практичний коментар. Київ: НКЦ СБ України, 2007. 82 с.

Додаткова література:

1. Сташис В. В., Бажанов М. І. Особа – під охороною кримінального закону. Харків : Право, 1996. 225 с.
2. Шеремет А. П. Злочини проти статевої свободи : монографія. Чернівці : Вид-во «Наші книги», 2007. 216 с.
3. Топчій В. В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні : монографія. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2019. 408 с.
4. Ємельянов В. П. Кваліфікація злочинів проти власності : навчальний посібник. Харків : Рубікон, 1996. 112 с.
5. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
6. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.
7. Хряпінський П. В., Чус. О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ, ДГУ Літограф, 2015. 245 с.
8. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства: монографія. Київ : Ін-т закон-ва ВР України, 2002. 636 с.
9. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.
10. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
11. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : монографія. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. 256 с.

12. Емельянов В. П., Иманлы М. Н., Рыжов И. Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму : монография. Харків : Право, 2014. 88 с.
13. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростиленко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижов; за ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
14. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.
15. Шамара О. В., Бантишев О. Ф., Чорний Р. Л. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові аспекти) : монографія. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. 160 с.
16. Семикін М. В. Створення терористичної групи чи терористичної організації: кримінально-правове дослідження : монографія / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. П. Ємельянова. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 145 с.
17. Ізетов А. Е. Втягнення у вчинення терористичного акту : монографія / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2010. 174 с.
18. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
19. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : монографія. Харків: Харків юридичний, 2009. 252 с.
20. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
21. Топольскова І. О. Боротьба із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність : монографія / наук. ред. д. ю. н., проф. В. П. Ємельянов. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2003. 192 с.
22. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
23. Повліковський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні : монографія. Харків : Панов, 2016. 488 с.
24. Харітонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
25. Ніколаєнко Т. Б. Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2018. 564 с.
26. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законодавстві : монографія. Харків : Право, 2013. 528 с.
27. Миронова В. О. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни : монографія. Харків : Право, 2007. 152 с.
28. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
29. Гришук В. К., Маковецька Н. Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів: монографія. Хмельницький : Хмельницьк. у-нт управління та права, 2012. 368 с.
30. Грищенко О. В. Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 191 с.
31. Данилевський А. О. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи. Проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів: наук.-практ. посіб. / А. О. Данилевський, Г. Є. Болдарь; МВС України, Луганський державний

ун-т внутрішніх справ ім Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 152 с.

32. Бандурка І. О. Злочини проти моральності у сфері статевих стосунків : монографія. Х.: Золота миля, 2012. 222 с.

33. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2015. 403 с.

34. Дудоров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : наук.-практ. посіб. / МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 352 с.

35. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.